This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

453.2
ARAB.
1903

HARVARD DIVINITY SCHOOL
Andover-Harvard Theological Library

Arab.
1903

Saadia Al-fajjûmi's arabische Psalmenübersetzung und Commentar

(Psalm 73—89).

Nach einer Münchener,
einer Berliner und einer Oxforder Handschrift herausgegeben
und mit Anmerkungen versehen.

Inaugural-Dissertation

zur

Erlangung der Doktorwürde

der

hohen philosophischen Fakultät

der

Friedrich-Alexanders-Universität Erlangen

vorgelegt von

Siegfried Galliner

aus Zinten.

Tag der mündlichen Prüfung: 6. März 1902.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1903.

Deposited in
ANDOVER-HARVARD LIBRARY

21

Harvard College Library
Oct. 17, 1904.
By Exchange.
Univ. of Erlangen.

Meinen teuren Eltern

in kindlicher Liebe und Dankbarkeit

gewidmet.

Einleitung.

In Saadias[1]) arabischer Uebersetzung und Erklärung des dritten Buches der Psalmen[2]) finden wir eine ganze Reihe origineller Erklärungen, die uns um so wertvoller sind, als gerade das dritte Buch Psalmen enthält, die dem Exegeten besondere Schwierigkeiten bieten. Es

---

[1]) Angaben über Namen, Leben und Werke Saadias finden sich, abgesehen von den älteren Arbeiten Sylvain de Sacy, Chrestomatie arabe, Paris 1806, Bd. II p. 222 und 495; Schnurrer, Dissertationes philologico-criticae. Gothae 1790 p. 200, 204, 227 und Rappoport, Hebräische Zeitschrift בכורי העתים 1828 p. 20 ff, Munk, Notice sur R. Saadia Gaon, auch bei Graetz, Geschichte der Juden Bd. V adn. 20, Steinschneider, Catalogus libr. hebr. in Bibliotheca, Bodleiana, Berlin 1852—1860. Besonders verweisen wir auf Engelkemper, de Saadiae Gaonis vita, bibliorum versione hermeneutica, Münster 1897, wo p. 17—19 die Werke S.'s nnd die sehr umfangreiche Literatur über S. zusammengestellt sind und auf Steinschneider, die arabische Literatur der Juden. Frankfurt a. M. 1902 p. 46—69.

[2]) Von den Psalmen sind bis jetzt ediert: Ps. 1—20 von S. H. Margulies (Saadia Al-fajjûmi's arabische Psalmenübersetzung, Breslau 1884), die Psalmen 16, 40, 110 von Schnurrer in Eichhorn, Allgemeine Bibliothek der biblischen Literatur III p. 425 ff., Ps. 68 von Haneberg („Ueber die in einer Münchener Handschrift aufbehaltene arabische Psalmenübersetzung des R. Saadia Gaon", Abhandlungen der Bayr. Akad. d. Wiss. 1840—1848 p. 354—410), die Korachitischen Psalmen von Hofmann (Programm des Gymnasiums zu Ehingen, Stuttgart 1891), Ps. 50—72 von S. Baron (Saadia Al-fajjûmi's arabische Psalmenübersetzung und Commentar, Berlin 1900), und Ps. 21—41 von S. Lehmann (Berlin 1901).

ist staunenswert, mit welcher Klarheit und Einfachheit dieser Religionsphilosoph, Grammatiker und Exeget über die grössten Schwierigkeiten hinwegkommt und Stellen, die seinen sonstigen Anschauungen zu widersprechen scheinen, mit ihnen in Einklang zu bringen weiss.[1] Freilich sind mehrere seiner Erklärungen längst bekannt; denn was Bondi von Saadias Uebersetzung des Spruchbuches sagt:[2] „Wir kennen eine ganze Reihe der darin enthaltenen Erklärungen, die sich mit und ohne Nennung des Autors in den Schriften der alten jüdischen Exegeten finden“, gilt auch von den anderen Werken Saadias, insbesondere von den Psalmen, und nicht zum wenigsten von dem dritten Buche der Psalmen. Sowohl bei Abulwalîd, der sich auf S. beruft, um seine hebräisch-arabische Sprachvergleichung zu rechtfertigen,[3] und der dem Gaon auch in der Erklärung seltener biblischer Wörter durch Ausdrücke der Mischnah und des Talmuds gefolgt ist,[4][5] als auch bei Abraham Ibn Esra,[6] David

---

1) Siehe z. B. den Commentar zu der Stelle רוח הולך ולא ישוב (Ps. 78 38).

2) Bondi, Das Spruchbuch nach Saadia. Halle 1888 p. 10.

3) S. Abulw. Wb. 130 20, ferner Mustalhik. Opuscules p. 141 und Bacher, Abulwalîd. Quellen der Schrifterklärung p. 92.

4) S. Rikmâ, ed. Goldberg VII, 11-15.

5) Von den Erklärungen Abulwalîd's, die sich im كتان الاصول (ed. Neubauer, Oxford 1875) finden, stimmen mit denen Saadias überein die Erklärungen zu Ps. 73 4, 7, 8, 74 20, 77 5, 78 34, 45, 46, 47, 80 6, 83 14.

6) Namentlich wird Saadia von Abraham Ibn Esra citiert im Commentar zu 73 25. Ausserdem stimmen mit S.'s Erklärungen überein IE.'s Erklärungen zu 73 17, 28, 74 13, 14, 16, 76 2, 78 7, 18, 53, 61, 79 2, 80 16, 81 7, 84 4, 7, 11, 85 7, 89 3, 6, 45. (Siehe auch meine Anmerkungen zu diesen Stellen). Siehe ferner (שפת יתר) „Beleuchtung dunkler Bibelstellen insbesondere zur Verteidigung R. Saadias gegen Dunasch ben Labrat von Abr. Ibn Esra, herausgeg. v. G. H. Lippmann, Frankfurt a. M. 1843. (S. meine Anmerk. zu Ps. 77 3 u. 12).

Qimchi,[1]) Dunasch ben Labrat[2]) und Ibn Chiquitilla[3]) finden sich neben den Citaten, die namentlich angeführt werden, auch Erklärungen, die mit אמר, יש מפרשים, יש אומרים ·oder قال eingeführt oder als eigene Erklärungen gegeben werden, aber auf Saadia zurückzuführen sind. Gleichwohl enthält S.'s Uebersetzung des dritten Buches noch eine grosse Zahl von Erklärungen, die von den folgenden Bibelerklärern nicht benutzt worden sind. Die Edition der Saadianischen Uebersetzung und Erklärung des dritten Buches der Psalmen darf daher aus doppeltem Grunde das Interesse beanspruchen: Sie gibt uns in noch höherem Masse als die bereits veröffentlichten Werke S.'s Gelegenheit, den Einfluss S.'s auf seine Nachfolger zu erkennen; sie enthält eine grosse Zahl von Erklärungen, die bisher unbekannt geblieben sind.

Die Eigentümlichkeiten der Uebersetzungen S.'s und die Charakteristik seiner Exegese sind vielfach dargestellt worden. Wir erwähnen hier nur die Arbeiten von Haneberg, Geiger,[4]) Dukes,[5]) Munk,[6]) I. Cohn[7]) S. A.

---

[1]) Namentlich wird Saadia von D. Qimchi citiert im Lexicon (ספר חשרשים) s. v. חנמל und im Commentar Ps. 78$_{47}$. — Siehe ferner im Lexicon die Erklärungen zu 78$_{34}$ s. v. שחר und zu 78$_{63}$ s. v. חלל und den Commentar Qimchi's zu 73$_{4, 6, 20, 25, 26}$, 74$_{11, 14, 16}$, 76$_{4, 12}$, 77$_{5, 19}$, 78$_{18, 21, 40, 41, 50, 61, 63}$, 80$_{6, 10, 16}$, 81$_{6}$, 84$_{6, 7, 11}$, 86$_{14}$, 88$_{11, 17}$, 89$_{3, 6, 45}$.

[2]) Dunasch ben Labrat. Kritik einzelner Stellen der arabischen Uebersetzung des Saadia, ed. R. Schroeter, Breslau 1866. S. Ps. 73 Anm. 13, Ps. 77 Anm. 11 u. 12, Ps. 89 Anm. 29.

[3]) Ibn Chiquitilla hat, wie Poznanski (Ibn Chiquitilla, Leipzig 1895 p. 46) behauptet, die Schriften Saadias fleissig studiert und noch fleissiger benutzt. Der grösste Teil der entlehnten Erklärungen bezieht sich auf die Psalmen; aus unserem Buche sind anzuführen: Ps. 74$_{4, 7}$, 77$_{3, 5}$.

[4]) Wissenschaftliche Zeitschrift für jüdische Theologie Bd. V. p. 262 ff.

[5]) Ewald und Dukes. Beiträge zur Geschichte der ältesten Auslegung des AT. Bd. II p. 5—110.

[6]) S. Munk. Notice sur R. Saadia Gaon. Paris 1838.

[7]) Bericht über die Rabbinatsschule zu Eisenstadt. Prag 1868.

Taubeles,[1]) Engelkemper und Heller.[2]) Wir können uns darum hier begnügen, auf jene Arbeiten zu verweisen, und wollen im folgenden nur zeigen, inwiefern die dort angeführten wesentlichen Merkmale der Exegese S.'s auch in dem von uns gewählten Teile der Psalmen hervortreten.

Die Behandlung der Anthropomorphismen[3]) und Anthropopathieen entspricht der Anschauung, die S. im Kitâb al-Amânât wa'l-Itiqâdât (ed. Landauer, Leyden 1880, p. 83 f.) ausspricht: بالجملة اقول كلّما يوجد فى قول الكتاب وفى كلامنا نحن من لفظ فى صفة خالقنا او فى فعله يخالف ما اوجبه النظر الصحيح فانه لا محالة له مجاز من اللغة.

Gemäss dieser Auffassung sind auch in der Uebersetzung der Psalmen alle derartigen Ausdrücke umschrieben. Wir führen aus unserem Buche als Beispiele an: ימינך (80,16) = בעזך; ידי (89, 22) = קדרתי, vgl. 80, 18; זרועי (89, 22) = עטמתי; שפתי (89,35) = קולי; תסתיר פניך (88, 15) = תחגב רחמתך; vgl. ferner 74, 1; 78,65 u. a. Im Commentar zu Ps. 83 spricht er sich gelegentlich der Uebersetzung von אל דמי mit לא אסכאת in derselben Weise über die Ausdrücke des Wirkens Gottes aus wie Kitâb p. 105. (S. Ps. 83 Anm. 1). Wir verweisen ferner auf

---

1) S. A. Taubeles. Saadia Gaon. Halle 1888 p. 5f.

2) B. Heller. La version arabe et le commentaire des Proverbes im 37. Bd. der Révue des Études juives.

3) Saadias Auffassung der Anthropomorphismen und Anthropopathieen ist ausführlich behandelt von Munk a. a. O. p. 44f, Geiger a. a. O. p. 292f, Gesenius Commentar zu Jesajah p. 92f, M. Wolf. Zur Charakteristik der Bibelexegese Saadia Al-fajjûmî's in der Zeitschrift für die alttesttamentl. Wiss. Bd. IV 1884 p. 225—234; ferner von Kaufmann. Geschichte der Attributenlehre p. 66f.; Guttmann, Religionsphilosophie des Saadia p. 123; W. Bacher, die Bibelexegese der jüdischen Religionsphilosophen des Mittelalters vor Maimûnî; S. A. Taubeles, a. a. O. p. 16,

den Commentar zu Ps. 78, wo S. über die Wiederbelebung der Toten dieselbe Ansicht vorträgt wie a. a. O. p. 218 (S. auch Ps. 79 Anm. 32). An einzelnen Stellen jedoch ist die Umschreibung der anthropomorphistischen Ausdrücke unterblieben, weil dort nur eine bildliche Auffassung möglich ist, vgl. Ps. 89, 11. 14.

S. hält sich genau an den masoretischen Text und richtet sich nach dem Q'rê[1]). Nur an einer Stelle unseres Buches findet sich eine merkwürdige Lesart. Ps. 89, 45 hat S. wohl מטהרו (mit Dagesh und einfachem Sh'wâ) statt der überlieferten masoretischen Punktation מטהרו gelesen.[2]) (S. auch Ps. 89 Anm. 25). — Zuweilen lässt S. die Accentuation unbeachtet. כל סביביו (76,12) ist trotz des Etnah mit dem folgenden יובילו verbunden; s. ferner 73, 6. 8. 12. 15 und die Anmerkungen zu diesen Stellen.

Dass S. sich durch die im Talmud aufbewahrten Erklärungen beeinflussen liess, bezeugt schon Abraham Ibn Esra.[3]) Wir verweisen hier besonders auf den Commentar zu 80, 13 und 80, 14 wo die *ἅπαξ λεγόμενα* ebenso erklärt sind wie in der Abhandlung von „den 70 Wörtern",[4]) und ferner auf den Commentar zu 81, 4.

---

[1]) Dies ist schon von Ewald (Beitr. I p. 6 und II p. 83) nachgewiesen. S. auch Heller a. a. O. p. 84.

[2]) S. Ewald und Dukes. Beitr. I p. 6 Anm.

[3]) Dort sagt Ibn Esra: ועוד מצינו שאמר הגאון במקומות רבים מספריו אע"פי שמסברת דקדוק הלשון אינו כדברי הראשונים אנו נסמך עליהם ונעזוב דעתנו כי היא נקלה כנגד דעתם. — Ueber das Verhältnis Saadias zur Tradition s. auch Ewald und Dukes (Beitr. II p. 82), Bacher, „Abraham Ibn Esra's Einleitung zum Pentateuch-Commentar" in den Sitzungsberichten der Kgl. Akademie der Wiss. zu Wien. Bd. 81 p. 394 und 403, Engelkemper a. a. O. p. 16.

[4]) „Erklärung seltener biblischer Wörter von Saadia Gaon" תפסיר אלסבעין לפטה ed. L. Dukes, Zeitschr. für Kunde des Morgenlandes Bd. V p. 115 ff., ebenso in Ewald und Dukes, Beitr. II p. 110 ff., Geiger, Zeitschr. f. jüdische Theologie Bd. V p. 317 ff, und in Debarim Atikim von Benjacob I p. 1—11.

Der Einfluss des Targum[1]) auf die Uebersetzung S.'s ist aus vielen Stellen unseres Buches ersichtlich,[2]) besonders aus der rationellen Uebersetzung der Anthropomorphismen und Anthropopathien.[3])

Das Streben nach Klarheit sowohl in der Uebersetzung als auch in der Erklärung, das Ibn Esra lobend hervorhebt,[4]) zeigt sich durchgehend auch in unserem Buche. Dies Streben S.'s aber ist zuweilen die Ursache einer gewissen Weitschweifigkeit. Und wenn wir auch zugeben, dass S. zuweilen sehr knapp und kurz ist, so beweisen doch andere Stellen (z. B. Commentar zu Ps. 78, 39), dass das Urteil, das Ibn Esra über die Exegese des gaonäischen Zeitalters fällt („der Weg ist lang und breit und den Neigungen unserer Zeitgenossen weit entrückt. Wenn die Wahrheit (d. h. der wahre Schriftsinn) der Mittelpunkt im Kreise ist, so ist dieser Weg die den Kreis am weitesten einschliessende Linie"), in gewissem Sinne begründet ist.[5]) Dagegen können wir

---

1) Ueber den Einfluss des Targum auf Saadias Schriftauslegung s. Kitâb al-Amânât p. 95, Ewald und Dukes, Beitr. I p. 7, Beitr. II p. 81, Munk a. a. O. p. 72, Geiger a. a. O. p. 295f., Margulies, Saadia Al-fajjûmî's arabische Psalmenübersetzung. Breslau 1884 p. 2 Anm. 1.

2) S. 73 4, 10, 12, 25, 28, 74 8, 75 2, 76 2, 12, 78 7, 10, 48, 68, 79 8, 80 16, 81 4, 82 1, 84 7, 10, 89 9, siehe auch die Anmerkungen zu diesen Stellen.

3) Dass S. in der Auffassung der Anthropopathien die Targumim zum Vorbilde gehabt hat, erwähnt Bachja ibn Pakuda (Herzenspflichten 1 10); s. auch Munk a. a. O. p. 44.

4) S. Ibn Esra's Commentar zu Gen. 3 1. Auch Abulwalîd rühmt in seiner Vorrede zum כתאב אללמע das Streben S.'s nach Klarheit mit folgenden Worten: בהדא רבינו סעדיה נפֿר אללה וגהה ויבלו אלגאיה אלתי תמכנה ויסדד נחו אלגרץ אלדי יבאלגה וסעה פי תביין אללגה ובסט אצולהא ותלכיץ פרועהא פי כתיר מן מוצועאתה. S. ferner Rappoport in der Zeitschr. בכורי העתים Wien, Bd. IX, M. Wolf a. a. O. p. 226, B. Heller a. a. O. p. 78 und 81.

5) Siehe Ibn Esra's Commentar zu Gen. 1 14 und vgl. dagegen Dukes (Beitr. II p. 79), der vielmehr über die Kürze der Erklärungen Saadia's klagt. Bacher in „Abr. Ibn Esra's Einl. zum

uns dem Urteil Hellers[1]) „La concision de l'original disparaît, tellement le traducteur a peur de l'équivoque et de l'obscurité“ nicht anschliessen.

Für S.'s Vorliebe, hebräische Wörter durch gleichlautende arabische zu übersetzen und so den Klang des hebr. Originals nachzuahmen[2]) findet sich in unseren Psalmen eine grosse Zahl von Beispielen: שבט נחלתך 74, 2 = אסבאט נחלתך; נמוגים 75, 4 = תמוג; יֵגֶר 75, 9 = מגנר; מגן 76, 4 = מגן; חמת 76, 11 = חמיה; שַׁלְמוּ 76, 12 = סלמוא; זרוע 77, 16; 89, 11 = דראע; רגז 77, 17. 19 = רגז; שחקים 77, 18; 78, 23; 89, 7 = שואהק; ים 77, 20 = יםّ; חידות 78, 2 = אחאדית; תורתו 78, 10 = תוראתה; דגן 78, 24 = דגן; ברד 78, 47 = ברד; גפן 78, 47 = גפן; עברה 78, 21. 49. 59. 62; 85, 4 = עברה; זעם 78, 49 = זגם; פסל 78, 58 = פסל; אסיר 79, 11 = אסיר; גבורה 80, 3 = גברוה; הרנינו 81, 2 = רננוא; (vgl. 84, 3 und 88, 3); דרור 84, 4 = דריה; משיח 84, 10 = מסיח; ברא 89, 13 = ברא; גבור 89, 20 = נבّאר. — Zuweilen hat S. seine Vorliebe für gleichlautende arabische Wörter unterdrückt und dafür andere arabische Ausdrücke gewählt; z. B. רחץ 73, 13 = גסל; כילפות 74, 6 = אלפוס;

Pentateuch-Commentar“ a. a. O. p. 377 schliesst sich diesem Urteil auf Grund der Excerpte Ewalds an. Nun können aber diese Excerpte für ein derartiges Urteil durchaus nicht massgebend sein, da sie, wie wir an anderer Stelle zeigen, ziemlich flüchtig angefertigt sind (s. Ps. 81 Anm. 16) und auf Vollständigkeit, wie Bacher a. a. O. meint, keinen Anspruch machen können. Gerade der Commentar zu Ps. 79, den Bacher als Beweis für die Kürze anführt, ist ein Beweis für das Gegenteil. Besonders verweisen wir auf den Commentar zu Ps. 78 ss.

[1]) S. B. Heller a. a. O. p. 78.

[2]) Ueber Hebraismen bei S. hat Munk (a. a. O. p. 55—57) Untersuchungen angestellt. S. ferner Geiger a. a. O. p. 290; Kitâb al-Amânât p. XVI der Einleitung, Haneberg a. a. O. p. 369, Bacher, Abr. Ibn Esra's Einl. zum Pent.-Com. a. a. O. p. 394 Anm. Abulwalîd beruft sich auf diese Eigentümlichkeit Saadias, um seine Erklärung hebr. Wurzeln durch Belege aus der arabischen Sprache zu rechtfertigen (s. Abulwalîd, Sefer Rikmâ ed. Goldberg, Frankfurt a. M. 1856 p. VII).

נבלת 79, 2 = גיף; הצילנו 79, 9 = נגינא; שופר 81, 4 = בוק. Teilweise tut er dies, weil diese Ausdrücke den Sinn besser wiedergeben, teilweise ist dies eine Folge des Einflusses der Volksgenossen, unter denen er lebte.[1]) Da er auch von Muhammedanern gelesen werden wollte, so bediente er sich oft der Redeweisen, die in der alltäglichen Sprache wenig vorkamen, jenen aber geläufig waren. Davon zeugen die Ausdrücke אללה für Gott, אמאם für כהן (Commentar zu Ps. 73); אחאדית für חידות (78, 2); die h. Schrift heisst מקרא (Prov. 6,30—33; 1,10—19), aber auch כתאב, einmal sogar קראן (s. Commentar zu Ps. 80). Besonders aber verweisen wir auf die Wiedergabe der geographischen Eigennamen. (S. Ps. 83 Anm. 7 u. 8 und Ps. 87 Anm. 2).[2])

Von den sonstigen Eigentümlichkeiten S.'s treten in unserem Buche besonders die Partikel ف nach אנא und אללהם[3]) und die Wiedergabe der Zahlen hervor. Runde Zahlen wie z. B. שבעה bezeichnen nach S. eine unbestimmte Menge und werden darum meist mit كثير wiedergegeben;[4]) ebenso wird die Partikel כל gewöhnlich

---

[1]) Ueber den muhammed. Einfluss bei Saadia s. Bacher, Abr. Ibn Esra's Einl. zum Pent.-Com. a. a. O. p. 34, Engelkemper a. a. O. p. 67, Heller, a. a. O. p. 245f.

[2]) Ueber S.'s Art, hebr. Namen durch arabische zu ersetzen, die Ibn Esra (Gen. 2 11) tadelnd erwähnt, s. Steinschneider, Jüdische Literatur p. 412; Ewald und Dukes, Beitr. II p. 48, Munk a. a. O. p. 52, J. Fürst, Orient. Literaturblatt Bd. II p. 494.

[3]) Dieser Gebrauch der Partikel ف findet sich auch oft bei Maimonides. S. hierüber Weil, Commentar des Maimonides zu Berachoth. Berlin 1891 p. 19 Anm. 33.

[4]) Ueber seine Art, allgemeine Zahlen wiederzugeben, spricht S. selbst ausführlich im Commentar zu Ps. 12 7 (s. Margulies a. a. O. p. 31). S. ferner Geiger, Jüdische Zeitschr. VI p. 312; Peritz, „Zwei alte Uebersetzungen des Buches Ruth“ in der „Monatsschrift für Geschichte und Wiss. des Judentums“ 1899 p. 454. Abulwalîd, der im כתאב אללמע 303 14-22 dieselbe Ansicht ausspricht, ist hierin wohl Saadia gefolgt.

übersetzt.[1]) Bei Zeitbestimmungen steht dafür auch طول z. B. כל הלילה 78, 14 = طول الليل.

Von S.'s grammatischen Eigentümlichkeiten, die in unseren Psalmen vorkommen, erwähnen wir besonders die Verwechslung der Pluralendungen, ين statt ون im Nom. (im Cod. B), so immer אלמומנין statt אלמומנון,[2]) die Verkürzung der 3. plur. Impf. im Indic., die Verlängerung der 3. plur. im Conj. und Juss. (selbst nach لم und لن). Diese Eigentümlichkeiten finden sich regelmässig nur in dem Berliner Manuscript, während sie in dem Münchener nur vereinzelt vorkommen, so dass Fleischers Annahme „die Deklinations-, Conjugationsfehler, die Verwechslung der Pluralendungen ûn und în, واحد für واحدا, der Indicativ nach ان kommen auf Rechnung der Abschreiber"[3]) zum Teil berechtigt sein mag. Im Imper. und Juss. defektiver Wurzeln sind die Formen in der Münchener Handschrift meist unverkürzt geblieben, während sie in der Berliner Handschrift meist verkürzt sind.[4])

Ueber die Handschriften, die Saadias arabische Uebersetzung der Psalmen enthalten, ist von S. Baron (Saadia Al-fajjûmi's arabische Psalmübersetzung und Commentar (Psalm 50—72) p. 11—15) ausführlich be-

---

1) S. 78 14, 85 4, 86 2. Vgl. Margulies a. a. O. p. 18 Anm. 2.

2) S. 80 1, 84 1, 85 1, ebenso heisst der Plural von ذو im stat. constr. nicht ذوو, sondern ذوي (76 6).

3) S. Fleischer in Gersdorf's Repertorium der deutschen Literatur. Bd. 84. 1842 p. 481.

4) Z. B. 80 4 u. 8 Cod. M אגיתנא, Cod. B אגתנא; 80 5 Cod. M תוב, Cod. B תב, dagegen 86 2 Cod. M אגית, Cod. B אגית. In allen diesen Formun sind י, ו und א nach Goldziher (Wiener Zeitschr. für die Kunde des Morgenlandes III p. 80) als matres lectionis anzusehen, nach Müller aber (Text und Sprachgebrauch etc. in den Sitzungsberichten der Akademie der Wissenschaften zu München 1884 p. 894) als eine Eigentümlichkeit defektiver Wurzeln. (Vgl. Ps. 78 Anm. 5).

richtet. Von den dort angeführten Handschriften standen uns zu unserer Edition folgende zur Verfügung:

1) Cod. 122 der hebräischen Handschriften der Kgl. Hof- und Staatsbibliothek zu München, in dem hinter jedem Psalm der Commentar steht. Wir bezeichnen ihn im folgenden mit M. Siehe über diesen Cod. Steinschneider's Katalog der hebr. Handschr. der Bibliothek zu München 1875, ferner Haneberg a. a. O. p. 386—398 und Baron a. a. O. p. 12. — Unsere Psalmen nehmen die Blätter 53b bis 64b ein.

2) Cod. 129 (fol. 1203) der hebräischen Handschriften der Kgl. Bibliothek zu Berlin, der nur die Uebersetzung enthält. Wir bezeichnen ihn mit B. Siehe über ihn Steinschneider's Katalog der hebr. Handschriften der hiesigen Kgl. Bibliothek Berlin 1897; ferner Cohn, Hiob p. 4f., Loewy, Khl. p. 5f und Baron a. a. O. p. 12. — Unsere Psalmen nehmen die Blätter 30b bis 38b ein.

3) Auszüge aus dem Oxforder Cod. Pococke 281, der sowohl den Text als auch den Commentar enthält. Diese Auszüge sind von Ewald (Beitr. I) herausgegeben. Wir bezeichnen die Varianten, die wir dort vorgefunden haben, mit P oder Pe und geben sie, der Schreibweise Ewalds entsprechend, mit arabischen Lettern wieder. Aus demselben Cod. hat mein Freund Dr. Alexander Marx den Commentar zu unseren Psalmen vollständig verglichen, wofür ich ihm auch an dieser Stelle herzlich danke. Die Varianten, die sich in diesem Commentar finden, geben wir, dem Original entsprechend, mit hebräischen Lettern wieder.

4) Citate aus dem Oxforder Cod. Huntington 416 (H), die wir ebenfalls bei Ewald (a. a. O.) vorgefunden haben. Dieser Cod. enthält wie Cod. B nur die Uebersetzung.

Die anderen 2 von Baron (a. a. O.) erwähnten Codices Opp. Add. 4° No. 154 und Oriental No. 1302 4° im British Museum in London, dessen Autorschaft noch

nicht festgestellt ist, und ebenso die Fragmente, über die Harkavy in ZAW Bd. I p. 152 berichtet, waren uns nicht zugänglich.

Wir haben unserer Arbeit den Cod. M zu Grunde gelegt, weil er an vielen Stellen bessere Lesarten hat als die andereren Codices. Nur wo Cod. B oder Cod. P eine richtigere Lesart zu haben scheint, oder wo beide eine übereinstimmende Variante aufweisen, haben wir diese angenommen. In der Transcription folgen wir der üblichen Schreibweise: ت = ת, ث = ת̇, ج = ג׳, خ = כ̇, ف = פ̇, ض = צ̇, ظ = ט̇, غ = ג̇. — Varianten, die sich aus den Eigentümlichkeiten der Schreibweise ergeben (z. B. Auslassung des الف الوقاية, Beibehaltung des א des Artikels nach der Präposition ל in B, Vertauschung des א und י am Ende der Wörter, matres lectionis), haben wir nicht besonders angegeben.

Von dem dritten Buche sind die Psalmen 84, 85, 87 und 88 bereits von Hofmann („die korachitischen Psalmen aus Saadias arabischer Uebersetzung und Erklärung der Psalmen“) herausgegeben.[1] Wir haben gleichwohl auch diese Psalmen aufgenommen, erstens: weil wir das dritte Buch vollständig edieren wollten, und zweitens: weil Hofmann die Berliner Handschrift nicht benutzt hat und somit die Angabe der wesentlichen Varianten nicht vollständig ist. Die Varianten, die sich bei Hofmann finden, bezeichnen wir mit Ho., die anderen von Hofmann erwähnten Varianten mit denselben Buchstaben, mit denen Hofmann sie bezeichnet hat.

Zum Schluss dieser einleitenden Bemerkungen sei es mir gestattet, den Verwaltungen der Kgl. Bibliotheken zu Berlin, München und Oxford, sowie der Bibliothek des Rabbiner-Seminars zu Berlin für die bereitwillige Ueberlassung von Handschriften und Druckwerken meinen

---

[1]) Beilage zum Programm des Kgl. Gymnasiums in Ehingen. Stuttgart 1891.

verbindlichsten Dank auszusprechen. Vor allem aber gebührt mein innigster Dank für das mir vielfach bewiesene wohlwollende Interesse meinem hochverehrten Lehrer Herrn Professor Dr. J. Barth, der mich in die Lektüre der arabischen Schriftsteller eingeführt und in meinen semitischen Studien stets gefördert hat.

Anmerkungen.

Psalm 73.

1) מגּר ist bei S. die gewöhnliche Uebersetzung von מזמור, nur selten steht dafür קול (z. B. 84_{1}). مزمور findet sich dagegen in der Uebersetzung des Textes nie, wohl aber im Commentar (s. Ps. 88 und 89), vgl. Han. p. 384.

2) אסף erscheint bei S. immer als Sammelname für die Asafiten. (Vgl. die Ueberschriften der Psalmen 73—82). Die Genealogie Asafs und seiner Genossen ist nach S. aus I. Chr. 6_{24}f. ersichtlich. Alle asafitischen Psalmen wurden, wie aus I. Chr. 16_{5} zu ersehen ist, mit der Cymbel begleitet. Vgl. Han. p. 385, Cohn, Einl. p. 64f.

3) Mit כאצ̈ה „nur, ausschliesslich" wird אך von S. nur sehr selten wiedergegeben, z. B. hier und im Commentar zu 68_{26}. Gewöhnlich übersetzt er es mit يقينا (z. B. Ps. 73_{13}, 85_{10}). Im Cod. Hunt. 206 steht خاصّة sehr oft (z. B. Hos. 4_{4}, $12_{9\,12}$). Vgl. Merx Archiv p. 154.

4) בר setzt S. gleich dem hebr נקי und gibt es darum mit نقى wieder. Vgl. Ps. 22_{4}.

5) עֹן קליל „kurze Zeit", analog der Verbindung عن قريب, gebraucht S. sehr oft, z. B. Jes. 26_{20}; Ij. 24_{24}, 32_{22}; Prov. 5_{14}. Hier dient es zur Verstärkung von כאד. Ebenso wie S. hat Yephet כמעט übersetzt. Vgl. Cohn, Hi. p. 99 Anm. zu 24_{24}.

6) כאד steht hier zugleich als Uebersetzung von כאין. Ebenso giebt Abulw. Wb. 39_{31}f. כאין mit كان wieder; er hebt aber ausdrücklich hervor, dass er hier dem Sinne nach übersetze, während es dem Wortlaute nach كلا شيء heissen müsste.

7) S. schreibt und übersetzt an beiden Stellen das Q'rê; s. Einleit. p. 9.

8) Ebenso hat S. חוללים Ps. 5_{6}, 75_{5} wiedergegeben. Es sind nach S. die רשעים gemeint. Noch deutlicher zeigt dies der im Commentar gebrauchte Ausdruck אלכפ̈אר; ebenso Qimchi C., während

es andere Erklärer (Ibn Esra, Raschi), dem targumischen מתלעביא entsprechend, als „Prahler“ nehmen.

9) Jes. 58 9 ist חרצבות, das nur hier und dort vorkommt, mit אעקאד übersetzt. Hier steht עקוד „Knoten“ wohl bildlich für Widerwärtigkeiten (nicht, wie Ewald übersetzt, „Notwendigkeit“, das an dieser Stelle keinen rechten Sinn giebt). Ebenso erklärt Abulw. Wb. 258 9 شدائدهم اى الشدائد اللاحقة منهم وصعوبتهم. Dieselbe Erklärung bringen auch IE. und Qimchi C.

10) V. 4b hat S. mit פיקולן angeknüpft, ebenso wie Trg. איתבעין מחשבתהון hinzufügt.

11) אולם hat S., wie er im Commentar noch ausdrücklich sagt, von אולי „vielleicht“ abgeleitet. D. b. L. (p. 45) führt die Uebersetzung dieses Verses wörtlich an. Auch Ibn Chiquitilla wie S.: ואולם הם בריאים כאלו כתוב ואולם כל אחד מהם בריא (S. Poznanski p. 110 und 169). Diese Erklärung wird mit Recht von IE. verworfen, weil אולם als Partikel nicht zuletzt stehen kann. Abulw. Wb. 50 24 erklärt אולם, als ob כאולם (= כחיכל) stände.

12) שית hat S. wider die Accentuation zu חמס gezogen, ebenso Yephet und Qimchi C.

13) An mehreren Stellen (z. B. Lev. 26 1; Num. 33 52; Jes. 2 16; Prov. 25 11) übersetzt S. משכיות mit مزخرفات, weil es dort in der ursprünglichen Bedeutung „Schmuck“ steht. Hier aber hat er es, weil es in übertragener Bedeutung steht, מצמראת übersetzt (s. Commentar). Aehnlich übersetzt Yephet: لانهم جازوا مزخرفات, wo مزخرفات von Bargès mit „renes, sedes turpium cogitationum“ erklärt wird. Ibn Chiquitilla und IE. nehmen es im Sinne von מחשבות.

14) ימיק nimmt S. in der Bedeutung des aramäischen מַיֵּק „höhnen“. Ebenso erklärt auch Abulw. Wb. 373 10—12: تفسيره يهزءون بكلامهم وشدّة سطواتهم.

15) Im Cod. B, der hier eine ganz abweichende Lesart hat, ist עשק wider die Accentuation zu V. 8b gezogen.

16) S. fasst חלם als Adverb, so übersetzt er אל תקרב חלם (Ex. 3 5): לא תתקדّם אלי הנא. Statt אלי הנא hat er hier אלי מרחבהם gesetzt, um zugleich das Beziehungswort anzugeben. S. hat sich hier vom Targum leiten lassen, das חלם mit למלכותהון wiedergibt. Ebenso nimmt Tanchum (s. Haarbrücker, R. Tanchumi Jud. p. 9) חלם als Adverb = هنا. Abulw. Wb. 176 20 übersetzt den Anfang dieses Verses فلذلك يعود شعبه كسروا.

17) B hat רַדّ, ebenso Ewald. Es ist aber wie in M רדّ „es fliesst“ zu lesen, und so verbessert es auch Ewald (Beitr. I p. 157).

18) מלא hat S., wie er im Commentar ausführt, in bildlichem Sinne genommen; es bezeichnet das Uebermass von Mut: Hochmut.

19) S. hat hier wie Trg. ושלוי שלם wider die Accentation zum Vorhergehenden gezogen.

20) חיל übersetzt S. auch Deut. 8 17, 18 mit אליסאר, sonst gebraucht er dafür קדרה (z. B. Ps. 18 33, 59 12) oder אתאת (z. B. Jes. 8 4, 30 16).

21) In M fehlt die Uebersetzung von אך. Es ist aber zwischen ואנא und ללפראג. ein freier radierter Raum, wo vielleicht ursprünglich יקינא gestanden hat. Vgl. Anm. 8.

22) S. verbindet חנה mit אספרה כמו, müsste also כמו הֵנָּה gelesen haben. Diese Stelle gehört nach Dunasch zu den Bibelstellen, wo S. anders trennt und verbindet, als es gewöhnlich geschieht. D. b. L. erwähnt 10 solcher Stellen, die er תנוז nennt, aus den Psalmen nur diese eine. Ewald (Beitr. II p. 86 f) führt diese Stellen an. Dies sind aber durchaus nicht alle; in den Psalmen finden sich noch eine ganze Reihe derartiger Stellen. S. Einleitung p. 9. Mir erscheint es an unserer Stelle fraglich, ob denn S. in der Tat חנה mit כמו verbunden hat. Ich vermute vielmehr, dass S. כמו allein mit מתל הולא wiedergegeben hat. חנה wäre dann freilich unübersetzt geblieben; aber auch an anderen Stellen ist es nicht übersetzt (z. B. V. 12). Einen Beweis für die Richtigkeit meiner Vermutung dürfte die Lesart in B bieten, wo der Folgesatz mit מאנ̈י beginnt, das offenbar für חנה steht. Yephet übersetzt כמו allein mit مثلهم.

23) Statt כונבת liest Ewald غدرت, das auch Yephet an dieser Stelle hat; er verbessert es aber im Nachtrag (Beitr. I p. 157) nach M in כונבת.

24) מרפת עין bedeutet eigentlich „das Zwinkern des Auges“, hier aber „die Dauer des Blickes“ d. h. Augenblick.

25) בעיר wird vom Trg. und fast allen alten Erklärern, denen die neueren Erklärer gefolgt sind, = בְּהָעִיר „wenn du erwachst“ genommen. S. aber hat עיר in der gewöhnlichen Bedeutung „Stadt“ genommen. Qimchi C. führt diese Auffassung an, ohne S. zu nennen, lehnt sie aber ab. Yephet übersetzt في المدينة.

26) אשתונן hat S. von שאנן „ruhig sein“ abgeleitet, während es von allen alten und neuen Erklärern in der Bedeutung „scharf sein, ergrimmen“ genommen wird.

27) Diese Uebersetzung schliesst sich dem Targum מן כוותך דילי בשמיא אלא את eng an. IE. erwähnt diese Uebersetzung S.'s

mit den Worten: ולפי דעת הגאון כי תחסר מלת זולתך אחר בשמים. Mit dem Gaon ist zweifellos S. gemeint. Diese Auffassung findet sich auch bei Qimchi C.

28) כלה, das S. gewöhnlich mit פני wiedergiebt (z. B. Ij. 33$_{21}$, Prov. 5$_{11}$) ist hier sowie 84$_{3}$ mit חן übersetzt, um das sehnsüchtige Verlangen nach Gott zu bezeichnen. In derselben Bedeutung findet es sich bei Raschi.

29) Diese Uebersetzung schliesst sich dem Trg. an, das במלאכות mit פקודי שליחותך wiedergibt. Ebenso wie S. nehmen es Yephet, und Qimchi C.

30) S. bringt im Commentar zu diesem Psalm zuerst die sachlichen Erklärungen zur Begründung seiner Auffassung und dann die sprachlichen Erläuterungen.

31) Dieselbe Erklärung bringt IE. mit den Worten: וטעם מקדשי אל ששם כהני השם וחכמי ישראל והם גלו זה הסוד.

32) Yephet hat die Ausdrücke חלב und משכיות wörtlich, und zwar mit den Ausdrücken, die S. hier verwirft, übersetzt, nicht etwa, weil er sie in wörtlichem Sinne genommen hat, sondern weil es hier selbstverständlich ist, dass diese Ausdrücke bildlich aufzufassen sind. S. aber, der die Klarheit liebt, hat sich mit der wörtlichen Uebersetzung nicht begnügt. Ij. 38$_{36}$ dagegen hat S. אלמזכרף als Uebersetzung von לשכוי dennoch in der übertragenen Bedeutung gebraucht; er sieht sich aber genötigt, dieses Wort im Commentar z. St. zu erklären: שכוי הוא אלמזכרף אעני אלקלב דא אלכואטר.

Psalm 74.

1) Mit קול תפהים wird משכיל meistens übersetzt. Vgl. Ps. 45$_{1}$, 89$_{1}$. Ps. 78$_{1}$ steht dafür קול תעלים ותפהים, und Ps. 32$_{1}$ umschreibt es S.: קול לדאוד יפהם בה אלנאס und gibt im Commentar zu Ps. 32 folgende Erklärung: קולה פי וסט הדא אלפצל אשכילך ואורך הו תפסיר מא געלתה ענואנא לה פקאל לדוד משכיל פגעל תפסיר משכיל אשכילך אעלמנא אן גרצה פיה תפהים אלנאס אעקל.

2) Ebenso übersetzt S. למה ה׳ תעמד (Ps. 10$_{1}$): انّك لا تبعل. Während er dort im Commentar nur ähnliche Beispiele anführt, begründet er in unserem Commentar diese Umwandlung der Frage. Ebenso ist למה an vielen anderen Stellen in den Psalmen übersetzt. (Vgl. Marg. p. 27).

3) Ueber S.'s Auffassung der Anthropomorphismen und Anthropopathien s. Einleitung p. 8. Ueber den Zorn Gottes sagt er im Commentar zu Ps. 18$_{9}$: وقوله עלה עשן באפו اراد به ان الله عزّ وجلّ اطّلع على الاعداء الذين حاطوا بوليّة سخط عليهم سخطا عظيما علت منها النيران والعثان وسائر ما وصف من شدّته.

4) נחלה gibt S. sehr oft mit נחלה wieder, z. B. Gen. 31_{14}; Num. 18_{23}; Jes. 54_{17} u. a. Freytag bringt die Bedeutung „possessio“ nicht, wohl aber Dozy. — Haneberg, der mehrere ähnliche Beispiele aus den Psalmen anführt (s. p. 369), übersetzt אסבאט נחלתך „die Stämme deiner Sekte, Confession“. Diese Bedeutung hat נחלה aber bei S. nirgends; es steht vielmehr im Sinne des hebr. נחלה. Vereinzelt findet sich dieselbe Uebersetzung von נחלה auch im Cod. Hunt. 206, z. B. Joel 2_{17}, 4_{2}. Vgl. Einleitung p. 11.

5) עקאב übersetzt Ewald „Spuren„; es muss aber mit „Strafe“ übersetzt werden, da S. im Commentar ausdrücklich sagt, dass man hier dem Sinne nach übersetzen müsse.

6) M und P haben גלבאת (Siege). Wir haben aber die Lesart im Cod. B vorgezogen, weil sie einen besseren Sinn gibt und S. auch sonst משאות in diesem Sinne nimmt. שאננה (Jes. 5_{14}), das er mit משאות zusammenbringt, übersetzt er גלבתהם דו.

7) Die Tätigkeit der Feinde wird mit der Wirkung des Axthiebes verglichen. In demselben Sinne nimmt auch Yephet den Vers: يعرف كماجىء من فوق فى شغناب الشجر القداديم. Nach Ibn Chiquitilla dagegen sind V. 5 und 6 zusammenzunehmen und למעלה mit יודע zu verbinden. (S. Poznanski p. 170).

8) Abulw. Wb. 321_{31} übersetzt כילפות mit خلوف. S. giebt zuweilen zur Erklärung des hebr. Wortes nicht das gleichlautende arabische, sondern ein anderes, wenn dieses das hebr. Wort besser erklärt. Diese Eigentümlichkeit S.’s findet sich auch bei Abulwalîd. (Vgl. Bacher, Hebräisch-arabische Sprachvergleichung p. 26 und 31).

9) נינם leitet S. von נין (Nachkommenschaft) ab. Trg. בניהון.

10) מועדי nimmt S. hier und V. 4 als religiöse Versammlungsstätte. Ebenso die neueren Erklärer (Delitzsch, Baethgen).

11) Ebenso Qimchi C., der חיק mit בית המקדש שהוא מקום חסרך erklärt. Exod. $4_{6, 7}$ steht כם֞ für חיק.

12) Ebenso Sept. *βασιλεὺς ἡμῶν*; Trg. מלכא.

13) IE. bringt unter יש אומרים dieselbe Ansicht, indem er unter תנינים: פרעה ושלשיו versteht; ebenso auch Trg., dem sich S. wohl angeschlossen hat: רישי תניניא ושנקת מצראי על ימא. Qimchi C. bezieht תנין auf die Egypter, ebenso wie es von Pharao heisst: על פרעה התנין הגדול (Ezech. 29_{3}).

14) Ebenso Jes. 27_{1}. Ij. 3_{8} dagegen nimmt S. לויתן in der Bedeutung „Trauer“ nach Jer. Talmud Moêd qatân 3a (לא תעורר אשה לויתה בשבת), eine Erklärung, die auch Qimchi angenommen und in seinem L. s. v. לוה angeführt hat. Ebenso bringt Abulw. Wb. 349_{7} diese Erklärung S.’s zu Ij. 3_{8}. Auch Juda b. Qoreisch

hat an beiden Stellen dieselbe Erklärung wie S. (S. Ibn Qoreisch's Sendschreiben, רסאלה, herausgegeben von Bargès et Goldberg Paris 1885 p. 43).

15) In demselben Sinne erklärt IE.: שוכנים בציה, und ebenso Qimchi C.: ציים פירושו מדברות. Qimchi L. (s. v. ציה) folgt der Erklärung Ibn Chiquitilla's, der לעם לציים mit אנשי הספינות erklärt.

16) In demselben Sinne nehmen מאור Trg., IE., Qimchi C., Sept. Cohn (Einl.) hätte daher im Sinne S.'s nicht übersetzen sollen: „Du hast angeordnet Licht und Sonne" sondern „Mond und Sonne".

17) دلّ X bedeutet observer, prendre pour guide (Dozy). Ewald (Beitr. I, p. 55) übersetzt „die Dich lehrt".

18) דעאע „Finsternisse" ist hier ein Bild für die niedrigen Menschen. So erklärt auch Abulw. (Wb. 254$_{6-8}$): رعاع الناس وسفلتهم. ومثله כל יתיצב לפני חשכים ותרגום מן העם הדלים ומן עמא חשיכיא.

19) Zu dieser Umschreibung des Wortes תשכח sieht sich S., wie schon Marg. p. 32 Anm. 2 bemerkt, durch seine Voraussetzung veranlasst, dass es weder dem arabischen noch dem hebräischen Sprachgebrauch angemessen sei, von einem Vergessen bei Gott in positiver Form zu sprechen. (Vgl. Kitâb p. 105). S. auch die Uebersetzung von Ps. 13$_{2}$ und Jes. 49$_{14}$.

20) Ezech. 43$_{14}$ ist gemeint und nicht, wie Ewald annimmt, 43$_{13}$. Allerdings kommt חיק auch Ezech. 43$_{13}$ vor, wird aber von S. nicht erwähnt.

Psalm 75.

1) B fügt לדאוד hinzu, das der hebr. Text nicht hat, ebenso auch Trg. דיאמר דוד.

2) מנצח ist nach S. kollektiv zu nehmen und dient zur Bezeichnung der Leviten, die andauernd im Tempel schon während des Baues den Dienst verrichteten. Die Bedeutung erhellt aus 1. Chr. 23$_{4}$: „Von diesen sollen sein zu andauernder Aufsicht (לנצח) über die Arbeit des göttlichen Hauses 24 Tausend" und ebenso aus Esra 3$_{8}$: „Und sie bestellten die Leviten zu dauernder Aufsicht über den Bau des göttlichen Hauses". S. leitet also מנצח von נצח „treu sein, ausharren" ab und übersetzt es darum in den Ueberschriften der Psalmen regelmässig mit אלמואט̇בין. Vgl. Cohn, Einl. p. 18.

3) In der Erklärung von אל תשחת ist S. dem Trg. gefolgt, das לא תחבל עמך hat.

4) Der Zusatz קום קאל חאכמהם, der im Cod. M am Rande, im Cod. B im Texte steht, leitet zu V. 8 über und soll deutlich zum Ausdruck bringen, dass in V. 8 von Gott gesprochen wird.

5) Auf כאד folgt gewöhnlich das Imperf., nur in der Poesie אן, bei S. in den Psalmen regelmässig אן. S. Ps. 78_{2}.

6) באן steht sehr oft bei Saadia in der Bedeutung „indem“ (s. Ps. 61_{6}).

7) קרן ist in diesem Psalm immer dem Sinne nach mit شأن wiedergegeben. Ebenso ist תרום קרננו (Ps. 89_{18}) mit רפע שאן übersetzt.

8) S. nimmt חמר als Attribut zu יין und übersetzt כמר כאתר „starker Wein“. Dieser berauschende feurige Wein heisst eigentlich חֶמֶר. Dieser Becher Weines versinnbildlicht, wie S. am Anfang dieses Verses ausdrücklich sagt, das den Sündern bestimmte Strafgericht.

.9) נצ֗ח, das hier „Saft“ (Lane) bedeutet, ist offenbar ein Anklang an das hebr. נֵצַח (s. Jes. $68_{3, 6}$) und dient hier zur Uebersetzung des hebr. מזה. S. hat also מְזֶה als eine Form von נזה aufgefasst und offenbar מַזֶּה gelesen. Im Commentar ist allerdings מָזֶה punktiert, aber die Punktation ist erst von späterer Hand hinzugefügt worden. נזה wird von S. auch sonst und ebenso von Abulwalîd mit نضح wiedergegeben.

10) עתק nimmt S. als Objekt zu תדברו, die meisten alten Erklärer dagegen nehmen es als Attribut zu צואר. Aber Stellen wie Ps. 31_{19}, 94_{4} (wo die Verbindung תדברו עתק vorkommt) beweisen die Richtigkeit der Auffassung S.’s. Delitzsch (s. Comment. z. St.) wie S.

11) ויגר hat S. als hifil von נגר angesehen in der Bedeutung „fliessen machen“. Abulw. Wb. 406_{30} erklärt dies Wort ebenso und führt dieselben Parallelstellen an.

Psalm 76.

1) בנגינת giebt S. regelmässig mit באלחאן wieder (z. B. Ps. 4_{1}, 54_{1}, 55_{1}, 67_{1}), weil es nach seiner Erklärung angibt, dass die betr. Psalmen nach verschiedenen Melodien gesungen wurden. Vgl. Cohn, Einl. p. 65. In Ps. 61_{1} ist auch der Sing. נגינת mit באלחאן wiedergegeben. Hierzu bemerkt Baron (Saadia Al-fajjûmi’s arabische Psalmenübersetzung und Commentar. Psalm 50—72) p. 68, dass S. mit dieser Uebersetzung seiner eigenen Erklärung in der Einleitung widerspricht, wonach נגינת nur „eine“ Sangesweise bedeutet. Aber es ist wohl eher anzunehmen, dass S. hier נְגִינֹת gelesen hat. Ps. 77_{7} ist נגינת mit חסרת übersetzt.

2) Diese Uebersetzung schliesst sich dem Trg. an, das ב in ביהודה mit בית wiedergibt, weil das Land damit bezeichnet wird, ebenso IE. וטעם ביהודה שהם יושבי ירושלם.

3) מדינת אלסלאם bedeutet hier jedenfalls Jerusalem, wie Gen. 14 8, wo S. שלם mit ירושלם übersetzt.

4) In dieser Bedeutung nimmt S. רשף auch Ij. 5 7, wo er בני רשף mit אהל אלנאר übersetzt und folgende Erklärung gibt: ותרי אהל אלנאר יתשאמכון טיראר יריד אלמתצלפון אלמתקחון כקו׳ לעשו אם תגביה כנשר וגו׳ (עובדיה ד׳) ורשף מן רשפית רשפי אש (שיר השירים ח׳). (S. Cohn Hi. p. 26). Ebenso auch Qimchi C. Abulw. Wb. 690 23-27 nimmt es in der Bedeutung „Pfeile“ und 78 48 in der Bedeutung „Glutkohlen und Blitze“ (الجمر والصواعق).

5) סיראת ist Pluralform zu סיראה. S. hat also zu سير (lorum) ein Femin. سيرة gebildet, das sich aber in dieser Bedeutung in den Lexicis nicht findet. Das Suffix von סיראתה im Cod. M ist falsch, da ein Genitiv darauf folgt.

6) נָמוּ bedeutet nach S. nicht den Todesschlummer, sondern wie die folgenden Worte zeigen, sie wussten keinen Rat, sie waren machtlos. Dieselbe Auffassung findet sich Kitâb p. 288: فكم من جبابرة هدّتهم وطحطحتهم كما قال אשתוללו אבירי לב נמו שנתם.

7) Sonst übersetzt S. רכב immer mit מרכב (vgl. Ex. 14 6, 15 1; Jes. 21 7); hier steht in beiden Codices מוכב.

8) חמיה hat bei S. hier und an anderen Stellen die Bedeutung des hebr. חמה „Zorn“, nicht „Hitze“, wie Ewald übersetzt.

9) تتقلد wird gewöhnlich mit dem Accus. verbunden. Die von S. gebrauchte Construktion mit ب ist zwar zulässig, aber selten (Dozy).

10) Diese Uebersetzung von שָׁלֵם mit dem dem hebr. Worte entsprechenden سلم hat S. nur an einzelnen Stellen (z. B. Prov. 11 31) während er sonst רד (z. B. Lev. 5 24) oder andere Ausdrücke gebraucht.

11) סביביו bezieht S. auf die Völker (ausser Israel) und zieht es wider die Accentuation als Subjekt zu יובילו; ebenso Trg., Qimchi C.

12) IE. bringt unter וייא folgende Erklärung: וי״א כי מעם ארץ נראת הרשעים ושקטה הצדקים. So ist auch S.'s Uebersetzung zu verstehen, der für jedes Prädikat ein besonderes Subjekt angenommen

hat; ebenso auch Trg. IE. giebt allerdings noch eine andere Erklärung, in der er als Subjekt zu beiden Prädikaten die Feinde ansieht.

13) Die angeführte Stelle Gen. 11_{6} lautet bei S.: אלאן לא יפותהם גמיע מא המּו בה אן יצנעוה.

Psalm 77.

1) Nach S.'s Einleitung zum Psalmenkommentar ist das ganze Buch von einer Gottesstimme dem David offenbart worden. Die Verbindung des Namens Jedutun mit dem Davids soll uns darüber belehren, dass demselben die Offenbarung von David mitgeteilt worden sei und er den Gesang zu beaufsichtigen hatte. Wo neben Jedutun auch Asaf, Bne Korach und Heman genannt werden, da sollten alle in der Ueberschrift Genannten den Psalm rezitieren und Gott mit demselben lobpreisen. Der dem Jedutun übergebene wurde von Jedutun und seinen Genossen vorgetragen, die 1. Chr. 25_{3} erwähnt werden. Vgl. Cohn Einl. p. 61, 62, 64.

2) פאנצת ist hier Imperativ. Ibn Chiquitilla fasst והאזין ebenfalls als Imperativ: והאזין אלי הוא לשון צווי (s. Poznanski p. 112).

3) In diesem Sinne wird יד von S. auch an anderen Stellen genommen, z. B. Ex. 9_{3}, Ij. 10_{8}. Diese Uebersetzung hängt mit S.'s Auffassung der Anthropomorphismen zusammen. (S. Einl. p. 8). Qimchi C. gibt dieselbe Erklärung. IE. citiert die Erklärung S.'s im S. J. p. 34. Abulw. Wb. 275_{17-19} sieht ידי als eine Vertauschung mit עיני an. Gegen diese Theorie, der Abulw. auch an anderen Stellen folgt, wendet sich IE. in seiner Einleitung znm Pentateuch-Commentar.

4) روح wird von S. gewöhnlich als Mascul. behandelt, aber auch als Fem., vgl. V. 7.

5) Den Gedanken, den dieser Vers enthält, spricht S. deutlich im Kitâb p. 109 aus: بل يكادها ان تلفظ اعنى الروح ان تهيم عند ذكره من الشوق والاشتياق وكما قال אזכרה אלקים ואהימה וגו׳. Nach dieser Erklärung erwartet man statt فيتضور eher يشتوق (meine Seele bebt vor Sehnsucht nach ihm).

6) Qimchi C. führt im Namen von Ibn Chiquitilla dieselbe Erklärung an: ר׳ משה הכהן בן גיקטילא פירש שמורות שם הואר לעפעפים שהם שומרות העינים אמר כאילו אחזת העפעפים שלא יסגרו ולא אישן. Ibn Chiquitilla hat diese Erklärung offenbar dem S. entlehnt. Nach Abulw. Wb. 733_{27}f. bedeutet שמורות ebenfalls Augenlider.

7) נגינה hat S. hier nicht wie in den Ueberschriften mit אלחאן wiedergegeben, weil „Saitenspiel" in diesem Zusammenhange keinen Sinn hat.

8) גמר ist nur an dieser Stelle mit جزم übersetzt, das S. hier in der Bedeutung „vollenden“ gebraucht. Dass גמר auch transitiv gebraucht werden kann, sagt S. im Commentar zu Ps. 7 $_{10}$.

9) S. setzt fast regelmässig אלטאיק für den Gottesnamen אל statt des gewöhnlichen, oft im Korân vorkommenden القادر. (Vgl. Han. p. 364).

10) S. leitet also חנות von חנן ab. Vgl. חלותי (V. 12).

11) S. leitet nicht, wie Dunasch behauptet (s. D. b. L. No. 137), חלותי von חלאים ab, sondern, wie er im Commentar selbst sagt, von חלל, das mit צריע zu übersetzen ist. Er fasst also חלותי als inf. von חלל, ebenso wie חנות von חנן (s. V. 10). Ebenso wie S. auch Sept., Qimchi C. Auch neuere Erklärer (Delitzsch, Baethgen) leiten חלותי ebenfalls von חלל ab, nach Analogie der Verba ל״ה gebildet. Trg., das hier bekanntlich 2 Lesarten hat, übersetzt חלותי einmal mit מרעותי (mein Leiden).

12) Gegen diese Uebersetzung wendet sich D. b. L. (No. 87) mit folgenden Worten: (Ps. 77 $_{11}$) ועוד אמר בפתרון שנות ימין עליון כמות יד ח׳ הוית (Ez. 9 $_{3}$). ואני אומר שהוא מן לשון שבועה. וכן היא בלשון ישמעאלי. וכמותו אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר (Ps. 144 $_{8, 11}$), כלומר ששבועתם שבועת שקר. IE. (S. J. N. 84) dagegen lehnt diese Erklärung Dunaschs ab und tritt für die Erklärung S.’s ein, weil ein hebr. Wort nur dann aus einem ähnlichen arabischen erklärt werden darf, wenn es in der h. Schrift sonst nicht vorkommt. Selbst dann ist die ermittelte Bedeutung nicht zweifellos. Hier aber, meint IE., ist die auf das Arabische zurückgehende Erklärung ganz unnötig; denn er schliesst die Verteidigung der Uebersetzung S.’s mit den Worten: ואין צריך ללשון הגרי כלל. Ebenso verwirft IE. auch die Ansicht, dass ימין (Ps. 144 $_{11}$) nach dem Arabischen (يمين) „Schwur“ bedeute. (Vgl. Ibn Esra’s Commentar zum „Hohen Liede“ am Schluss, ferner Bacher, Ibn Esra als Grammatiker p. 35 u. 167).

13) Ewald (Beitr. I p. 56) zieht 11b schon zu V. 12 und übersetzt: „Ich sagte: das ist mein Leiden, und während der Dauer des Unglücks des Höchsten will ich an die Tugenden des Ewigen denken“. Es liegt hier aber gar kein Grund vor anzunehmen, dass S. die Versabteilung so wenig berücksichtigt hat, dass er einen einzelnen Satzteil zum folgenden Verse zieht. Vielmehr erklärt 11b das Vorhergehende חלותי, und das و ist das erklärende waw (البياني).

14) מעללים giebt S. fast immer mit شمائل (plur. von شمال) wieder; z. B. Ps. 78 $_{7}$; Dt. 28 $_{20}$; Jes. 1 $_{16}$, 3 $_{8, 10}$. Die Bedeutung dieses Wortes ist nach den Lexicis indoles, ‟natura insita virtus; es bedeutet aber auch, worauf schon Schroeter (Merx’ Archiv p. 156

Anm. 2) hinweist, „Charakter“, oder „die Tat“ selbst. In dieser Bedeutung steht es auch Cod. Hunt. 206: Hos. 4_{9}, 5_{4}, 7_{2}, 9_{15}, 12_{3}.

15) קדימא ist hier gleich מן קדים und gehört zu אעגובאתך, ebenso wie das hebr. מקדם zu פלאך. Ewald dagegen zieht es zu אדכר (s. Beitr. I p. 56).

16) אשיחה ist hier mit נתׄת (aus נתׄתׄ kontrahiert) übersetzt, V. 4 und V. 7 dagegen und auch sonst mit שכא, ein Beweis dafür, dass S. eine wörtliche Uebersetzung vermeidet, wo sie seiner Auffassung nach nicht den richtigen Sinn wiedergibt.

17) Ex. 15_{12} steht פכּת für תבלעמו in der ursprünglichen Bedeutung „zerbrechen“. Aus dieser urspr. Bedeutung ergibt sich die weitere „befreien“.

18) בזרוע hat S. ähnlich wie בצואר (Ps. 75_{6}) in prägnanter Bedeutung genommen (hebr. gewöhnlich בזרוע נטויה).

19) So giebt S. רגז auch an anderen Stellen wieder, z. B. Ps. 4_{5}, 18_{8}, 77_{19}, 99_{1}. S. Einleitung p. 4.

20) שחקים übersetzt S. mit אלשואהק (das gewöhnlich nur von Palästen oder Bergen gebraucht wird), um den Klang des hebr. Originals beizubehalten. Hier sind jedenfalls die Wolken gemeint. Ebenso ist שחקים an anderen Stellen (z. B. Ps. 68_{35}, 78_{23}, 89_{7}) übersetzt. Vgl. Han. p. 369.

21) קול רעמך בגלגל hat S. in dem Sinne von מקול רעמך בגלגל genommen.

22) בגלגל erklärt S. wie alle alten Erklärer (s. Trg., Sept.) als „Rad“, bezieht es aber nicht auf den Kriegswagen Gottes, sondern, da das Rad einen Kreis bildet, auf den Himmelskreis. Dieselbe Erklärung giebt auch Qimchi C. und begründet sie folgendermassen: וגלגל הוא השמים, ונקרא כל אחד מהתשעה גלגל לפי שהם מתגלגלים וסובבים תמיד ואעפ״י שאין הרעם והברקים ואבני הברד והמטר בגלגל אלא באויר. האויר נקרא בדרך השאלה גלגל ושמים ורקיע שחקים. Der Ausdruck גלגל kommt bei den jüdischen Religionsphilosophen als terminus für „Himmelssphäre“ sehr oft vor. S. nimmt es nur an dieser Stelle in diesem Sinne, während er Ps. 83_{14} und Jes. 17_{3} dafür אלגרבאלה setzt.

23) Ueber diese Uebersetzung von עקב spricht S. ausführlich im Commentar zu Ps. 49_{6} und citiert dort auch unsere Stelle. Vgl. dagegen Ps. 74_{3} und Anm. dazu.

24) S. Anm. 3. Abweichend von der Uebersetzung des Textes, wo der plur. אפאתי steht, ist hier der sing. gesetzt. Dies ist nicht auffällig, da es hier nur darauf ankommt zu zeigen, dass יד die Bedeutung „Unglück“ haben kann. Die Stelle in Ex. 9_{3} lautet bei S.: פאן אפה אללה כאינה (פי מואשיך).

25) Ebenso erklärt Qimchi C.: כמו ותפעם רוחו, אמר אני ער בלילה ומחשב על צרותי ובבקר אני נשבר ולא אוכל לדבר.

Psalm 78.

1) Ueber diese Uebersetzung von משכיל s. Ps. 74 Anm. 1.

2) Das ב von במשל hat S. richtig als ב des Mittels genommen. Nicht Gleichnisse will der Dichter vortragen, sondern die Geschichte der Väter in Gleichnissen und Sinnsprüchen. Die Schrift wendet nämlich, wie S. in seiner Einleitung zum Psalmenkommentar ausführt, verschiedene Ausdrucksweisen an, und „durch jede einzelne dieser Redeweisen beabsichtigt Gott, die Vollkommenheit des Menschen zu fördern“. Die erste der Redeweisen ist das Gleichnis. Als Beispiel hierfür führt S. unsern Psalm und Ps. 49 an. Ueber die Wichtigkeit der Anwendung von Gleichnissen und ihren Nutzen für das leichtere Verständnis spricht S. ausführlich auch in seiner Einleitung zu משלי. Zu vergleichen wäre hier auch Midrasch Jalkut zu Ps. 78 1 האזינה עמי תורתי ולא המזמורות בלבד אלא אף החידות והמשלים. Vgl. Cohn Einl. p. 7 und Bacher, Ibn Esra's Einl. zum Pentateuch-Commentar p. 26.

3) Ebenso ist חידותם Ps. 49 5, Prov. 1 6 mit אחאדיתהם wiedergegeben, um den Klang des hebr. Originals beizubehalten.

4) Ebenso Trg. וישוון באלהא סוברהון und IE.: כמו מבטחם אשר יקוט כסלם.

5) אוראהם ist hier die IV. Conjug. von ورى, die von S. im Sinne von أرأى gebraucht wird. Das و ist also nicht, wie Han. p. 388 annimmt, bloss mater lectionis, sondern Radical. (Vgl. Roediger, de origine et indole arabica vers. etc. p. 94). Auch Fleischer ist gegen Haneberg der Ansicht, dass das waw hier keineswegs mater lectionis ist. (Vgl. Gersdorf's Repertorium der deutschen Litteratur. Bd. 34 p. 484). Gegen Haneberg tritt auch Schroeter der Ansicht Roediger's bei, „dass zur Erklärung solcher Formen das vulgäre أورى oder ورّى zu Hülfe zu nehmen sei. Beweis für die Richtigkeit dieser Auffassung ist das öfter von den Rabbinen gebrauchte أورى (Jes. 39 2).“ (Vgl. Merx' Archiv I p. 166 Anm. 1).

6) Ebenso Trg.; Tanchum zu Jos. 3 16 erklärt נד mit طور, das ebenfalls „Berg“ bedeutet. Vgl. Tanchum Jer. zu Josua v. Haarbrücker, p. 5.

7) Das Impf. יבקע hat S. als wiederholte Handlung erklärt, er bezieht es also auf beide Felsenwasserspendungen, (im ersten (Ex. 17) und im 40. Jahre (Num. 20) der Wüstenwanderung).

Wenn auch die Behauptung Ibn Esra's, zu Ps. 2_{4}, dass der Unterschied der verschiedenen Hauptformen des Zeitwortes dem S. nicht immer klar gewesen sei, zutreffend sein mag, so hat er hier jedenfalls das Impf. in seiner richtigen Bedeutung erkannt.

8) אורד, das im Cod. M. steht, findet sich bei S. für ירד nur hier und Ij. 24_{18}, während sonst immer حدر in der IV. oder VII. Form im Gebrauch ist, vgl. Gen. 43_{22}, 45_{18}, Dt. 20_{20}, Jes. 15_{3} u. a.

9) S. erwähnt diese Stelle Kitâb p. 212 und macht dort auf den Unterschied von חנוני und נסוני aufmerksam. Hier an unserer Stelle wird unter Prüfung das Zweifeln verstanden, ob Gott etwas tun kann oder nicht, was natürlich in der Schrift (Dt. 6_{16}) verboten ist. חנוני (Mal. 3_{10}) bedeutet: Der Mensch versucht und prüft seine persönliche Geltung bei Gott, um zu erfahren, ob er vor Gott eine Bevorzugung habe, nachdem ihm Gott die Kraft zu einer Tat zugestanden. Diese Versuchung ist erlaubt (z. B. die Versuchung Gideons).

10) לנפשם erklärt auch IE. wie S. als ein Verlangen, ein Begehren ohne Notwendigkeit. Genau dieselbe Erklärung hat Qimchi C.: כי בדרך נסיון היו שואלים הבשר ולא לצורך.

11) Den Plur. hat S. hier und V. 15 gesetzt, weil beide Felsenwasserspendungen gemeint sind.

12) Diese Bedeutung hat عَبْرَة sonst im Arabischen nicht. Saadia gebraucht dies Wort wegen des gleichen Klanges mit dem hebräischen עברה regelmässig in der Bedeutung „Grimm". Vgl. auch V. 59 und 62 in unserem Psalm, ferner 85_{4}, 89_{30}. Auch Cod. 206 (s. Merx' Archiv I p. 106) findet sich diese Uebersetzung Hos. 5_{10}, 13_{10}.

13) Jes. 44_{15} ist נשק mir יסגר übersetzt, an unserer Stelle mit אשתעלת, das gewöhnlich für תבער steht. Qimchi C. erklärt נשקה mit בערה, also wie S., und führt Jes. 44_{15} als Parallelstelle an. Auch Jehuda ben Qoreisch (Epistolae ed. Bargès et Goldberg, Paris 1857 p. 7) übersetzt נשקה mit אשתעאל.

14) In dieser Bedeutung kommt دجن, das eigentlich multa pluvia bedeutet, im Arabischen nicht vor. S. hat ihm die Bedeutung des hebr. דגן gegeben, um den Klang des hebr. Originals nachzuahmen. Vgl. Ps. 4_{8}, 65_{10} u. a. S. meine Einleitung p. 11. Ebenso übersetzt Abulw. Wb. 153_{5} דגן mit دجن. Gesenius in seinem Thesaurus p. 321a berichtet dasselbe von Abu Said und bemerkt dazu: „quod magis samaritanum qnam arabicum putem".

15) Im Anschluss an diese Stelle sagt S. im Kitâb p. 89 von dem Zorne Gottes: ואף אלקים עלה בהם (78_{31}) وان غضبه يصعد

وهذه (هذا) ارشدك الله وامثالها مجازات عندنا فى اللفظ واتّساعات اتّسعت بها اللغة ولكلّ واحد منها تقريب (ترتيب) وتفهيم شرحه.

16) שחרו übersetzt S. mit ישלבון, ebenso Ps. 62 $_{3}$; Prov. 7 $_{15}$; 8 $_{17}$, Jes. 26 $_{9}$; Ij. 8 $_{5}$. Abulw. Wb. 715 bringt folgende Erklärung dieser Stelle: معنى الجميع التهّد والتفقّد والبحث والطلب. Er nimmt es also in derselben Bedeutung wie S. Diese Erklärung meint auch Qimchi L. s. v. שחר, wenn er sagt; ויש מפרשים כלם ענין דרישה וחקירה. Qimchi selbst verwirft diese Erklärung, leitet es vielmehr von שַׁחַר „Morgenröte“ ab.

17) V. 36 und 37 führt S. Kitâb p. 177 an, um die Leugner zu charakterisieren: وربّما صلّى ودعا وليس قلبه ثابتة ولا ميقّنا وهو يكاذب ويخادع فى قوله واعتقاده على ما قال فى قوم (78 $_{36, 37}$ תהלים). Vgl. auch Kitâb p. 180.

18) Alle diese Attribute, die das Wirken Gottes bezeichnen (اسماء الافعال) sind nach S. nicht in gewöhnlichem Sinne aufzufassen. Vgl. Kitâb p. 105, Kaufmann, Geschichte der Attributenlehre p. 66, Guttmann, die Religionsphilosophie Saadias p. 123.

19) Ebenso übersetzt Yephet בישימון mit فى السماوة. Han. p. 364 will nachweisen, dass S. unter السماوة „Wasser in der Wüste“ verstanden hat. Doch gerade aus der Stelle, die Han. dort anführt, geht hervor, dass S. unter السماوة die Wüste versteht. Der Vers aus dem Pent. lautet كفاه فى ارض التيه فلماء السماوة احاط به „Er (Gott) war sein (Israels) Genüge in der Wüste, und mit Wasser der Haide umgab er ihn“. — Dieselbe Uebersetzung von ישימון findet sich bei S. auch Num. 21 $_{20}$; Dt. 32 $_{10}$; Jes. 43 $_{19, 20}$; Ps. 68 $_{8}$, 106 $_{14}$, 107 $_{4}$ u. a. Qimchi C. nimmt es ebenfalls in der Bedeutung במדבר.

20) In demselben Sinne hat Qimchi C. diese Stelle genommen: כלומר שמו לו גבול בלבבם זה יוכל לעשות אבל זה לא יוכל לעשות.

21) Die von S. hier und Ex. 3 $_{2}$ gebrauchte Uebersetzung von ערב mit וחש erklärt Abulw. Wb. 547 $_{20—22}$ folgendermassen. فسّر فيه وحش فان كان كذلك فهو منسوب الى ערבה لملازمته ايّاها. [واخلق به انه من الوحوش المفدسة كما قيل ישלח בהם ערב ויאכלם.

22) Während S. sonst צפרדע immer mit אלצפאדע wiedergibt (s. Ex. c. 8), übersetzt er es hier mit تماسيح. Er begründet diese Uebersetzung im Commentar (s. daselbst). Yephet hat das hebr. Wort beibehalten und übersetzt الصَفَرْدَع, weil er, wie Bargès meint, seine Bedeutung nicht völlig erkannt zu haben scheint. (S. Anm. z. St.)

23) In derselben Bedeutung steht أدّاء auch Dt. 11 17; Ps. 67 7, 85 13.

24) Mit قضّام, wie Cod. B. hat, übersetzt S. חסיל Jes. 33 4 und חסל (Dt. 28 38) mit قضم. Dieselbe Uebersetzung hat auch Yephet. Abulw. Wb. 239 6—11 gibt חסל mit قضم wieder; er vergleicht es ausserdem mit der arabischen Redewendung لحست الشىء الحسه und bringt es mit dem aramäischen חסיל, das in סדר מועד vorkommt, zusammen. Im Cod. Hunt. 206 steht قضّام für גזם und لحّاس für חָסִיל, z. B. Joel 1 4, 2 25. (S. Merx' Archiv II p. 16).

25) Ewald (Beitr. I p. 57) schreibt: „In unseren Wörterbüchern steht صقيع statt سقيع, da س vor ق leicht ص wird." Im Dozy finden sich jedoch beide Schreibarten. Auch unsere Hss. haben beide Lesarten. Dozy weist darauf hin, dass bei Saadia an dieser Stelle سقيع statt صقيع steht, er hat also Cod. B nicht benutzt. — S. nimmt also das ἅπαξ λεγόμενον חנמל in der Bedeutung „Reif". In derselben Bedeutung nehmen es Yephet und Abulwalîd. Qimchi (C. u. L.) führt diese Uebersetzung Saadia's an, indem er sagt: ורבינו סעדיה פירש אותו בלשון ערבי אלצקיע. Qimchi selbst aber erklärt es wie IE. als מין ממיני חברד. Delitzsch (Psalmen-Commentar II p. 46) erwähnt gleichfalls die Uebersetzung S.'s, nimmt sie aber nicht an, weil die Bedeutung „Reif" nicht zur Geschichte stimmt. Er fasst es vielmehr mit Parchon und Qimchi von Hagelsteinen, wenn er auch die talmudische Etymologie בחניותו מולל (= חנה ומל) „durch sein Niederfallen zerschellend" nicht zugibt.

26) יפלס ist, wie S. im Kitâb p. 216 sagt, nach dem Ausdruck פלס (Prov. 16 11) zu erklären. Im Kitâb a. a. O. steht: وتفسير יפלס يزن ذلك وزنا كما قال (משלי 16 11), wonach zu übersetzen wäre: „Er wog seinem Zorne den Gang ab", d. h. wie S. a. a. O. erklärt: Bei den Strafgerichten Egyptens wurde, obgleich sie allgemein waren, dennoch jedem nach seinem Masse gemessen. Qimchi C. giebt unter ויש אומרים eine ähnliche Erklärung: ויש אומרים כי נקרא פלס ממה חברול שׁשוקלין בו.

27) Nach Num. 34 $_{2}$, wo זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה von S פהדה חדוד אלבלד אלדי יחצל לכם נחלה übersetzt ist (wozu Derenbourg erklärend bemerkt: אלה גבולות הארץ אשר תפל לכם לנחלה), muss auch hier erklärt werden: Er liess sie (die Völker d. h. ihr Gebiet) ihnen (den Israeliten) als zugemessenes Erbe zufallen.

28) Statt רֹד (M), das an dieser Stelle keinen Sinn gibt, muss es רד heissen, dessen Bedeutung der von וימש entspricht.

29) Diese eigentümliche Auffassung des Wortes אדם hat S. im Commentar begründet (s. daselbst). Im Cod. B ist wohl der Deutlichkeit halber noch קריה hinzugefügt.

30) הוללו heisst hier nicht „beklagen“, sondern „Loblieder singen“; es sind hier offenbar Hochzeitslieder gemeint. S. ist hier dem Trg. gefolgt, das אשתבחו übersetzt. Im Talm. bedeutet הלולא „Trauzelt“ und בית הלולא „Hochzeitshaus“ (Baba Meziah 36 a). Yephet übersetzt ما عُرِّسَت (non desponsatae sunt), und IE. erklärt diese Stelle: לא ראו חופות במות הבחורים.

31) יקץ hat S. transitiv genommen und als Objekt שעבה ergänzt, weil er Anthropopathieen zu vermeiden sucht und darum derartige Stellen entweder umschreibt oder überhaupt nicht auf Gott bezieht. Ein treffendes Beispiel dafür bietet S.'s Uebersetzung von Ps. 44 $_{24}$:
اللّهم فاظهر فرجك لا يكون كالنائم ويقظه فلا تخذلنا غاية
„O Gott, zeige doch Deine Hülfe, sie sei nicht, als schliefe sie, erwecke sie und verlass uns nicht“.

32) Diesen Vers erwähnt S. neben Ps. 106 $_{30-31}$ in seiner Einleitung zum Psalmen-Commentar als Beweis dafür, dass auch in den Psalmen von dem Leben grosser Männer erzählt wird, um in uns den Entschluss hervorzurufen, ihnen nachzuahmen (s. Cohn Einl. p. 9).

33) S. hat diese Stelle ausführlich im Kitâb p. 218 f. besprochen. Er führt dort dieselben Stellen an, die scheinbar gegen die Wiederbelebung der Toten sprechen. Genau in derselben Weise und fast mit denselben Worten, nur etwas breiter als in unserem Commentar, legt er dort seine Auffassung dieser Stellen dar. Zur Vergleichung mit unserem Commentar führen wir die ganze Stelle im Urtext an:

واقول انّها ג׳ فنون من الشبه ولكلّ فنّ منها ضرب من البيان
فالא منها على قول العبل (איוב 7 $_{7-10}$; 14 $_{12, 14}$) فانّ الاولياء لم
يريدوا بهذه الاقوال ان الخالق لا يقدر على احياء الموتى
وكيف يجوز ان يستقبله بذلك وهو يعلم انّه يقدر على كلّ

شيء ولكن ارادوا بذلك وصف عجز الانسان بعد وروده القبر
وضعفه ان يقيم نفسه او ينتبه من نومه او يرجع الى منزله
ويقولون اللهمّ ارحم عبدا هو بهذه الصورة من عجز وفقد الى
رأفتك والفنّ الذ' على قول الكتاب (תהלים 78 39; 108 15, 16) فانّ
غرض هذه الفواسيق ان احد اسباب رحمة الله لعباده علمه
بضعفهم وعجز ارواحهم عن الرجوع الى اجسامهم او الى منازلهم
من ذاتهم ولا يريدون بذلك ان خالقها لا يقدر ان يردّها بل
كلّما زادوا وصف هذه الحال من جهة الناس بعد ازدادت قدرة
الخالق عليها ايضا وهذا نظير اعجاب الكتاب بموقف ה"ר סני
وقو' (דברים 4 32) وانّما تتبيّن قدرة الله بالاكثر فيما يعجز عنه
المخلوقون والفنّ الذ' قول الكتاب (קהלת 9 4-6) فان هذه الذ'
فواسيف وعلى انّها قول الحكيم فليس هو قوله عن نفسه وانّما
قوله حكاية عن قول الجهّال لانّه قدّم قبله ما يختلج في قلوب
الجهّال من هذه الحال.

84) S. hat hier ohne Notwendigkeit anstatt „Frösche" „Krokodile" gesetzt mit der Begründung, dass jene nicht töten. Hier soll doch aber nur auf die Plage (Ex. 7 26—8 11) hingewiesen werden, die auch verheerend wirkte. Und ebenso wie S. dort regelmässig צפרדע mit אלצפאדע übersetzt, hätte er dies Wort ohne Bedenken auch hier gebrauchen können.

85) S. hat diese Auffassung wohl dem Trg. entlehnt, das אורייתיה übersetzt; ebenso beziehen IE., Qimchi C., Raschi diese Stelle auf die Uebergabe der Bundeslade mit den Gesetzestafeln in die Hand der Philister.

86) S. bezieht V. 66 auf die Plage, die die Philister nach Erbeutung der Bundeslade traf (1. Sam. 5 6 ff.). S. hat nicht das Q'tib עפלים, das dort steht, genommen, sondern das Q'rê טחורים. Trg., IE., Raschi haben ebenfalls das Q'rê.

Psalm 79.

1) Während in den anderen assaphitischen Psalmen מזמור לאסף immer mit והדא מגר יסבח בה אל אסף wiedergegeben ist, weist hier Cod. M eine kleine Variante auf. Vgl. Ps. 73 1, 75 1, 82 1, 83 1 und 50 1 (wo zu מגר noch ללה hinzugefügt ist).

2) IE. bringt unter ויש אומרים dieselbe Erklärung für עיים: וי״א מקום שאין שם חשוב.

3) S. hat נבלת nicht wie Yephet mit dem ihm entsprechenden نبيلة, sondern mit גוף wiedergegeben (s. meine Einl. p. 12).

4) S. hat also ראשנים nicht auf die Vorfahren, sondern nach dem Trg. עיוין דמן שירויא auf die frühere Zeit bezogen.

5) Nach dieser Stelle ergänzt S. Ps. 18 19 רחמיך zu יקדמוני, das er dort تستقبلنى نصرته übersetzt (s. Marg. p. 43 Anm. 3).

6) Die Frage gibt S. sehr oft mit einem negativen Aussagesatz wieder; s. Ps. 74 Anm. 2.

7) Diese Uebersetzung entspricht der Art S.'s, Anthropomorphismen wiederzugeben; s. Einleitung p. 8 f.

8) Ebenso Trg. בניא דמתמסרין למיתותא.

9) Ebenso übersetzt S. אל חיקם Jes. 65 6 7, wozu in der Fussnote bemerkt ist: ואשלם מדה כנגד מדה לבניהם אחריהם und auf Kitâb p. 167 und 201 verwiesen wird.

10) Abweichend vom hebräischen Text übersetzt S. الذى عيّرونا. Es ist gleichwohl nicht notwendig anzunehmen, dass S. חרפונו gelesen hat. Nach S. ist hier eine Schmähung des israelitischen Volkes gemeint, die zugleich eine Schmähung Gottes ist.

11) Der Psalm enthält nach dieser Erklärung S.'s eine zur Zeit Davids verkündete Weissagung von der Zerstörung des Heiligtums, der Zerstreuung des Volkes und den Leiden des Exils. In dieser Auffassung ist S. dem Trg. gefolgt, das den Psalm mit den Worten einleitet: תושבחא על ידוי דאסף על חורבן בית מקדשא אמר ברוח נבואה אלקים.

12) بُدّ steht hier für لا بُدّ necessarium est. Der Sinn der Frage ist: Kann die Zerstörung noch abgewandt werden, wenn man annimmt, dass Gott sie bereits vorher verkündet hat, oder muss alles so eintreten, wie es vorher verkündet ist? Diese Frage hätte S. leicht mit dem Hinweis auf das Buch Jonah beantworten können, in welchem erzählt wird, dass den Bewohnern der Stadt Ninive Verzeihung gewährt wird, obwohl der Untergang der Stadt schon vorher angekündigt war.

18) S. meint hier offenbar seine Erklärung zu Ps. 12_{7}, wo er am ausführlichsten über die Uebersetzung der Zahlen 7, 10, 100, 1000 durch die Vielheit spricht (s. Marg. p. 81). Auch in den Proverbien spricht er darüber. In der Erklärung zu Prov. 6_{31} heisst es: ותפסיר שבעתים כתיר וליס הו סבעה ואחדה ולא סבעתין וכדלך כתיר מן אלאעדאד אלגבריה פי אלמקרא מתל עשרה ומעה ואלף וכמא סאבין פי וסט חדא אלכתאב וצמ אלסבעה אליהא אד הי משהורה פי מכתר אלשראיע. Vgl. dagegen Saadias Uebersetzung und Commentar zu Ijob 19_{3}.

Psalm 80.

1) Ebenso hat S. על ששנים Ps. 45_{1} wiedergegeben.

2) Im Commentar zu Ps. 5_{3} sagt S., dass er in der Anwendung der Ausdrücke des Hörens שמע, הקשיבה und האזינה dem Sprachgebrauch der Araber folge. „Das Wort, dessen sich die Araber in ihrem Sprachgebrauch bedienen, habe er unverändert beibehalten; was sie nicht zu gebrauchen pflegen, habe er durch Umschreibung entfernt“. S. Marg. p. 11 und vgl. Kitâb p. 105.

3) למו hat S. mit بنا übersetzt. Man braucht gleichwohl nicht anzunehmen, dass S. hier לנו gelesen oder eine andere Lesart vor sich gehabt hat, da S. die Pronomina sehr oft nach dem Zusammenhange übersetzt. Sept. hat allerdings auch ἡμᾶς.

4) Das Verbum نجل hat S. immer in solchen Verbindungen gebraucht, wo es die Bedeutung „frei machen, den Weg bahnen“ haben kann, z. B. Gen. 24_{31}; Jes. 40_{3}, 57_{14}. Und in dieser Bedeutung steht es auch hier. Demnach ist nicht zu übersetzen wie Ewald (Beitr. I p. 57): „Du zogest heraus (aus der Erde), was vor ihm stand“, sondern wie Yephet „nachdem Du vor ihm her freie Bahn geschaffen“. So schliesst sich dieser Vers auch besser an die V. 9 erwähnte Vertreibung der Völker Kanaans an. In demselben Sinne haben es Trg., Qimchi C., Raschi genommen.

5) יונקות ist hier mit فراخ übersetzt, weil es bildlich aufzufassen ist. Sonst gebraucht S. رضع oder رضاعة (s. Ps. 8_{3}; Jes. 58_{3}; Dt. 32_{25}).

6) Statt يرعاه müsste es يرعيه heissen, aber S. bildet von tertiae ى das Imperf. fast immer auf a.

7) כנה hat S. als Substantiv genommen, so dass der ganze V. 16 noch von ופקד abhängig ist; ebenso Trg., IE., Qimchi C. Abulwalîd ersetzt das כ in וכנה durch ג und meint, es stehe für וגנה. Interessant ist die Uebersetzung, die Yephet für כנה gibt. Er übersetzt es mit dem dem Hebr. entsprechenden Ausdrucke

كَنَّة und hält dies für den neuen Namen, der dem allegorischen Weinstock nach seiner Verpflanzung nach Kanaan beigelegt ist. Tatsächlich ist כנה von كَنَّ decken abzuleiten und ist wahrscheinlich Imperativ „schütze". (S. Delitzsch, Psalmen-Commentar II p. 57).

8) Diese Uebersetzung von ימינך entspricht der Auffassung S.'s der Anthropomorphismen. Vgl. Ps. 74 1, 78 54 u. a. St. S. Einleitung p. 8.

9) Ebenso Abulw. (Wb. 99 16) und Qimchi C.

10) Ebenso erklärt Abulw. (Wb. 327 1-4) כסוחה an unserer Stelle und כסוחים Jes. 33 2 nach كسح „wegfegen". (S. auch Delitzsch, Psalmen-Commentar II p. 58).

11) In V. 17b hat S. den Dualis gesetzt, weil er als Subjekt zu יאבדו die beiden Ausdrücke כנה und בן (V. 16) angenommen hat.

12) בן ist im Cod. B ebenso wie Cod. P hier und V. 16 גצן übersetzt, im Cod. M dagegen כליפה. Zweifellos hat Cod. M die richtigere Lesart; denn im Commentar begründet S. die Uebersetzung כליפה.

13) Abulw. (Kit. p. 339) führt die Erklärung S.'s fast wörtlich an, ohne S. zu nennen: דמעת בשליש ואלשליש כיל מא יכֹם כמא קיל וכל בשליש. Ibn Chiquitilla bringt diese Erklärung wörtlich (S. Poznanski p. 112); ebenso erklärt Qimchi C. שליש als „grosses Mass".

14) Diese Uebersetzung von למה ist bei S. häufig; er spricht darüber ausführlich im Commentar zu Ps. 10 1 (s. Marg. p. 27). Eine eigentümliche Begründung gibt er in unserem Buche im Commentar zu Ps. 74 1. Obwohl hier derselbe Grund gelten könnte wie dort, hält er doch auch hier eine besondere Begründung seiner vom hebr. Text abweichenden Uebersetzung für notwendig.

15) וארוה gehört nach S. zu den 70 (90) Worten, die nur einmal in der Bibel vorkommen. Da sie sich durch Vergleichung mit anderen Bibelstellen nicht erklären lassen, müssen sie nach dem Sprachgebrauch der Mischnah erklärt werden. S. leitet die Bedeutung von ארוה von dem talmudischen הארוה „der Feigensammler, der Winzer" ab. Die Erklärung, die S. hier gibt, stimmt mit der Erklärung im תפסיר אלסבעין לפטה überein.

16) S. leitet יכרסמנה von dem talmudischen כרסם ab, das Peah 2 7 in der Verbindung קרסמוה נמלים „wenn es Ameisen zerwühlen" vorkommt. Dieses Wort gehört ebenfalls zu den 70 (90) Worten. Hier im Commentar fehlt die Angabe der Mischnah, die in der Erklärung der 70 (90) Worte angegeben ist.

Qimchi C. hat dieselbe Erklärung. Die Ansicht des Menachem b. Saruk (מחברת p. 110), dass כרסם mit כרש (Jer. 51_{34}) zusammenhängt, verwirft IE., und D. b. L. tritt ihr mit einer längeren Begründung entgegen, indem er darauf hinweist, dass כרש ein dreiradikaliges Wort ist, zu dem sich ein Zeitwort findet, während כרסם eine quadrilittera ist. Vielmehr wird das Wort am einfachsten nach der angeführten Mischnah-Stelle erklärt. Auch Abulw. Wb. 338_{10} nimmt hier einen Wechsel von כ und ק an und führt dieselbe Stelle an. Vgl. auch Abulw. Kit. p. 102.

17) קְרָאֶן entspricht dem hebr. מקרא und ist hier von S. zur Bezeichnung der h. Schrift gebraucht.

Psalm 81.

1) Die Erklärung des Wortes גתית hat S. Schwierigkeiten gemacht; denn er sagt im Commentar zu Ps. 8_1: قد يضطرب فى تفسير הגתית والامر فيه كما شرحنا „Die Erklärung des Wortes גתית ist streitig, das Richtigste aber ist unsere Erklärung". (S. Marg. p. 19). Gemeint ist die Erklärung in der Einleitung zum Psalmen-Commentar: „Der in der Ueberschrift dreier Psalmen (8, 81, 84) vorkommende Name גתית deutet auf die Abkömmlinge des עבד אדום hin, der unter der Bezeichnung הגתית bekannt war, wie es heisst: „Und er liess sie (d. heil. Lade) einkehren in das Haus des Obed Edom von Gat" (1. Chr. 13_{13}) und ferner „Obed Edom und seine Genossen waren an Zahl 86" (1. Chr. 16_{38})."

2) Die Ueberschrift in Ps. 8 ist ausführlicher und klarer; sie lautet: قول لدود يسبّح به المواظبون من آل עבד אדום اللوانىّ المعروف بآل גתי „Ein Gedicht von David, womit preisen sollen die Unermüdlichen aus dem Hause עבד אדום, des unter dem Namen גתי bekannten Leviten".

3) Es ist auffällig, dass S. weder hier noch an anderen Stellen שופר mit dem dem Hebr. entsprechenden سفور wiedergibt, sondern mit بوق, das doch nur das Instrument allgemein bezeichnet. (Vgl. Num. $10_{2, 3, 9, 10}$; Ex. $19_{16, 19}$; Jes. 27_{13}, 58_1).

4) Den Plural hat S. gesetzt, weil er hier an ובראשי חדשכם (Num. 10_{10}) gedacht hat (s. Commentar).

5) על מצרים hat S. im Sinne von ממצרים genommen; ebenso Trg., Sept.

6) Originell ist S.'s Auffassung der zweiten Hälfte dieses Verses. Während die Worte שפת לא ידעתי אשמע gewöhnlich auf die Sprache

Egyptens bezogen werden — die Israeliten veränderten nach der Ueberlieferung in Egypten weder ihre Sprache noch ihren Namen — bezieht S. sie auf die Sprache Kanaans.

7) Ueber die Form اوريتك s. Ps. 78 Anm. 5.

8) Dt. 29$_{18}$ ist בשרירות לבי mit מע חוי קלבי übersetzt. Nach Kitâb p. 171 versteht S. darunter die unbeugsame Vollkraft, die den göttlichen Heimsuchungen Widerstand leistet, damit dann die ganze Strafe an dem Sünder sich vollziehe.

9) כמעט übersetzt S. ען קליל „kurze Zeit" analog der Verbindung ען קריב, ebenso Jes. 24$_{20}$; Ij. 26$_{14}$, 32$_{22}$. Vgl. Cohn Hi. p. 99 Anm. zu 24$_{24}$.

10) Diese Uebersetzung von יד entspricht der Auffassung S.'s über Anthropomorphismen (s. auch Ps. 78$_{42}$, 80$_{18}$, besonders 77$_{3}$, wo sich auch eine Begründung dieser Uebersetzung findet).

11) משנאי ה' heissen nach S. die Sünder im Gegensatz zu der Bezeichnung אהבים für die Frommen. Da der Schöpfer zu keinem der geschaffenen Wesen in notwendiger Beziehung steht, so kann die Schrift von Freunden und Feinden des Ewigen nur sprechen, um die einen zu ehren, die anderen herabzusetzen. (S. Kitâb p. 102).

12) Ebenso Trg., Qimchi, während IE., Raschi u. a. das Pronomen auf die Frevler beziehen, so dass mit עִתָּם die Strafe der Frevler bezeichnet wird.

13) אשביעך hat S. אשבעתהם übersetzt. Ueber die Zulässigkeit des Wechsels der Pronominalsuffixe im Hebr. (unter virtueller Beibehaltung des Subjekts) spricht S. ausführlich im Commentar zu Ps. 4$_{4}$, wo auch unsere Stelle angeführt ist. In der Uebersetzung aber ist dieser Wechsel zu vermeiden, damit es mit dem Ganzen übereinstimme (s. Marg. p. 9). Diesen Personenwechsel erwähnt auch Abulw. Kit. p. 312 mit den Worten: ובעכם ד̇לך קד יכברון ען אלגאיב באללפט אלדי יכאטב בה אלחאצ̇ר und erklärt wie S., dass an unserer Stelle אשביעך für אשביעֵנו steht.

14) Ebenso übersetzt S. auch ליום הכסא (Prov. 7$_{20}$): אלי יום אלאצ̇חי. Der Targum, den S. hier zitiert, ist, worauf schon Ewald (Beitr. II p. 82 Anm.) hinweist, der Pseudo-Jonathan und der zur Chronik. Beide übersetzen oft שחט mit נכס, z. B. Lev. 1$_{5, 11}$; II. Chr. 35$_{6}$. S. leitet also בכסא vom targumischen נכס ab. Diese Erklärung S.'s erwähnt Menachem b. Saruk unter יש מהמפרשים im Machberet (ed. Filipowski) unter Hinweis auf Trg. zu Ex. 34$_{25}$, wo לא תשחט mit לא תכוס wiedergegeben ist; er selbst tritt dieser Erklärung nicht bei. Sonst findet sich diese Erklärung bei keinem jüdischen Exegeten. — Welches Fest ist denn nun nach S. gemeint? Nach dem Talmud (Rosch-haschanah 8b und Bezah 16a) ist es der

Tag, an dem der Mond sich bedeckt (יתכסה), also der Neumondstag. Dieser Erklärung ist Trg. zu unserer Stelle gefolgt, das בחדש mit בירחא דתשרי wiedergibt. S. beruft sich auf die Vorschrift Num. 10 10 zum Beweise dafür, dass bei der Opferhandlung mit der Posaune geblasen wird. Welches Fest hier gemeint ist, sagt S. nicht. Aber aus der Uebersetzung von ליום חגנו mit في يوم حجّ geht klar hervor, dass das Blasen am Feste selbst stattfinden soll, und da dieser Tag zugleich ein Neumondstag ist, so kann nur das Fest gemeint sein, das auf einen Neumondstag fällt, nämlich Rosch-haschanah. Auch Qimchi hat חג. auf Rosch-haschanah bezogen, weil es חג. מן החגים ist. Immerhin bleibt nach dieser Erklärung schwierig, dass חג. hier Rosch-haschanah bezeichnen soll, da sonst nur das Laubhüttenfest und vereinzelt das Passahfest so genannt werden. Darum haben die meisten jüdischen Ausleger (Talmud, Trg., Midrasch) angenommen, dass mit חג. das Laubhüttenfest gemeint ist, auf das durch das Blasen mit der Posaune am Rosch-haschanah hingewiesen wird. Dieser Erklärung sind neuere Exegeten gefolgt (s. Baethgen, die Psalmen p. 250), während andere wegen der Verse 6 u. 7 es auf das Passahfest beziehen.

15) Qimchi C. bringt dieselben Beispiele; ebenso führt er auch Ps. 80 2 als Beweis dafür an, dass ganz Israel öfters יוסף genannt ist.

16) Cod. P hat hier لبن statt طين. בחמר ובלבנים (Ex. 1 14) übersetzt S. بالطين واللبن. Daraus geht klar hervor, dass طين die Uebersetzung für חמר (Lehm) und لبن, das S. auch an anderen Stellen für לבנים gebraucht, die Uebersetzung für לבנים (Ziegel) ist. Aus Ex. 1 14 erklärt sich auch die Variante im Cod. P. דוד bezeichnet also nach dieser Erklärung S.'s den Lastkorb zum Fortschaffen des Lehms und der Ziegel. Diese Erklärung S.'s hat Ewald (Beitr. I p. 58) durch falsche Auffassung des Wortes لبن ganz unrichtig wiedergegeben. Er sagt: „דוד sei ein Gefäss, worin die Milch mit beiden Händen getragen werde." Abgesehen davon, dass ein Milchtopf hier garnicht in den Zusammenhang passt, lassen die Variante im Cod. M und die angeführte Stelle Ex. 1 14 sowie die sonstige Uebersetzung von לבנים keinen Zweifel, dass لبن im Cod. P die Uebersetzung von לבנים ist. Dass Ewald sich durch den Ausdruck لبن, der ja eigentlich „Milch" bedeutet, zu einer so sinnentstellenden Erklärung hat verleiten lassen, ist offenbar darauf zurückzuführen, dass er seine Auszüge sehr flüchtig gemacht hat. — Die Erklärung S.'s stimmt fast wörtlich mit Trg. überein, das חמר mit טינא wiedergibt. Ebenso wie S. erklärt IE. דוד als einen Korb, in dem חמר ולבנים getragen wurden.

Psalm 82.

1) אל in der Verbindung בעדת אל hat S. nicht übersetzt, weil es, wie er im Commentar ausführt, hier statt eines Suffixes steht.

2) Ebenso Trg. דיניא. So hat S. אלהים auch an anderen Stellen (Ex. 21_{6}, $22_{7, 8, 27}$) mit „Richter“ übersetzt. Aehnlich wie hier אלהים erklärt S. Ij. 1_{6} בני אלהים mit אוליא אללה. Vgl. auch S.’s Commentar zu Ps. 29_{1}. Dort findet sich für בני אלים folgende Erklärung: ועברת בני אלים דוי אלגלאל מתל בני חיל דוי אלחיל וכדלך בני בליעל ואשבאהמא ויכון אלגרץ מנאדאת כל גליל ואלקול לה אעלם אןّ אללה אגל מנך ואעז. — Ebenso wie S. auch Sept., Qimchi C., während die syrische Uebersetzung und IE. unter אלהים Engel verstehen, durch welche Gottes Urteile auf Erde vollzogen werden, die aber ihre Aufgabe nicht dem Willen Gottes gemäss ausgeführt hätten.

8) Das anthropomorphistische קום umschreibt S. hier durch قام بالقسط, vgl. Ps. 3_{8}, 9_{20}, 10_{12} u. a.

4) Für נחל gebraucht S. sonst نحل, z. B. Num. 18_{20}; Dt. 21_{16}, 32_{8}. Nur hier und Lev. 25_{46} übersetzt er es mit ورث.

Psalm 83.

1) Die Uebersetzung der Ausdrücke des Schweigens begründet S. im Commentar. Da nach seiner Auffassung von einem Wirken Gottes in gewöhnlichem Sinne nicht die Rede sein könne, so werden nach seiner Ansicht durch derartige Aussagen nicht verschiedene Zustände des Schöpfers, sondern der Geschöpfe bestimmt, deren Ursache in Gottes Willen zu suchen ist, deren Wechsel aber lediglich in ihnen selber vorgeht. Das Attribut des Schweigens kann im Arabischen nicht einmal in rein geistigem Sinne Gott beigelegt werden. Dies sei daraus zu schliessen, dass die arabische Dogmatik dafür keine eigene Bezeichnung hat. Wo die Schrift also von einem Schweigen Gottes spricht, müssen wir dies als ein „Hinausschieben und Warten“ (امهال وانظار) auffassen, d. h. Gott zögere mit der Ausführung seiner Absicht. Dieser Auffassung enspricht S.’s Uebersetzung von חחשיתי (Jes. 42_{14}) mit مهلتهم, und nach dieser Stelle hat S. auch אל דמי als eine Bitte aufgefasst, dass Gott die Bestrafung der Feinde nicht länger hinausschieben möge. Vgl. Kitâb p. 105, Kaufmann, Attributenlehre p. 66 f, Guttmann, Religionsphilosophie des Saadia p. 128, M. Wolff, Zur Charakeristik der Bibelexegese Saadias in Z. A. W. Bd. IV p. 282.

2) חולא = ecce verbindet S. nach Analogie von אןّ mit dem Accus., wie Ij. 12_{6}, 27_{12}.

3) Ueber S.'s Auffassung der שנאי ה׳ vgl. Ps. 81 Anm. 11.

4) Die LA. im Cod. M ist hier offenbar schlecht. יערימו סוד ist hier übersetzt וכתמוא אלסיר. Am Rande steht יתכאבתן, das wohl eine Verbesserung für יכתמוא sein soll, und statt אלסיר ist dann wohl אלסר zu lesen. In der That hat Cod. P تتخابثون بسرّهم. Diese LA. haben wir aufgenommen.

5) עליך giebt S. dem Sinne nach mit عليهم wieder, d. h. es ist zunächst ein Bündnis wider die Israeliten. Ebenso Qimchi C.

6) אהל hat S. hier im Sinne des arabischen أهل genommen.

7) Eigentümlich ist bei S. oft die Wiedergabe der Eigennamen. Trotz seiner Neigung, den Klang des Originals nachzuahmen, ist er doch bestrebt, dem arabischen Gebrauch gerecht zu werden und geographische Bezeichnungen durch den Arabern bekannte Namen wiederzugeben. Darum übersetzt er גְּבָל nicht جبال, sondern الشراة. Er meint damit wohl die von den Edomitern bewohnte Gebirgsgegend שעיר, das er Gen. 33 14, 16 ebenfalls mit الشراة wiedergibt. Auch Gesenius (Thesaurus linguae Hebraeae et Chaldaeae p. 258) hält גבל für die Gebirgsgegend, die sonst שעיר genannt wird. Diese Gegend wird nach den arabischen Geographen heute جبال oder جبال السراة genannt.

8) אשור gibt S. nur selten durch أهل الموصل, (z. B. Jes. 37 18), häufiger durch الجزيرة, z. B. Jes. 36 1, 4, 8, 37 33, 11 11. Beide Bezeichnungen werden ohne Unterschied gebraucht. أشور kommt nur vereinzelt vor, z. B. Jes. 30 31. Sowohl الموصل als auch الجزيرة hat Gesenius (a. a. O.) angeführt. Auch im Cod. Hunt. 206 ist אשור immer mit الموصل wiedergegeben (z. B. Hosea 5 13). Vgl. Merx' Archiv p. 162 Anm. 1; Han. p. 370; Munk, Notice sur Saadia p. 52—54; Fürst, Orient Bd. II p. 494.

9) גלגל gibt S. hier mit الغرابلة (erweiterte Pluralform von غرابيل „Siebe“ oder „Handtrommeln“). Pe. hat dieselbe LA. Ewald (Beitr. I p. 59) gibt als wahrscheinliche Bedeutung „Kehricht“ und bemerkt dazu, dass sich im Qamûs und in anderen Wbb. dies Wort nicht finde. Jes. 17 13 übersetzt S. גלגל كالغرابلة d. i. der Staub, der durch das Sieben entfernt wird, oder wenn man das Sieben auf den Wind überträgt, „das Herumwirbeln“ (des Staubes durch den Wind). In dieser Bedeutung steht offenbar auch hier كالغرابلة. Die LA. ist sichergestellt, da B, M und P übereinstimmen. Diese Bedeutung passt auch zu dem parallelen קש. Die Uebersetzung „Wirbelwind“, die Delitzsch für كالغرابلة vor-

schlägt, ist darum zu verwerfen. (Vgl. Delitzsch, Commentar zu den Psalmen Bd. II p. 72 Anm.) Abulw. (Wb. 135 19 ff) nimmt גלגל sowohl hier als auch Jes. 17 13 in derselben Bedeutung wie S. wegen des parallelen קש. Die dort angeführte Erklärung gehört S. an.

10) Mit كلب übersetzt S. רדף nur an einigen Stellen, z. B. Gen. 35 5; Jes. 14 6, 17 2; Ps. 34 15, während er es doch gewöhnlich mit طلب wiedergibt. In derselben Bedeutung steht كلب auch Cod. Hunt. 206, z. B. Hos. 2 9, 8 13, 12 2. Auch Yephet gebraucht كلب in dieser Bedeutung.

11) Die Uebersetzung von קלון ist im Cod. M aus Versehen fortgelassen worden; wir haben sie darum hier aufgenommen. S. hat dies Wort im Sinne von קלות (Geringschätzung) genommen.

12) Das Verbum בהל wird von S. gewöhnlich mit دهش wiedergegeben, z. B. Gen. 45 3; Ps. 83 16; Ij. 22 6 oder auch mit بلد, z. B. Prov. 28 22. Nur hier steht خبل, und Ps. 78 33 u. Lev. 26 17 خبال für בֶּהָלָה.

13) العالم, das S. sonst nur für העולם gebraucht, steht hier auch für הארץ, weil הארץ hier im Sinne von העולם steht.

14) Es ist dies der zweite von den vier Fällen, in denen nach S. das Festhalten an dem blossen Wortlaut nicht möglich ist (ان يكون العقل يرده wenn die Vernunft dem wiederspricht).

Psalm 84.

1) Ueber הגתית s. Ps. 81 Anm. 1.

2) Mit der Bezeichnung לבני קרח sind nach S. diejenigen Leviten gemeint, welche direkte Abkömmlinge Korachs waren. Der Psalm ist nach S.'s Ansicht von David, dem eine Gottesstimme das ganze Buch offenbart habe, niedergeschrieben und den Söhnen Korachs zum Gesange übergeben worden. Die Erwähnung zweier Familien ist dahin zu verstehen, dass beide Familien beauftragt waren, den Psalm zu recitieren. Vgl. Cohn Einl. p. 61 f., 64. — Qimchi C. gibt zu Ps. 42 dieselbe Erklärung mit den Worten: דוד חבר אלה המזמורים ברוח הקדש ונתנם לבני קרח המשוררים הנמצאים בזמנו לשורר אותם. Vgl. auch Qimchi C. zu Ps. 86. — Im Cod. B steht אסף statt קרח. Das ist offenbar ein Irrtum des Abschreibers.

3) Für כלה gebraucht S. sonst شخص, z. B. Ij. 11 20, 17 5, 18 27, 31 16. Hier aber ist כלתה, wie S. richtig erkannt hat, ein Ausdruck gesteigerter Sehnsucht.

4) Für דרור haben Codd. B. und M. دُرِّيَّة, in Prov. 26 2 steht dafür دُوري. Derenbourg übersetzt dies Wort mit „hirondelle",

bemerkt jedoch, dass diese Uebersetzung nicht gesichert ist. Dozy verweist s. v. دوريّة auf unsere Stelle „est employé par Saadjah Ps. 84 4 pour l'hebreu דרור, qui désigne l'hirondelle ou un autre oiseau.“ Wetzstein hat über den Vornamen דרור eine längere Abhandlung geschrieben (s. Delitzsch, Psalmenkommentar II p. 385—388). W. erklärt S.'s Uebersetzung دوريّة, nomen unitatis zu دوري (in Gehöften wohnhaft), als den gemeinen Sperling, der in Syrien und Palästina دوري genannt wird. Diese Deutung ist zulässig, da S. צפור nur in der allgemeinenen Bedeutung „Vogel“ nimmt, während דרור den Begriff specialisiert. W. nimmt an, dass S. durch die Talmudstelle Beza III 1 zu dieser Uebersetzung gekommen sei. Diese Stelle lautet: למה נקרא שמה צפור דרור מפני שדרה בבית כבשדה.

5) S. hat מזבחותם also nicht als Objekt zu מצא gezogen, sondern tritt aus dem Bilde heraus und überträgt es auf den Dichter oder den Beter selbst. Er ist hierin dem Trg. gefolgt, das diese Stelle לאתקרבא על מדבחך wiedergibt. IE. führt eine ähnliche Erklärung im Namen von R. Jehuda b. Bileam an: „Die Vögel finden wohl eine Behausung, ich aber nicht; ich muss fern von deinen Altären weilen“. Dieselbe Erklärung bringt auch Qimchi C.

6) Aehnlich wie hier מסילות hat S. Ps. 68 5 סלו לרכב בערבות übersetzt: ואכלצוא לסאכן אלגיום „und dienet aufrichtig dem in den Wolken Wohnenden“. S. gebraucht also מסלות als ethisches Begriffsbild für die Festigkeit des Herzens und für den aufrichtigen Gottesdienst, während es von IE. auf die gen Zion führenden Wallfahrtsstrassen bezogen wird. In bildlichem Sinne wie S. nehmen es Qimchi C., Raschi, Abulw. Wb. 468ff. Gegen die bildliche Auffassung macht Delitzsch (Psalmen-Commentar II p. 76) geltend, dass, wie besonders die folgenden Verse zeigen, der ganze Psalm bestimmt ist, beim Hinaufziehen zum Wallfahrtsfeste gesungen zu werden.

7) מעין nimmt S. = כמעין. Ueber derartige Vergleiche ohne Kaf s. Kitâb p. 94 (واجد فى اللغة تمثيل بلا كاف). Ebenso nimmt IE. מעין im Sinne von כמעין.

8) Der Sinn dieser Stelle ist: Durch ihren ununterbrochenen Zug nähern sie sich dem Ziele, dessen Herrlichkeit mitten in dürrer Steppe Erquickung gleich einer Quelle gewährt.

9) In dieser Bedeutung wird מורה auch vom Trg., Qimchi C. und Raschi genommen; ebenso auch Sept., Syr.

10) Cod. P hat פאנטר למגננא. S. hat מגננו trotz der Stellung nicht als Anrede, sondern als Objekt zu ראה angesehen; ebenso Trg.

11) כבוד hat S. hier mit وقار übersetzt. Somit ist die Behauptung Schroeter's (Merx' Archiv p. 154, Anm. 1), dass bei S. وقار für כבוד nicht vorkommt, hinfällig.

12) Es ist auffällig, dass S., anstatt das dem Hebr. entsprechende Wort بُكَاء (d. Thal d. Balsamstaude) — so nehmen es die meisten neueren Erklärer — zu gebrauchen, בכא mit einem anderen Namen wiedergibt. Es zeigt sich eben auch hier die schon erwähnte Eigentümlichkeit S.'s, geographische Bezeichnungen durch den Arabern bekannte Namen wiederzugeben. Vgl. Ps. 83 Anm. 7 und 8. Auf 2. Sam. 5 24 nehmen auch die meisten neueren Erklärer Bezug. בראשי הבכאים wird auch von der Vulgata mit „cacumina pirorum" wiedergegeben, während an unserer Stelle „in valle lacrimarum" zu lesen ist (vgl. Hofmann p. 25, Anm. 2).

13) IE. והסתופף לשבת בסף השער. Qimchi C. bringt unter ויש מפרשים dieselbe Erklärung: ישיבת סף השער.

Psalm 85.

1) Der Anfang dieses Verses ist unter ויש מפרשים genau ebenso von Qimchi C. wiedergegeben: כמה שנים עתה רצית אותה.

2) Was unter „Wohlgefallen Gottes" zu verstehen ist, erklärt S. unter Anführung dieser Stelle im Kitâb p. 101: والذى نراه يقول بعض خلقه اذا لوجب لهم السعادة والثواب سمّى ذلك رضى.

3) כל schwächt S. oft in كثير ab, s. Ps. 78 14, 86 2 u. a.

4) Hofmann und Ewald lesen استتبنا, in Codd. B u. M steht aber استتبنا. Dies ist wohl die bessere LA, da S. שובנו auch sonst استتبنا übersetzt, s. Ps. 80 4.

5) תנר ist von وجد abzuleiten, das in der Bedeutung iratus fuit mit علىّ konstruiert wird (Freytag), vgl. Ps. 79 5; es ist also nicht mit Hofmann تتّجد zu lesen, da جد mit ب konstruiert wird und auch nicht die Bedeutung „zürnen" hat.

6) Unter Wiederbelebung ist nach S. hier ebenso wie Ps. 71 20 die Rettung aus Not und Drangsal zu verstehen, ebenso wie auch Ps. 88 5, 6 die Bedrängten mit den Toten verglichen werden. Vgl. Kitâb p. 216. Dieselbe Erklärung giebt IE. אנחנו נחשבנו בגלות כמתים ואין מי יוכל לחיותינו זולתך.

7) In Codd. B, P und O steht وابرارهم لا. Danach wäre חסידיו wider die Accentuation zum Folgenden gezogen. Derartige Ueber-

setzungen kommen zwar bei S. vor. Wir folgen hier aber der LA in Cod. M, weil der hebr. Text durch die Wiederholung der Präposition אֶל keinen Zweifel lässt, dass ואל חסידיו noch von ידבר abhängig ist.

8) IE. und Qimchi C. beziehen die einzelnen Eigenschaften ebenfalls auf Israel. V. 14 sagt IE. ausdrücklich, dass צדק für איש צדק steht. Diese Eigentümlichkeit, für die Abstracta die Person zu setzen, welche diese Eigenschaften hat, findet sich oft bei S., z. B. Jes. 32 16, 59 14.

9) Ebenso giebt Abulw. Wb. 464 23-25 נשק an dieser Stelle in der übertragenen Bedeutung „begegnen“ wieder (weil im Kuss die Lippen der Küssenden „sich berühren“).

10) Auffallend ist hier wie auch sonst bei S. der Wechsel im Ausdruck: צדק heisst hier احسان, V. 11 نصفة, V. 14 عدل. Zu diesem Wechsel im Ausdruck hat sich S. hier wie auch an anderen Stellen von der Rücksicht auf die Eleganz des Styls bestimmen lassen.

Psalm 86.

1) Das ו von רומני ist mater lectionis. Yephet hat ebenfalls beide Lesarten. Ps. 57 2 ist חנני einmal mit רומני, das andere Mal mit ארחמני wiedergegeben.

2) Ueber diese Attribute vgl. Ps. 78, Anm. 18.

3) באלהים hat S. unübersetzt gelassen. Im Kitâb p. 80 lautet die Erklärung dieses Verses: انّه لا شىء بشبهه ولا افعاله. Auch dort ist באלהים unbeachtet geblieben.

4) Ebenso Qimchi C.: ולא פחדו ממך שתשלים גמולם. Ebenso wie S. übersetzt auch Yephet diese Stelle.

5) احسان gebraucht S. für die verschiedenen Ausdrücke der Gerechtigkeit, für צדק (85 12), für חסד (86 5) und hier für אמת.

Psalm 87.

1) S. ist hier dem Trg. gefolgt: מילין דיקר אתמליל עלך.

2) Ueber die eigentümliche Art S.'s, Namen, besonders geographische Bezeichnungen wiederzugeben, haben wir Näheres in den Anmerkungen 7 und 8 zu Ps. 83 angegeben. Hier weisen wir nur auf die Uebersetzung von רהב mit اهل الفتن hin. Wie sich aus Jes. 30 7 ergiebt, ist Egypten damit gemeint. Auch S. sieht darin eine Bezeichnung für Egypten. فتنة ist bei S. gewöhnlich die Uebersetzung von רהב, z. B. Ps. 89 11; Jes. 30 7, 51 9; Ij. 26 12 u. a. An anderen Stellen (Ps. 40 5, 90 10, 138 3; Prov. 6 3) gebraucht

er dafür رغب, aber nicht etwa, wie Ewald (Beitr. I p. 32) meint, weil er sich auf die Lautähnlichkeit stützt, sondern weil er, wie der Commentar zu Prov. 6 $_{8}$ zeigt, an diesen Stellen besondere Gründe für die andere Uebersetzung gehabt hat. Vgl. Bondi, das Spruchbuch nach Saadia, p. 28.

3) פלסטיניון sind nicht „die Bewohner von Palästina“ — so übersetzt Hofmann, — sondern die Philister. פלשת ist regelmässig bei S. so übersetzt.

4) Ewald (Beitr. I p. 60) liest عثر und gibt ihm die Bedeutung „Boden“. Diese Bedeutung ist, wie Ewald selbst zugibt, ungewöhnlich und passt auch nicht an dieser Stelle. Es ist vielmehr hier wie im Commentar عنز zu lesen, das „fundamentum, origo“ (Freytag) bedeutet. S. meint hier, wie aus dem Commentar hervorgeht, die Abstammung, die Familie.

5) Im Cod. M steht אלעאמֿה. Hofmann liest אלאמֿה. Er hat den Punkt auf dem ע offenbar als ein Tilgungszeichen angesehen und darum das ע fortgelassen. Das ע ist hier aber die Zahl 70, ebenso wie gleich darauf die Zahl 4 mit ד bezeichnet wird. Auch Cod. P hat das ע.

6) Thatsächlich sind nicht 4, sondern 5 Völker erwähnt; denn auch S. sieht in רהב die Bezeichnung eines Volkes (s. Anm. 2). Mit Namen sind freilich nur 4 Völker genannt.

Psalm 88.

1) Mit הימן ist nach S.'s Einl. zum Psalmenkommentar der I. Chr. 6 $_{18}$ genannte „Heman, der Sänger, Sohn des Joel“ gemeint. Die dem Etan und Heman zum Gesange übertragenen Psalmen wurden mit der Cymbel begleitet, nach 1. Chr. 15 $_{19}$. Hier aber wird der Gesang mit der Pauke begleitet, weil על מחלת in der Ueberschrift steht; denn S. sagt a. a. O.: „Wo am Anfang der Psalmen על מחלת steht, war nach der bekannten Bedeutung des Wortes מחול die Begleitung mit der Pauke angeordnet“. S. Cohn Einl. p. 65 f., vgl. auch die Uebersetzung von כחוללים Ps. 87 $_{7}$, ferner den Commentar und Anm. 10 zu diesem Psalm.

2) رنّ bedeutet bei S. nicht, wie Haneberg sagt, „heulen“, sondern drückt ebenso wie das hebr. רִנֵּן den schrillen Klang der zum Jubel oder zur Klage erhobenen Stimme aus. Vgl. Fleischer Rec. p. 483.

3) Ewald und Hofmann lesen כאלמית אלחר „wie der freie Tote“. So müsste man allerdings erwarten, da כמתים חפשי dem חללים parallel steht, und אלסאכני אלקרב, das sich anscheinend doch auf

beide Satzglieder bezieht, wohl dem Toten, nicht aber dem Tode als Attribut beigelegt werden kann. Aber nach den Ausführungen S.'s im Commentar kann diese LA unmöglich richtig sein; denn er sagt dort gerade im Gegenteil, dass der Mensch durch die Gewalt des Todes ein Sklave sei, und erklärt nur, warum er den Tod „frei" nennt. Darum haben wir אלמות beibehalten, und es ist dann auch nicht כאלמות, sondern, wie im Commentar, כאלמות אלחר̈ zu lesen und zum vorhergehenden לא מאקה לה zu ziehen. Hofmann liest allerdings auch im Commentar כאלמית; das passt wohl zu seiner Uebersetzung, aber nicht zu der Bemerkung S.'s, die nun folgt. Ewald (Beitr. I p. 60) fügt zur Erklärung seiner Uebersetzung hinzu: „Der Tote sei frei, sofern er nicht mehr wie der Lebende unter der Herrschaft des Todes stehe". Aber eine derartige Erklärung enthält unser Commentar nicht.

4) Ewald (a. a. O.) liest اثيارك, es muss aber انيارك heissen; so ist משבריך auch Ps. 42_{8} übersetzt.

5) אמונה wird von S. öfters mit حقايق, nur selten mit أمانة wiedergegeben. Yephet gebraucht regelmässig أمانة.

6) Ebenso übersetzt S. Ps. 5_{4} בקר und giebt dort folgende Erklärung: وقوله בקר אערך לך ليس يقصد الغداة دون العشىّ لكنّ أجزاء الزمان المتتبعة قد تعبر اللغة بواحد منها عن الجميع كقولها אל תשאף הלילה تريد به جميع الليالى.

7) Dieselbe Umschreibung des anthropomorphistischen Ausdrucks תסתיר פניך findet sich auch an anderen Stellen, z. B. Dt. 31_{18}, 32_{20}; Ij. 34_{29}. Vgl. Einleitung p. 8f.

8) אפונה hat S. von פנה sich wenden abgeleitet und es darum اتّجه übersetzt. Yephet ist der einzige, der ihm hierin gefolgt ist. IE. und Qimchi C. wollen es von אָפְ ableiten, und Abulwalîd (Wb. 565 $_{30}$—566 $_{9}$) bringt es mit أوان die Zeit zusammen und gibt ihm darum die Bedeutung: zu jeder Zeit.

9) مزمور findet sich bei S. nur selten, hier an 2 Stellen und im Commentar zu Ps. 89. Vgl. über die sonstige Uebersetzung von מזמור Ps. 73, Anm. 1.

10) Die Stelle, die S. hier erwähnt, steht in der Einleitung zum Psalmenkommentar. Dort heisst es: „Das ganze Buch hat

eine Gottesstimme dem David offenbart, wie denn alle übereinstimmten in der Benennung שירי דוד, und wie in vielen Stellen der Schrift die Psalmlieder auf David zurückgeführt werden (z. B. Neh. 12_{29}; 2 Chr. 7_{6}, 8_{14})". (S. Cohn Einl. p. 61f.) Wo in den Ueberschriften dieser Psalmen sich noch andere Namen finden, so sei dies nicht etwa dahin zu deuten, als ob die betreffenden Psalmen von diesen Männern gedichtet seien, sondern es werde damit bezeichnet, dass David diesen bestimmten Oberhäuptern der Leviten den Psalm zum Vortrag im Tempel übergeben habe. Vgl. Cohn Einl. p. 4. IE. erwähnt diese Ansicht S.'s unter יש מפרשים in seiner Einleitung zu den Psalmen.

11) עַנּוֹת bedeutet hier nach S. also das Wechselseitige im Singen und Spielen, aber nicht etwa, wie Ewald (Beitr. I p. 8) annimmt, weil עַנּוֹת ein Dagesch hat, sondern, wie S. hier ausdrücklich sagt, obwohl es ein Dagesch hat.

12) Hofmann liest كالميت und übersetzt daher „der keine Kraft hat wie ein Toter". Wir haben diese LA bereits in der Anm. 3 zurückgewiesen. Zu seiner Uebersetzung bemerkt nun Hofmann: „Warum denn auch der Tote frei sein solle, wird nicht erklärt". Nach unserer LA ist eine derartige Erklärung nicht nötig.

13) Dunasch erwähnt diese Erklärung S.'s und widerlegt sie. Wir führen diese Widerlegung hier wörtlich an: ופתר במתים חפשי הייתי במתים למות שהוא חפשי. ואמר כי נקרא המות חפשי לפי שהיו לו כל הבריות עבדים ואנסם. ואני אומר כי המות אינו דבר שיקרא חפשי או עבד והפסוק שלפני במתים מוכיח. ואמרתי חפשי על הנביא בעצמו שנאמר נחשבתי עם יורדי בור וגו' (Ps. 88_{5}) נעשיתי כאיש שאין בו כח עד שנהייתי במתים חפשי מעבודת אלקים ומכל מה שיעשוהו בני אדם מעבודת אלקים. ואמרנו שנעשה חפשי מכל דבר שאין עליו טורח כדכתיב קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו (Ij. 3_{19}). וכן אמרו רבותינו בפירוש פסוק זה (Vgl. Talm. Babl. Sabbath 30a, 151b u. Niddah 61b). כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות. הבן והתבונן. S. D. b. L. No. 30. Aus dieser Erklärung geht auch klar hervor, dass Dunasch באלמות und nicht כאלמית gelesen hat.

14) Gemeint ist wohl die Erklärung zu Ps. 6_{6}: ومعناه فى قولة כי אין במות זכרך هو انّك ان أُهلكت العاصى كما يستحقّه فأين الذكر وأين الفضل ولكنّ طريق الفضل والذكر هو الصفح والغفران.
„Der Sinn der Worte: כי אין במות זכרך ist: Wenn Du (Gott) den Ungehorsamen vernichtest, wie er es verdient, wo bleibt dann das Lob und wo die Gnade? Vielmehr ist Verzeihung und Vergebung der Weg der Gnade und des Lobes". Dieselbe Erklärung bringt auch Qimchi C.: אחר שנמות לא תעשה עמנו פלא ולא נודה לך כי הגוף שמת לא ירגיש ולא ידע ואין תקוה לו על דרך הטבע.

Psalm 89.

1) Ueber die Uebersetzung von משכיל s. Ps. 74 Anm. 1.

2) איתן ist, wie S. in der Einleitung zum Psalmenkommentar ausführt, nach 1 Chr. 6 29 ein Nachkomme des מררי. — Auffällig ist die Ueberschrift in Cod. M. Es ist hier nicht deutlich gesagt, dass Etan den Psalm nur vortragen sollte. Anderseits aber ist nach S.'s Ausführungen in der Einleitung zum Psalmenkommentar und im Commentar zu Ps. 88 die Annahme ausgeschlossen, dass Etan der Verfasser des Psalms sei. Diese kurze Uebersetzung ist wohl nur in Anlehnung an das Hebräische erfolgt. Cod. B dagegen hat die ausführliche klare Ueberschrift.

3) S. hat also שמים als Parallelglied zu עולם aufgefasst und es darum als Zeitbestimmung wiedergegeben, so dass das zweite Glied des Verses einen dem ersten Gliede entsprechenden Gedanken enthält. — Ebenso erklärt IE. den V. 3b: כמו השמים עומדים כן אמונתך עומדת. Aehnlich auch Qimchi C.: כמו השמים שתכין אמונתך בהם שלא תפסוק, כי פי' אמונה קיום, כן תכין אמונתך עם דוד ועם זרעו שלא תפסוק לאורך זמן כל ימי עד, כמו שאמר כימי השמים על הארץ.

4) Diese Worte fügt S. hinzu, um die folgenden Verse (4 u. 5) als Rede Gottes zu kennzeichnen. Dies tut S. öfters an den Stellen, wo im Hebr. der Personenwechsel nicht besonders bezeichnet ist. Vgl. z. B. V. 7.

5) Vgl. V. 8. Ebenso ist Ij. 15 15 שמים mit واهل السماء wiedergegeben. Dagegen lautet Ps. 19 2 die Uebersetzung: السموات تدلّ على كرم الطائف.

6) Sonst übersetzt S. פלא mit אלאעגובאת, hier hat er es als Parallelglied zu אמונתך mit פצ̇ל übersetzt.

7) Vgl. V. 8. Ebenso wird קדושים von IE. und Qimchi C. erklärt.

8) Ebenso fügt auch Qimchi C. zur Anknüpfung dieses Verses והם יודו ויאמרו hinzu.

9) Ueber die Uebersetzung von שחק s. Ps. 77 Anm. 20.

10) Statt מאעה in Cod. M ist wie in Cod. B מאקה zu lesen; denn בני אלים sind nach dem Commentar zu Ps. 29 1 solche, die Macht besitzen, wie בני חיל. Dort ist בני אלים mit זוי אלגלאל übersetzt.

11) „Die Umgebungen“ sind hier nach der Erklärung S.'s (Kitâb p. 142) ebenfalls die Engelscharen, die um das Licht der Offenbarung sind, d. h. derselben gewürdigt werden (يعنى من هو حوالهم نورك ذاك).

12) Ueber רחב vgl. Ps. 87 Anm. 2.

13) Es ist auffällig, dass S. hier den Anthropomorphismus nicht vermieden und זרוע nicht wie V. 14 mit אלעטמה wiedergegeben hat. Wahrscheinlich ist die Umschreibung unterblieben, weil der Ausdruck „Arm deiner Macht" nur in bildlichem Sinne gefasst werden kann. Auch in V. 14 sind die anthropomorphistischen Ausdrücke nicht umschrieben.

14) Für ברא gebraucht S. hier des Gleichklangs wegen برأ statt des gewöhnlichen خلق, das auch Gen. 1 1 steht.

15) شأن gebraucht S. gewöhnlich für קרן, wo es in bildlichem Sinne steht. Vgl. V. 25, 75 6.

16) In seiner Einleitung zum Psalmencommentar führt S. diese Stelle als Beweis dafür an, dass Gott dem Vater der Könige, dem Profeten David, wegen seiner besonderen Vorzüge das Buch der Lobgesänge offenbart habe, und verweist dabei auf seinen Commentar zu diesem Psalm. S. Cohn Einl. p. 19.

17) שבט ist nur hier und Ij. 37 13 mit أدب übersetzt, während sonst für שבט sowohl in der Bedeutung „Zuchtrute" (vgl. Ex. 21 20; Prov. 13 24) als auch in der Bedeutung „Scepter" (vgl. Gen. 49 10; Jes. 14 5; Ps. 45 7) قضيب steht. أدب entspricht dem hebr. מוסר; vgl. Prov. 13 24, wo שבט mit قضيب الادب übersetzt ist. Demnach ist أدب an unserer Stelle und Ij. 37 13 mit „Züchtigung" zu übersetzen. — Hat שבט die Bedeutung Stamm, so gebraucht S. das dem Hebr. entsprechende سبط (z. B. Ps. 74 2).

18) שפתי hat S. hier mit قولى wiedergegeben, entsprechend seiner Auffassung der Anthropomorphismen, wonach die Profeten mit dem Munde und der Lippe Gottes den Befehl und die Erklärung bezeichnen wollten (وارادوا בפה ושפה بيانا وامرا كقوله (Prov. 10 21, Num. 4 27)). Vgl. Kitâb p. 96.

19) In Cod. M ist die Negation aus Versehen weggeblieben; wir haben sie darum hinzugefügt.

20) עַד ist, wie S. im Commentar ausführt, hier so viel als לָעַד. Aber נאמן ist dann unübersetzt geblieben.

21) ואשֿתאת steht für ואשֿתת. Derartige Bildungen in der 1., 2. und 3. fem. perf. kommen öfters bei S. vor. S. Baron, a. a. O. p. 57 Anm. 2.

22) In der Einleitung zum Kitâb p. 24 deutet S. צור in Jes. 44 8 als vorzüglichsten Menschen und führt als Analoga Jes. 51 1 und Ps. 89 44 an mit der Erklärung: ويريد بذلك انّه لا حكيم ولا جليل الّا وانا اعرفه. Doch nach der Uebersetzung, die S. hier gibt, kann unsere Stelle unmöglich als Ana-

logon zu der Auffassung von צור in Jes. 44 8 dienen. Höchstens könnte diese Stelle ein Beweis dafür sein, dass צור nicht auf Gott bezogen wird.

28) ממהר hat S. als ein Nomen angesehen, das nach Analogie von מִקְדָּשׁ gebildet ist. Ebenso IE., Qimchi C.

24) Die Hinzufügung der Worte באלתדלל לחם entspricht dem Bestreben S.'s, schwierige Stellen möglichst klar zu übersetzen.

25) Ueber den Gebrauch von מזמור s. Ps. 73 Anm. 1 und Ps. 88 Anm. 9.

26) חסין erklärt S. nach dem targumischen מחסין, das für נוחל steht, als Erbe (وارث). Gegen diese Auffassung wendet sich Dunasch (D. b. L. No. 26) vor allem darum, weil man ein hebräisches Wort nur dann mit einem aramäischen oder arabischen erklären dürfe, wenn man es nicht aus einem durch die Bibel selbst gebotenen hebräischen Worte zu erklären vermag. Die Stelle aus der Kritik Dunasch's sei hier wörtlich angeführt: ופירוש מי כמוך חסין יה (Ps. 89 9) מי כמוך יורש הארץ ושעליה. ואמר כי הוא מן לשון ארמית מתרגם נוחל מחסין. ודע אחי כי לא ימצא פועל על משקל חסין בספרי המקרא כולה אלא מן השמות כמות מריא כפיר גביר דביר. ודע כי לא ידמה העברי לארמי והגרי אלא אם לא נמצא לו דומה כלל. וזו המלה יש דמותה במקרא וחסון הוא כאלונים (Amos 2 9). ואם אמר אומר למה לא היה חסון או חסֹן אמרנו לו כי השמות הבנויים ביוד הם יותר מן הבנויים בוו. לפי שמצינו אסיר יותר מן אסור ושכיר יותר מן שכור וסביב יותר מן סבוב. מיכן נאמר כי חסין יותר מן חסון ומשקל חסין כמו גביר ונאמר כי פירושו אמיץ כח. Den Grundsatz, auf den Dunasch sich hier beruft, hat auch Ibn Esra am Ende seines Commentars zum Hohen Liede ausgesprochen: כל מלה שלא נמצא לה חבר במקרא ויש לה דומה בלשון ישמעאל נאמר אולי פירושו כן אף על פי שהדבר בספק. Vgl. auch Ps. 77 Anm. 12. — Dunasch's Erklärung von חסין durch Amos 2 9 (חוסן הוא כאלונים) findet sich auch bei IE., Qimchi (C u. L), Abulw. Wb. 239, 20, Yephet u. a. — Gleichwohl scheint hier ein Aramaismus vorzuliegen, denn der Verbalstamm ܫܕܐ ist im Aramäischen heimisch, wo ܫܕܝܐ = שֵׁדִי ist. Vgl. Delitzsch a. a. O. II p. 98.

27) Abulw. (Wb. 504 4f) führt diese Erklärung ohne Nennung des Autors als möglich an. Nachdem er vorher den Gebrauch von עד in den Ausdrücken לעד und לעולם ועד erwähnt hat, sagt er: ويمكن يكون مثله ועד בשחק اى دائم البقاء والثبات.

Verzeichnis
der Abkürzungen.

Abulw. Kit. = Abulwalîd Merwân ibn Ganâḥ כתאב אללמע ed. J. Derenbourg (in Bible de l'école des hautes études Nr. 66).

Abulw. Wb. = Abulwalîd Merwân ibn Ganaḥ كتاب الاصول ed. Neubauer 1875.

Bar. = Baron, Saadia Al-fajjûmi's arabische Psalmenübersetzung und Kommentar (Ps. 50—72) Berlin 1900.

Beitr. = Ewald und Dukes, Beiträge zur Geschichte der ältesten Auslegung und Spracherklärung des A. T. Bd. I—III. Stuttgart 1844.

Bondi = Das Spruchbuch nach Saadia. Halle 1888.

Caspari = Caspari, arabische Grammatik, 5. Aufl. bearbeitet von Aug. Müller. Halle 1887.

Cohn Hi. = Cohn, das Buch Hiob, übersetzt und erklärt von Gaon Saadia. Altona 1889.

Cohn Einl. = Cohn, Saadias Einleitung zum Psalmenkommentar im Magazin für die Wissenschaft des Judentums VIII, 1884.

D. b. L. = Dunasch ben Labrat, Kritik einzelner Stellen der arab. Uebersetzung des Saadia, ed. R. Schröter. Breslau 1866.

Derenb. = Oeuvres complètes de R. Saadia al Fayyoumi (I. Pentateuque, III. Isaïe, VI. Proverbes) ed. Derenbourg. Paris 1893 ff.

Engelk. = Engelkemper, de Saadia Gonis vita, bibliorum versione hermeneutica etc. Münster 1897.

Fleischer = Fleischers Recension der Haneberg'schen Schrift in Gersdorf, Repertorium der gesamten deutschen Literatur Bd. 34. Leipzig 1842. S. 481 ff.

Han. = Dan. Haneberg, Ueber die in einer Münchener Handschrift aufbehaltene arab. Psalmenübersetzung des R. Saadja Gaon (in den Abhandl. der Bayr. Akademie, philos.-philol. Classe III. 1840).

Hofmann = Hofmann, Die korachitischen Psalmen aus Saadia's arabischer Uebersetzung und Erklärung der Psalmen. (Beilage zum Programm des Kgl. Gymnasiums in Ehingen. Stuttgart 1891).

IE. = Abraham ibn Esra's Commentar zu den Psalmen (in den מקראות גדולות ed. Bromberg. Venedig 1658).

Kitâb = Saadia كتاب الامانات والاعتقادات ed. Landauer, Leyden 1880.

Loewy Khl. = Loewy, Libri Kohelet versio arabica, quam composuit Ibn Ghijath. Leyden 1884.

Mag. = Magazin für die Wissenschaft des Judentums.

Marg. = Margulies, Saadia Al-fajûmî's arab. Psalmenübersetzung (Ps. 1—20). Breslau 1884.

Merx' Archiv = Archiv für wissenschaftliche Erforschung des A. T. Halle 1869 f.

Munk = Munk, Notice sur R. Saadia Gaon. Paris 1858. Separatdruck aus La Bibl., trad. par Cahen, Tome IX.

Parchon = Parchon, מחברת הערוך Lexicon hebraicum ed. S. G. Stern. Pressburg 1844.

Poznanski = Poznanski, Ibn Chiquitilla. Leipzig 1895.

Qimchi C. = David Qimchi's Commentar zu den Psalmen, editio Amsterdam 1785.

Qimchi L. = David Qimchi, ספר השרשים, Radicum liber sive hebraeum bibliorum Lexicon, ed. Biesenthal et Lebrecht. Berlin 1847.

Schnurrer = Einleitung zur arabischen Pentateuch-Uebersetzung in der Pariser Polyglotte 1632, wieder abgedruckt in Schnurrer, Dissertationes philologico criticae. Gotha 1790.

S. J. = Sefath Jether (שפת יתר) Beleuchtung dunkler Bibelstellen, insbesondere zur Verteidigung R. Saadia's gegen Dunasch ben Labrat von Abr. Ibn Esra herausg. von G. H. Lippmann. Frankfurt a. M. 1843.

Trg. = Targum, citiert nach Hagiographa chaldaica, ed. Lagarde. Leipzig 1873.

W. Z. = Wissenschaftliche Zeischrift für jüdische Theologie, herausgegeben von A. Geiger.

Yephet = R. Yephet b. Heli (Ali), Libri psalmorum versio, ed. Bargès. Paris 1861.

Z. A. W. = Zeitschrift für alttest. Wissenschaft herausg. von Stade.

Z. D. M. G. = Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft.

70 (90) Worte = תפסיר אלסבעין לפטה אלפרדה 70 (90) ἅπαξ λεγόμενα s. Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes V, p. 115 ff. und Ewald und Dukes, Beitr. II S. 110 ff.

Vita.

Natus sum Siegfriedus Galliner a. d. VII. Kal. Febr. MDCCCLXXV in Borussiae orientalis oppido Zinten patre Jona, qui in conventu iudaico oppidi Dt. Eylau magistri munere fungitur, et matre Lina, quos adhuc vivos pio gratoque animo veneror. Fidei sum addictus iudaicae. Primis litterarum elementis in schola illius oppidi, in quo natus sum, imbutus Gymnasium Friedericum Guilelmum Posnaniense adii. Novem annis praeterlapsis maturitatis testimonium adeptus annum litterarum hebraicarum studiosus fui, tum a. 1895 ad almam litterarum Universitatem Friedricam-Guilelmam Berolinensem me contuli et a viro illustrissimo Wagner t. t. Rectore magnifico civium academicorum numero adscriptus sum. Per octo semestria obii auditionibus virorum illustrissimorum J. Barth, Dessoir, Dieterici, Dilthey, Kleinert, Meyer, Paulsen, Sachau, E. Schmidt, Simmel, Steinthal, Strack, Stumpf, v. Willamowitz-Möllendorf.

Simul in seminario, cui tum praeerat vir illustrissimus J. Hildesheimer, illo autem mortuo adhuc D. Hoffmann, disciplinis hebraicis et iudaico-theologicis virorum doctissimorum Barth, Berliner, H. Hildesheimer, Hoffmann, Wohlgemuth interfui.

Quibus omnibus viris doctissimis, qui in studiis meis me adiuverunt, gratias ago atque habebo quam maximas.

אלשעוב באלתדלל להם[24]: 52 ותדכר מא עירוך[x] בה אעדאוך יא רב[y] ומא[z] עירוא אתאר מסיחך: 58 פנקול תבארך אללה אלי אלאבד אמין ואמין:

קולה[a] אולא עולם אשירה מענאה לעולם אשירה ומתלה כתיר ולאצה פי הדא אלספר וישתמל מעאני הדא אלמזמור[25]) ג׳ גואמע אלאול קאל פיה יא רב כמא יסבחך אלמלאיכה נסלך אן תקבל תסביחנא וצלותנא[b] הו קולה ויודו שמים פלאך ה׳ כי מי בשחק אלי חסד ואמת יקדמו פניך. תם צרף אלכלאם אלי אסראיל פקאל אשרי העם יודעי תרועה תם וצל אלקול אז דברת בחזון פקאל ואנבנא בחין קלת לדאוד שויתי עזר על גבור ופאיר אלקצה תם קאל ובעד מא ותקתה בהדה אלאמור פאנך אן לדלתנא וסלבת[c] הדה אלנעם פי דאר אלדניא פאנך לא תתרכנא אבדא בל תדכרנא כמא קאל ואתה זנחת ותמאס זכר ה׳ חרפת עבדיך. ופסרת חסין וארתא מן לגה אלתרגום לאנה וארת אלארץ ומא עליהא[26]). ועברת בכור שריפא לאסתחאלה אן יציר דאוד בכרא בעד מא הו סאבעא. ופסרת ועד בשחק מובד מתל לעד ומתל לעולם ועד[27]). ועברת על מה שוא הבא לאנהא אלפאטא תתגאור פתסתעאר ענד אלחאגה.

תם אלגז אלתאלת בחמד אללה
ועונה ואליה אלגז אלראבע.[d]

---

x) B עירוא. y) fehlt in M. z) fehlt in B. a) P beginnt אנמא אראד בקולה. b) P וצלואתנא. c) P וקלבת. d) In P lautet das Schlusswort: כמלה אלמגלה אלתאלת בעון אללה ותאידה תתלהא אלמגלה אלראבעה מפתחהא.

28 ואנא איצא[v] אגעלה שריפא עאליא עלי מלוך אלארץ:
29 אלי אלדהר אחפט לה אחסאני ועהדי לה מאמון:
30 ולאבקין[w] נסלה אלי אלאבד[x] וכרסיה מא קאמת[y] אלסמא:
31 ואן תרך בניה שראיעי ולם יסלכוא פי אחכאמי: 32 ואן
בדלוא רסומי ולם יחפטוא וצאיאי: 33 עאקבתהם באדאב[17])
עלי דנובהם ובבלאיא עלי גרומהם[z]: 34 ופצלי לא אזילה[a]
ענה ולא אנכת[b] באמאנתי: 35 ולא אבדל עהדי[c]) ומא כרג
מן קולי[18]) לא[19]) [d] אגירה: 36 קסמא ואחדא אקסמתה[e] באסמי
אלמקדס לא[f] אכדבה פי דאוד: 37 נסלה יקים אלי אלדהר
וכרסיה מא דאם אלשמס חדאי: 38 ויתבת כאלקמר אלי
אלדהר אלדי הו מובד[20]) פי[g] אלשואהק סרמדא: 39 ואנת
אן[h] כדלתנא וקתא וזהדת פינא ואחללת עברה במסיחך:
40 ואגשאת[21]) עהד עבדך ובדלת תאגה אלי אלארץ[i]:
41 ואתגרת גמיע גדארה[k] וגעלת חצונה מנדקה: 42 ואצטלמוה
כתיר מן מארה אלטריק[l] וצאר עארא ענד גיראנה: 43 ורפעת
יד[m] אעדאיה ופרחת גמיע באגציה: 44 וררדת בזאלה[22])
סיפה ולם תגעל לה[n] קואמא פי אלחרב[o]: 45 ועטלת מנברה[23])
ומחטחת[p] כרסיה עלי אלארץ: 46 וקצרת מן אעמאר שבאבה
ואשמלת[q] עליה אלחיא דאימא[r]: 47 ואקול אלי כם יא רב
תחגב ענא[s] פרנך גאיה תשתעל[t] כאלנאר חמיתך: 48 אדכר
מא נחן ומא אלעמר אלדי כלקתה לנא[u] לגמיע בני אדם
פאנה הבא: 49 ואי רגל יחיא פלא ירא אלמות או ינגי נפסה
מן יד[v] אלתרי סרמדא: 50 ואין פצאילך אלאואיל יא רב
ומא קסמתה[w] לדאוד בחקך: 51 אללהם פאנך תדכר עאר
אוליאך אלקאילין מאל מא חמלנא פי חגרנא כתירא מן

---

v) fehlt in M. w) B ואציר. x) fehlt in B. y) B דאמת. z) עלי גרומהם ובבלוא עלי דנובהם. a) B אפסכה. b) B אכדבה. c) B schaltet ענה ein. d) fehlt in M. e) M אקסמתה. f) B ולם. g) B אלי. h) B אדא. i) B אלדהר. k) B גדראנה. l) B אלמארה פי אלטריק. m) fehlt in M. n) B להם. o) M פי חרב. p) B וחטחטת. q) B ושמלת. r) B סרמדא. s) fehlt in B. t) B schaltet או ein. u) fehlt in B. v) fehlt in B. w) B אקסמת.

וקסמת לדאוד עבדי: 5 אני אתבת נסלך ללאבד ואבני כרסיך
אלי גיל ואגיאל סרמדא[b]: 6 כמא[c] ישכר אהל אלסמא[5]
פצ̇לך[6] וחקאיקך פי גוק אלמלאיכה[7][d]: 7 באן יקולון[8] מן
פי אלשואהק[9] יעאדל אללה או ישבהה מן דוי אלטאקה[10][e]:
8 בל הו אלטאיק אלמרהוב פי עצבה אלמלאיכה אלכתירין[f]
ומכ̇יף[g] ענד גמיע מחיטיה: 9 פיא אללה יא רב אלגיוש מן
מתלך יא אזלי יא וארת וחקך עלי מחיטיך[11][h]: 10 וכמא אנת
מסלט[i] עלי קדרה אלבחר ענד ארתפאע אמואגה אנת
תהדיהא[k]: 11 אנת דקקת אלמפתנין[12] כאלצרעי ובדראע[13]
עזך בדדת אעדאך: 12 לך אלסמאואת ואלארץ ואלדניא
באסרהא אנת אססתהא: 13 ומהב אלשמאל ואלגנוב אנת
בראתהמא[14] וגבל תבור וחרמון לאסמך ירננן: 14 ולך
אלעטמה ואלגברוה וידך אלעזיזה וימינך אלרפיעה: 15 ואלעדל
ואלחכמה מהיא כרסיך ואלפצ̇ל ואלאחסאן יחצ̇ראן[l] בין ידיך:
16 פקאלוא טובא לקום עאדתהם אן יגלבוא לך אללהם בנור
וגהך יסירוא: 17 ובאסמך יסרון טול אלזמאן ובעדלך ירתפעון:
18 לאנך פכ̇רהם ועזהם[m] וברצ̇אך ירתפע שאננא[15]: 19 אן
ללה תרסנא ולקדוס אסראיל מלכנא: 20 ובחין כאטבת בוחי
ען אבראךך וקד[n] געלת עוני מע גבאר לכם ורפעת אלמכתאר
מן קום: 21 הו דאוד עבדי אלדי וגדתה כמא ארדת ובדהני
אלמקדם מסחתה[16]: 22 לכי תתבת קדרתי[o] מעה ועטמתי
תזידה[p]: 23 פלא יגתר אלעדו בה ודוי אלגור[q] לא יעדבוה:
24 פאני אחטם אעדאה מן בין ידיה ושאניה אצדמהם:
25 ואמאנתי ופצ̇לי מעה ובאסמי ירתפע שאנה: 26 ולאציرן
פי[r] מלוך כתירין כאלבחר ידה[s] ופי אמם[t] כאלאנהאר[u] ימינה:
27 והו אדא דעאני וקאל אנת מנשיי וטאיקי ומעתמד גיאתי:

---

b) fehlt in B. c) B אללהם וכמא. d) fehlt in B. e) M אלטאעה.
f) fehlt in B. g) B ומכ̇וף. h) M אלמחאטיך. i) B סלטאנך. k) B מהדיהא.
l) B יחצ̇רון. m) fehlt in B. n) B קלת קד. o) M קדרתי. p) B תאידה.
q) B אלפגור. r) fehlt in B. s) B בין ידיה. t) B ואמם. u) B
schaltet פי ein.

פצ̇לך או חקאיקך[5]) פי מוצ̇ע אלאבאד̈ה[m]: 13 והל תערף
עג̇איבך פי ד̇את אלט̇לאם או אחסאנך פי ארץ̇ אלמנסא[n]:
14 ואנא אליך יא רב̇ אסתגית ועלי מר̈ אלצבח[6])[o] אסתקבלך
בצלותי: 15 אללה פלא תכ̇ד̇לני ולא תחג̇ב רחמתך[7]) ענ̈י:
16 פאנ̈י צ̇עיף מאר̈ אלי אלתלף מן צבאי אחתמל[p] היבתך
אין מא את̈ג̇הת[8]): 17 מט̈א מר̈ עלי̈ מן שד̈ה ג̇צ̇בך ואהואלך
אעטבתני: 18 חאטת בי כאלמא פי כ̇תיר מן אלזמאן ואחדקת
בי אג̇מעין: 19 ואבעדת ענ̈י אלמחב̇ ואלצאחב וצאר מעארפי
כאלט̇לאם[q]:

ענואן[r] הד̇א אלמזמור[9]) יט̈ן אנה לת̇לת̇ה̈ אנפס ואלאמר כמא קד̈מנא אן נמלה̈ אלספר לדאוד[10]) ואנמא הד̇א אלמזמור דפעה אלי בני קרח ובני הימן יסב̈חון בה פאמר בני קרח אן יצ̇רבוא באלטבול פי אלקדס[s] ובני הימן יג̇אובונהם כמא קאל לענות והד̇א אללפט̇ה̈ ועלי אנהא מרגשה פהי תצלח אן תנצרף אלי אלג̇ואב[11]) מת̇ל קו' ביום ההוא כרם חמר ענו לה וקולה̈ הייתי כגבר אין איל במתים חפשי צרת כרגל לא מאקה̈ לה באלמות[12]) כמא קאל ואין שלטון ביום המות. ונעת[t] אלמות[u] כאנ̈ה חר̈ לעלה̈ קו̈תה ואן̈ אלנאס כלהם כאלעביד כמא יקהרהם[13]). וקולה̈ הלמתים תעשה פלא וסאיר אלקצ̇ה̈ עבארתה כמא תקד̈ם[14]) והו אנ̈ך אן אהלכתנא[v] פקד ד̇הב אלפצ̇ל[w] וסאיר אלקצ̇ה̈ פאנפר[x] לנא ופרג̇ ענ̈א.

פט.

1 קול תפהים[1]) לאיתן[2]) אלאזרחי[a]: 2 פצ̇איל אללה אלי
אלדהר אצפהא ואלי ג̇יל ואג̇יאל אער̈ף חקאיקך בפאי: 3 כמא
עלמת אן פצ̇לך אבדא יבנא ואמאנתך תת̇בת מא אקאמת
אלסמאואת[3]): 4 אלדי קלת[4]) אני עהדת עהדא מא מכתארי

m) In B fehlt der ganze V. 12. n) B u. Ho אלמנס̈יה. o) B u. P אלצבאח. p) B אחתמלת. q) B כט̇לאם. r) P beginnt אן̈. s) fehlt in P. t) Ho ينعت. u) P ללמות. v) P אהלכתני. w) P schaltet ואלאחסאן ein. x) P בל אג̇פר.

89 a) V. 1 in B: קול תפהים יסב̈ח בה אלמואפבון מן איתן אלאזרחי.

7 וכדאך אלמלחנין מע אלמטבּלין ינעתון גמיע עתרכם[4])
אלתי הי[h] לכם כאלמעין:

גרצ̇ה פי קולה̈ אזכיר רהב ובבל ולציון יאמר וגו׳ הו אן אלעי׳ אמּה̈[5]) מ̇תלמין פידללוא[k] בעצ̇הם פי בעץ̇ ודכר מנהם ד׳[6]) אלחצארא. ואמּא אסראיל פאנּמא איש ואיש לואץ̇ כקו׳ פלאן ופלאן מדכורין והדא כאן להם פי חאל דולתהם מערופא ענדהם ואמּא פי חאל גלותהם פאןּ אללה יחצי גמיע מן יתולד מנהם[l] פי מא בין אלאמם כמא קאל[m] ה׳ יספר חתּי ירדּהם מנסובין מנגסין כקו׳ משפחות לבד. ופסּרת כל מעיני עתר לאןּ אלפכר ואלעשירה̈ המא כאלמעין למן ינשוא מנהא ולדלך קאל כל מעיני בך. והם איצ̇א כמגרא אלמא ולדלך קאל ממקור ישראל.

פח.

1 והדא מגד יסבּח בה אלמואטבון [מן בני קרח][a] בתמביל
ואגאבה̈ בפהם יגאובונהם אׄל הימן[1]) אלאזרחי: 2 אללהםּ יא
רבּ מגותתי אדא צרכ̇ת חדאך[b] נהארא או לילא: 3 תצל
אליך צלותי ואסמע רניני[2]) ואגבני: 4 פאןּ נפסי קד אסתכתרת
אלמצאיב וקד בלגת פי חיותי אלי אלתרי: 5 וחסבת מע
אלהאלכין במא צרת[c] כרגל לא טאקה̈ לה: 6 באלמות[d]
אלחרּ[3]) וכאלצרעא[e] אלסאכני אלקבר אלדין לם תדכרהם
מדּה̈[f] וקד אנקטעוא מן נעמתך: 7 כדאך געלתני פי שביה̈
בביר ספליּ וכטלמאת[g] וקעור בחאר[h]: 8 ואסתנדת עליּ
חמיּתך ועדבתני גמיע אתיארך[4]) סרמדא: 9 ואבעדת מעארפי
ענּי[i] במא געלתני מכרוהא להם ומחבוסא פלא אכ̇רג אליהם:
10 וקד דבלת עיני מן צ̇עפי אדעוך יא רבּ כלּ יום ואבסט
אליך כפּי: 11 אקול אללמותי[k] תעמל אלאעגובאת או
אלהאלכון יקומון פישכרונך דאימא[l]: 12 והל יקץ̇ פי אלמקאבר

---

h) B u. O געתכם אלדי הו. i) P beginnt אן גרץ̇ אלולי. k) P פי דלך.
l) P מא יתואלד מעהם. m) P כקולה̈.

88 a [ ] fehlt in B. b) B אליך. c) B וצרת. d) B u. P כאלמיּת.
e) so B, P, O; M וכאלצריע. f) B מרּה̈. g) B ופי טלמאת. h) B וקער
אלבחר. i) B מנּי. k) B חל ללמותי. l) B סרמדא.

אדעוך[e] אגבני: 8 פאנה[f] ליס מתלך[3] יא רב ולא כאעמאלך:
9 וגמיע אלאמם אלדין כלקתהם יגב אן יקבלוא ויסגדוא בין
ידיך יא רב ויכרמוא אסמך: 10 לאנך אלכביר עאמל
אלאעגובאת אנך[g] אללה וחדך: 11 אללהם[h] דלני מן טרקך
עלי מא אסיר בה חקאיקך ואכלץ קלבי לתקוי אסמך:
12 פאני אשכרך יא אללה יא רבי מכלצא ואכרם אסמך
אבדא: 13 לאן פצלך כביר עלי וקד כלצת נפסי מן אלתרי
אלספלי: 14 אללהם פעלת דלך חין קאם עלי אלואקחון
וגמיע אלרהיבין[i] טלבוא נפסי ולם יגעלוא נופך חדאהם[4]:
15 ואנת יא רב[k] אלרחים[l] אלרוף אלטויל אלאמהאל וכתיר
אלפצל ואלאחסאן[5]: 16 פאולי אלי ברחמתך ורופני ואעטי
עבדך מן עזך מא תגית בה אבן אמתך: 17 אעמל מעי איה
עלאמה כיר חתי ינטר שאני ויכזוא אנך יא רב אענתני
ועזיתני[m]:

פז.

1 מגד יסבח בה אלמואטבון מן בני קרח והו נעת
אלקדס[a] אלדי אסאסה פי אלגבל אלמקדס[b]: 2 אללה מחב
מחל ציון אפצל[c] מן גמיע מסאכן יעקוב: 3 יקאל ענך[1]
אלעטאים יא קריה בית אללה סרמדא: 4 אדא אדכר[d] אהל
אלפתן[2] ואהל אלבאבל ואקים בהם[e] עארפי אקול הודא
אלפלסטיניין[3] ואלצוריין מע אלחבשה מכתלטין הדא מנהם
מע מן ולד הנאך: 5 וען ציון יקאל אנמא אלמולוד פיהא
רגל ורגל כואץ פי וקת היאהא אלעאלי: 6 כדאך אללה
יחצי בכתב[f] מן בית אלאמם גמיע מא יולד[g] הנאך סרמדא:

---

e) B דעותך. f) B פאן. g) B אנת. h) B יא רב. i) B אלראחבין.
k) B schaltet אלטאיק ein. l) B אלרחום. m) B ועאזיתני.

87 a) B u. O schalten אלתסביח ein. b) so B, O, H; in M fehlt der Artikel. c) fehlt in B u. P. d) H אפכר. e) fehlt in B; P فيها. f) B פי כתאב. g) B ולד.

פה.

1 מגד יסבח בה אלמואטבון מן בני קרח: 2 טאל מא[1])
רצית[2]) יא רב ען בלאדך ורדדת סבי אליעקוב[a]: 3 ואחתמלת
דנב קומך וגטית גמיע[b] כטאיאהם סרמדא: 4 וצמת ענהם
כתירא[3]) מן עברתך ורדת ענהם שדה גצבך: 5 פכדאך יא
רב אסתתבנא[4]) יא רב גותנא[c] ואפסך גצבך ענא: 6 הל
אלי אלדהר תגד[5]) עלינא או תמד אלי גיל ואגיאל: 7 אלא
אנך ועדת אן תעוד ותחיינא[6]) וקומך יפרחוא בך: 8 אללהם
פאורינא[d] מן פצלך ואעטינא מן גיאתך[e]: 9 מא נסמע בה
מא תכאטבנא יא רב יא טאיק פאנך נקול סלאמא לקומך
ואבראר[7])[f] ולא יעודון אלי גהלהם: 10 ויקינא אן גותך קריבא
מן אתקיאך וכדאך מא[g] יסכן כרמך פי בלדנא: 11 אדא[h]
אהל[8]) אלפצל ואלמערוף אלתקוא ודוו[8]) אלנצפה ואלסלאמה
תקאלבוא[9]): 12 וכאן אלחק מן אלארץ[i] ינבת ואלאחסאן[10])
מן אלסמא יטלע: 13 פאן אללה איצא יעטינא אלכיר ובלדנא
יכרג אדאה: 14 וטאלבו אלעדל בין ידיה יסירון ויצעון פי
טרקה אקדאמהם:

פו.

1 והדא צלוה לדאוד אסמע לי יא רב ואגבני פאני צעיף
מסכין: 2 ואחפט נפסי פאציר בארא אללהם אגת[a] עבדך
אלואתק בך: 3 אללהם רופני[1])[b] פאני אדעוך טול אלזמאן:
4 ופרח נפס עבדך פאני אליך ארפע מני: 5 לאנך[c] יא רב
גואד גפאר[d] כתיר אלאחסאן[2]) עלי גמיע דאעייך: 6 אסמע
יא רב אלי צלותי ואגב צותי פי תחנני: 7 ופי יום שדה אדא

---

85 a) M יעקוב. b) so Ho, fehlt in B u. M. c) B גיאתנא
d) B כדאך פאורנא, Ho فارينا. e) B גותך. f) B u. P ואבראהם לא.
g) fehlt in B. h) fehlt in B. i) B אלסמא.

86 a) B ואגית. b) B רפני. c) B פאנך. d) B גפור.

פד.

1 קול יסבח בה אלמואטבון מן אלעובד אדום אלגתי[1]
ואלקרח[2] אלליואניין[a]: 2 מא אכתר ודנא למסכנך[b] יא רב
אלגיוש: 3 אשתאקת נפסי תם חנת[3] אלי צחון אללה וקלבי
וגסמי ירנאן ללה אלטאיק אלחי: 4 מתל טאירה וגדת להא
ביתא או דריה[4])[c] אצאבת וכרא געלת[d] פיה פראכהא כדאך
אנא ענד מדאבחך[5] יא רב אלגיוש מלכי ואלאהי: 5 אקול
טובא סכאן[e] ביתך פאנהם ימדחונך פיה סרמדא: 6 וטובא
אנסאן געלך עזה וקום כאנת קלובהם מכלצה[6]: 7 ואלמארון
פי ואד אלאגאץ[f] יגעלונה כאלמעין[7])[8] מן סירהם אלמתתאבע
ואלברכאת ישתמלהא דלילהם[9]: 8 אדא ימצון מן חצן אלי
חצן חתי יחגון אלי בית אללה פי ציון: 9 יקולון אללהם יא
רב אלגיוש אסמע צלותנא ואגבנא יא אלאה יעקב סרמדא:
10 אללהם אנטר לתרסנא[10])[g] ואמאמנא[h] ואלי וגה מסיחך:
11 פאן אלמקאם[i] יומא פי צחונך כיר מן אלף פי גירהא
פלדלך אכתרת אן אסתכף[k] עלי בית רבי מן אלסכנא[l] דאכל
אכביה אלטאלמין: 12 לאן[m] אללה רבנא כאלשמס מניר
וכאלתרס[n] מוקי אלחטא ואלוקאר[11] יעטינא ולא ימנע כירה
מן אלסאירין[o] בצחה: 13 יא רב אלגיוש כדאך[p] טובא אנסאן
ותק[q] בך:

פסרת[r] עמק הבכא הו ואד פי בלד אלשאם קאל אללה לדאוד ענה
ויהי בשמעך את קול צעדה בראשי הבכאים אז תחרץ[12]. ואשתקקת
הסתופף מן סף השער[13].

---

84 a) B אסף אללואני. b) B u. O אלי מסאכנך. c) B הדריה, P או דוריה. d) B אצאבת להא פגעלת. e) B סאכני. f) B אלאנגאץ. g) P فانظر لمجننا. h) B ואממנא, Ho وامامنا. i) B אלמקים. k) B אסתכהף. l) B schaltet فى ein. m) B פאן הו. n) P وكالمجن. o) B אלכיר ללסאלכין. p) fehlt in P. q) B טובא מן ותק, P אלאמר אלואתק. r) P beginnt נקול אן.

פג.

1 והדא מגד יסבח בה אל אסף[a]: 2 אללהם לא אסכאת
לעקאבך[1]) פלא תמסכה ולא תקרה יא טאיק: 3 לאן הודא[2])
אעדאיך יהיגון ושאניך[3])[b] רפעון רווסהם: 4 ועלי קומך
יתכאבתון בסרהם[4])[c] ויתשאורון[d] עלי מכזוניך[e]: 5 קאלוא
תעאלוא חתי[f] נכתרמהם מן בין אלאמם ולא ידכר אסם
אסראיל זיאדה: 6 וקד תשאורוא וצארוא כקלב ואחד ועליהם[5])
קד עהדוא עהדא: 7 אלאדום[6]) ואלאסמעליון ואלמאביון[g]
ואלהגריון: 8 ואלשראה[7]) ואלעמאניון[h] ואלעמאלקיון[i]
ואלפלסטיניון מע אהל צור: 9 ואהל מוצל[8]) איצא אנצאפוא[k]
מעהם פצארוא עוינא[l] לבני לוט דאימא[m]: 10 ואעמל בהם
כמדין או כסיסרא ויבין[n] פי ואד קישון: 11 אלדין[o] אנפדוא
פי עין דאר וצארא מדרא עלי אלארץ[p]: 12 ואגעל נבלאהם[q]
מתל ערב וזאב ומתל[r] זבח וצלמנע מנתכביהם: 13 אלדין
קאלוא עזמנא אן נחוז מאוא אללה: 14 יא רבי אגעלהם
כאלגראבלה[9]) או כקש בין ידי אלריח: 15 או כנאר תחרק
אלשער ולהיב ישפשף אלגבאל: 16 כדאך אכלבהם[10])
בעואצפך ובזואבעך אדהשהם[s]: 17 ויעם וגוההם הואן[11])[t] חתי
יעלמוא[u] אן אסמך אללה: 18 ויכיבון ויתבלבלון[12]) אלי אלאבד
ויכזון ויבידון: 19 פיעלמון אנך אללה וחדך אלעאלי עלי
גמיע אלעאלם[13]):

ספרת אל דמי[v] לא אסכאת לאן אלסכות ואלאמסאך ואלקראר ומא
אשבה[w] דלך ממא כאן פי אלנץ מנסובא אלי אלקדים פאלעקל יקצי
ברדה אלי אלמכלוקין[14]) פלדלך געלתה אסכאתא אעני אמהאל פי אלעקאב.

---

83 a) B אלמואפבון מן אל אסף. b) B ובאגציך. c) B יתחזקון באלסר, M יכתמוא אלסיר. d) Pe ويتشاهدون. e) so Pe; B צפותך, M עלי דכרך אלדי דכרת. f) fehlt in B. g) B ואלמואב. h) B ואלעמוניון. i) B ואלעמלק. k) B אנעטפוא. l) B עונא. m) B סרמדא. n) B או כיבין. o) B אלדי. p) B וצארוא מדאס ללארץ. q) B פאגעל נבלהם. r) fehlt in B. s) B תדהשם. t) fehlt in M. u) B יערפון. v) P beginnt נקול אן פסרנא אל דמי לך. w) P אשבאת.

עלותיכם ועל זבחי שלמיכם. ועברת עדות ביתוסף פי אליוסף לאן̈ אבאנא כד̇א עאדתהם אד̇ יקולון[w] יהונתן יונתן יהונדב יונדב יהוחנן יוחנן ואמת̇אל ד̇לך כת̇יר ומן שאנה אנ̃ה יצ̇ם יוסף אלי יעקוב מת̇ל קול̇ה̇ בני יעקב ויוסף סלה. וקאל איצ̇א רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף כד̇אך קאל[x] משפט לאלקי יעקוב עדות ביהוסף[15]). ואלנקיר הו אלאנא̇ אלד̇י יחמלון פיה אלטין[16])[y] בין את̇נין. ומעני אבחנך הו קול אללה אן אמתחנוא קדרתה וכאנוא מחט̈ין ולד̇לך לם נפס̃רה[z] אמתחנתך.

פב.

1 ומג̇ד[a] יסב̃ח בה אל̃ אסף אללה מנתצב[b] אמרה פי
אלמחאצ̇ר[1]) פי מא בין אלחכ̃אם[2]) אד̇א יקצ̇ון: 2 יקול להם
אלי כם תחכמון באלג̇ור ואלט̇אלמין תחאב̃ון סרמדא[c]:
3 אחכמוא ללפקיר ואליתים ואנצפוא אלצ̇עיף ואלמסכין[d]:
4 ואפלתוא אלפקיר ואלמסכין[e] ונג̇והמא מן יד אלט̇אלמין:
5 יא מן לא יערפון ולא יפהמון פהם פי אלט̇לאם אלי אן
תמיל אסאסאת אלארץ̇: 6 ולקד כנת ארדת לכם[f] אן תכונוא
אשראפא ושבה אהל[g] אלעלו אג̇מעין: 7 אד̇א בכם קד
אכ̇תרתם אן תמותוא כאלעאמ̃ה̇ ותסקטוא כבעץ̇ רוסא[h] ען
אלמרתבה̇: 8 אללהם̃ פקם[3]) באלקסט ואחכם לאהל אלארץ̇
פאנ̃ך וארת̇[4])[i] אלדניא וכ̃ל אלאמם:

קול̇ה̇[k] בעדת אל בעד מא צדר בקול אלקים נצב ד̇לך מת̇ל אלאסמא אלמכר̃רה̇ קול שמואל וישלח ה׳ את ירבעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל והו קאיל ולם יקול ואתי. וקול למך נשי למך האזנה אמרתי ולם יקול נשי ואשבה[l] ד̇לך[m] כד̇אך[n] אלמעני האהנא אלקים נצב בעדתו.

---

w) P אן יקולוא. x) P schaltet האהנא ein. y) P אללבן. z) P אפס̃רה.

82 a) B והדא מג̇ד. b) B נצב. c) B איצ̇א. d) V. 3 lautet in B: ללמסכין ואליתים ואלצ̇עיף ואלפקיר. e) B ופלתוהמא. f) fehlt in B. g) B באחל. h) B אלריסא. i) B אלוארת̇. k) P beginnt נקול אן קול אלי ולי פי או̃ל הד̇א אלפצל. l) P ואשבאה. m) P schaltet כת̇יר ein. n) P וכד̇לך.

פא.

1 קול יסבח בה אלמואט̇בון מן אל עובד אדום אלגתי[1])
ואלאסף[2]): 2 רננוא אללה[a] עזנא וגלבוא לאלאה יעקוב:
3 ארפעאו תסביח אלקדם ואעלנוא דפאפה ואלרקיק[b] מן
עידאנה מע זנוגה[c]: 4 ואצ̇רבוא באלבוק[3]) פי רוום שהורה[4])
עלי צחיה פי איאם[d] חג̇ קומה: 5 פאן דלך רסם לאלאיסראיל
וסירה לאלאה[e] יעקוב עליהם: 6 ושהאדה צ̇ירהא פי אל יוסף
מד̇ אכ̇רג̇הם מן ארץ̇ מצר[5]) אלי בלד[6]) לא יערפון[f] לגה
אהלהא: 7 וחין אזאל עאתקהם מן אלנקל ואחאד[g] אכפהם
ען אלנקיר: 8 קאל להם טאל מא דעותני פי אלשדה וחלצתך
מנהא ואג̇בתך מן[h] אלסתר ברעב וקוה ואוריתך[7]) אלתג̇רבה
פי מא אלכ̇צומה וגירה סרמדא: 9 פאסמע יא קומי חתי
אנאשדך ויא אסראילי[i] אקבל מני: 10 לא[k] יכון פי מא בינך[l]
אלאה אכ̇ר ולא תסג̇ד למעבוד ג̇ירי: 11 אנא אללה רבך
אלדי אצעדתך מן בלד מצר אוסע פאך[m] וסאל חתי אמלאה:
12 ואד̇ לם יקבל[n] קומי אמרי[o] ואלאסראיל לם ישא דלך:
13 כ̇ליתהם מע ת̇מר הוי קלובהם[8]) ויסירון פי[p] עקובה
משאורהם[q]: 14 ולו כאן[r] קומי יקבל מני ואלאסראיל יסלכון
פי טריקי: 15 לכנת ען קליל[9]) אהדם אעדאהם ועלי מצ̇אדיהם[s]
ארד אפתי[10]): 16 וכאן אלכ̇פאר[11]) יכ̇צעון להם ותבקא
דולתהם[12]) אלי אלאבד: 17 ואטעמהם מן לב אלחנטה כ̇ירא
ומן אלצואן אשבעהם[13]) עסלא:

קולה[t] תקעו בחדש כי חק לישראל הו מא אפרץ̇[u] פי אלתוריה
וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם וגו׳. ופסרת בכסא עלי צחיה
לאן תרגום זבח נכסתא וכדלך ושחט ויכוס[14]) הו מא[v] צ̇מן אלפסוק על

81 a) B לאלאה. b) B באלרקיק. c) B צנוחה. d) B יום. e) B לאליעקוב. f) B לם יערפוא. g) B ואבעד. h) B פי. i) B אלאסראיל. k) B ולא. l) B בינכם. m) fehlt in B. n) B יסמע. o) B ראיי. p) B מע. q) B משוראתהם. r) B schaltet אן ein und lässt קומי fort. s) B מצאדריהם. t) P beginnt אנמא. u) P חמא אפתרץ̇. v) P וחמא.

8 פיא אללה[g] רבֿ אלגיוש פרדֿנא[h] בנור וגהך ואגיתנא:
9 וגפן רחֿלת בהא מן מצר טרדת[i] אממא חתֿי גרסתהא[k]:
10 בעד מא נגלת[4]) מן בין ידיה פאצלת אצולהא ומלאת
אלארץֿ: 11 וגטא אלגבאל טלֿהא ואגצֿאנהא אלארוז אלאוליֿהֿ[l]:
12 ומדֿת ערוקהא[5]) אלי אלבחר ופראחהא אלי אלנהר:
13 לאא[m] תתֿגר גֿדארהא[n] פיגנוהא מארֿהֿ אלטרק[o]: 14 ויקרצֿהא
חתֿי אלכֿנזיר אלברֿי ווחש אלצחרא ירעאהא[6]): 15 יא[p]
אללה רבֿ אלגיוש תוב עלינא אטלע מן אלסמא ואנטֿר לנא
ואדֿכר הדֿא אלגפן: 16 וחבלהֿ[7]) גרסתהא בעזֿך[8]) ואלגצן[9])
אלדֿי[q] עזֿדתה לך: 17 אלתי צארת מחרוקהֿ[r] באלנאר
ומכסוחהֿ[10]) וכאד הטא מן זגרהֿ גצֿבך יבידאן[11])[s]: 18 ואטֿהר[t]
עזֿך עלי אמר תחת ימינך ועלי כֿליפה[12])[u] עזֿדתה לך: 19 ולא
נזיגֿ[v] ען טאעתך פאחייֿנא ונדעוא באסמך: 20 אללהםֿ יא
רבֿ אלגיוש כדֿאך[w] פרדנא בנור וגהך ואגיתנא:

פסֿרת[x] שליש כילא מתֿל קול וכל בשליש וקד יקאל קפיז[13])[y].
ואברת למה פרצת לא תתֿגר[14]) לאן אלמסלהֿ אנֿמא הי פי רחמהֿ ואסתדפאע
בלא ליס הי ען תעליל כֿבר מצֿי. ופסֿרת וארוה יגנוהא כמא יקולוא[z]
אלערב רטב יגני[a] והדֿא מן אלאלפאט אלמסתפיצֿהֿ[b] פי אלמשנה[c] [אדֿ
יקולון מלא האורה וסלו[15]). וכדֿאך יכרסמנה יקרצֿהא[16]) הם מן אלאלפאט
פי כלאם אלאמֿהֿ אלמנתֿור לם תדכֿל פי אלקראן אלֿא האהנא. ופסֿרת
על בן אמצתה לך נצן מתֿל יונקותיה][d]. ויכון מעני השבינו תֿלאתֿ מראר
אלאוֿל אסתתֿאבהֿ וגפראן ואלתֿאניֿ רגעהֿ אלי אלבלד ואלקדס ולדֿלך
אתבעה ותטעה ואיצֿא פרצת גדריה ואלתֿאלתֿ רדֿ אלמלך ואלדולהֿ לאנֿה
יקול קבלה איש ימינך ובן אדם הו כֿליפהֿ אללה פי קומה.

---

g) B schaltet יא ein. h) B רדנא. i) B וטרדת. k) B גרסתנא. l) M אלאליהֿ. m) B בהא. n) B בהא גדארא. o) B אלטריק. p) B schaltet אללהםֿ ein und lässt רבֿ fort. q) M ואלי גצן. r) B אלדֿי סוֿרתהא מחרקתֿ. s) B יבידון. t) B ותפֿחר. u) B גצן. v) B ולם נזוגֿ. w) fehlt in B. x) beginnt אןֿ פסֿרנא. y) P קפיד. z) P תקול. a) P גני. b) P אלמסתפאצֿהֿ. c) P קראן אלי הנא. d) [] fehlt in P.

10 לא יקול[6]) אלאמם אין רבהם בל יערף פיהם בחצ׳רתנא
נקמה דם עבאדך [m] אלמספוך: 11 ותצל אליך שהקה אלאסיר
ועלי עט׳ם קדרתך[7]) אטלק ד׳וי אלאמאתה[8]) מן כ׳טרהם:
12 ורד עלי ג׳יראננא כת׳ירא ועלי כ׳לפהם[9]) עקובה תעיירהם
אלד׳י עירונא[10]) יא רב: 13 ונחן קומך וגנם רעיתך נשכרך
אלי אלאבד ואלי ג׳יל ואג׳יאל נקץ [n] מן מדחתך:

הד׳א[o] אלפצל תקדמה כ׳בר עלם אללה אנה סיכון מן כ׳ראב אלקדס ותבדיד אלאמה וסאיר אלמצ׳איב אלתי חלת[11]). פסבק בד׳לך קבל כונה ואנבא בה פי איאם דאוד ואלג׳ואב ען אלמסלה הל כאן מן כ׳ראב אלקדס בד[12]) מע הד׳ה אלתקדמה[p] אם לא אלג׳ואב[q] פי ג׳מיע מא עלם בה אללה קבל כונה אלד׳י נקול מן בעד אלתסלים אנה עאלם במא יכון קבל[r] כונה פלד׳ כאנת אלחאדת׳ה תכון עלי כ׳לאף מא וצ׳ענאה לכאן אלעלם[s] איצ׳א חסבהא. וקו׳ בשר חסידיך לחיתו ארץ וקד שרט[t] שמר נפשות חסידיו נקול אן אלצאלח יג׳וז אן יולמה אללה או יכ׳תרמה בעד אן יצ׳מן לה אלתעויץ׳ פי אלאכ׳רה. וקו׳ והשב לשכנינו שבעתים יריד בה כת׳ירא לא סבעה[u] מחדודה כמא שרחנא פי מא תקדם[13]).

פ.

1 והד׳א מג׳ד שהאדה יסבח בה אלמואט׳בון מן אלאסף
בלחן ילקב באלסוסן[1]): 2 יא ראעי איסראיל [a] אסמע[2]) לנא
יא קאדר אל יוסף כאלג׳נם טועא יא סאכן אלכרובין אט׳הר:
3 בחצ׳רה[b] אל אפרים ובנימן ומנשה אט׳הר[c] ג׳ברותך ואקבל
אלינא בסגותה[d]: 4 אללהם פאסתתבנא בנור וג׳הך ואג׳יתנא:
5 יא[e] רב אלג׳יוש אלי כם תקלא צלוה קומך: 6 וקד ג׳דיתהם
מן טעאם אלדמוע ואסקיתהם מן אלדמוע[f] אכיאלא:
7 וצירתנא מצאכ׳בין לג׳יראננא ואעדאנא יהזוא בנא[3]):

---

m) B עבידך. n) B schaltet כת׳ירא ein. o) P beginnt אן. p) P אלמקדמה. q) P פאלג׳ואב. r) P מן קבל. s) P אלעאלם. t) P וקולה. u) P schaltet לאן ein.

80 a) B אלאיסראיל. b) B ובחצרה. c) M אט׳האר. d) B במגותתך. e) B schaltet אללהם ein. f) B ומקיתהם מנה.

ואסתאל המא מן ישובו לא על פי קול הושע יריד בה אלזואג ואלרואג מן אלטאעה כמן ירמי בסהם לא[u] יציב: וקו׳ ען רוח אלאנסאן אנה רוח הולך ולא ישוב לם יריד בה אן אללה עז וגל לא יקדר אן ירדהא אליה ולא אנה לם יתצמן דלך בל הו קאדר וקד ועד בדלך ואנמא קאל לא ישוב אלבר ען טבע אלאנסאן אנה לא יטיק אן ירד נפסה אלי גסמה בעד כרונהא מנה מן קבל אלטבע[v] אלא אן שא[w] אלבארי תבארך ותעאלי וכדלך קול איוב אם ימות גבר היחיה, ואיש שכב ולא יקום, כן יורד שאול לא יעלה. אלגרץ פי דלך אנמע חכאיה צעף אלאנסאן וענזה[x] וקצר ידה ען אלרגוע ואלעודה מן קבל נפסה אלא ישא[y] אללה[83]). וססרת צפרדע אלתמאסיח לאן אלצפרדע לא תקתל והי[z] תקתל[84]). ולנא קריה יקאל להא אדם קול יהושע פיהא הרחק מאד מאדם העיר פאליה אומי בקו׳ אהל שכן באדם: וקולה ויתן לשבי עזו אראד אלארון[85]). ויך צריו אחור אראד קצה אלטחורים אלדי חל בפלשתים[86]). ויקץ כישן ה׳ מרדוד אלי פעל אללה אד מנע אלעקל רד דלך עלי אלקדים תברך ותסבח.

עט.

1 והדא ממא יסגד בה[a] אלאסף[1]) יא רב קד דכל מן
אלאמם פי נחלתך מן נגס היכל קדסך וצירוא מדינה אלסלאם
בלאקעא[2]): 2 וגעלוא גיף[3]) עבידך[b] מאכלא לטאיר אלסמא
ולחום אברארך לחיואן אלארץ: 3 וספכוא דמאהם כאלמא
חואלי ירושלם ומא[c] להם מן דאפן: 4 חתי סרנא עארא
לגיראננא[d] והזוא ותשויהא[e] למן חואלינא: 5 פאלי כם יא
רב תגד עלינא גאיה או תשתעל כאלנאר חמיתך: 6 בל
אטרחהא עלי אמם לא[f]) יערפונך וממלכאת[g] לא[h] ידעון
אסמך[i]: 7 פאנהם קד אסתאכלוא אליעקב ואוחשוא מאויה:
8 ולא תדכר לנא אלדנוב אלסאלפה[4]) ואסרע[k] ברחמתך[5])
פתתלקאנא[l] פאנא קד צעפנא גדא: 9 ועיננא יא רב גיאתנא
בסבב אסמך אלכרים ונגינא ואגפר כטאיאנא כמא אנת אהלת:

---

u) P פלא. v) P schaltet אללהם ein. w) P ישא. x) fehlt in P. y) P שא. z) P והדה.

79 a) B והדא מגד יסבח בה. b) B גוף. c) B ולים. d) B לגירנא. e) B ותעיירא. f) B אלאמם אלדי לם. g) B וממאלך. h) B לם. i) B באסמך. k) B פאסרע. l) B תלכאנא.

טועא וקאדהם כאלקטוע[r] פי אלבר״: 53 וסירהם פי ותאק
פלם יכאפוא ובאגצוהם גטאהם אלבחר: 54 ואתי בהם אלי
גבל[s] קדסה אלגבל אלדי הו[t] מאלכה[u] בעזה: 55 וטרד מן
בין ידיהם[v] אממא אוקעהם להם בחבאל נחלה[27]) ואסכן פי
מנאזלהם אסבאט איסראיל: 56 פאמתחנוא אללה אלעאלי
וכאלפוה ושואהדה לם יחפטוא: 57 ותרחוא וגדרוא בה[w]
כאבאיהם אנקלבוא כרמיה קוס מורבה: 58 צארוא יגאיצונה[x]
בביעהם ויגצבונה בפסולהם: 59 סמע אללה דלך פאחל
עברה וזהד פיהם[y] מן אל אסראיל: 60 פרד״[28]) [z] מסכן שילו
כאן אסכנה פי[a] אדם: 61 וגעל מחל עזה מסביא ופכר קומה
פי יד אלעדו: 62 ואסלם שעבה ללסיף פאחל פי נחלתה
עברה[b]: 63 ואכל נאר אלסיף מן שבאנה ומאת[c] מן[c]
אבכארה[d] ולם[c] ימדחוא[30]) [c]: 64 ומן איםתה מן וקע[e] באלסיף
ומן אראמלה מן לא[f] יבכון מפקודהם: 65 חתי יקט[31]) [g] אללה
שעבה ממא כאן כנאים[h] פצאר כגבאר מסתפיק מן כמרה[i]:
66 וצרב אעדאהם פי בעץ אעצאיהם מא געל להם בהא[k]
עאר אלדהר: 67 תם זהד[l] פי מנזל אל יוסף ולם ידום[m]
אכתיאר סבט אפרים: 68 ואכתאר מן סבט יהודה גבל[n] ציון
כמא[o] אחב: 69 ובנא פיה קדסה ללתבאת בסמאואת ואססה
כאלארץ[p] אלי אלדהר: 70 ואכתאר דאוד עבדה חין אכדה
מן מחאבס אלגנם: 71 פאתא בה[q] מן רעי אלחואמל אן ירעי
אל יעקב קומה ובני[r] אסראיל נחלתה: 72 פרעאהם בצחה
קלב[s] וסירהם בפהם תדבירה[32]):

קול[t] בני אפרים נושקי רומי קשת וכדאך נהפכו כקשת רמיה פהמא

---

r) B כאלקטיע. s) B תכם. t) fehlt in B. u) B מלכה. v) B אידיהם. w) B וגדרך. x) B יגיצונה. y) B פי קום. z) B פצר. a) schaltet קריה ein. b) B ואחל עברה בצפותה. c) fehlt in B. d) B ואבכארה. e) B ואאמתהם וקעוא. f) B לם. g) B ייקט. h) B פיה כאלנאים. i) B סכרה. k) B בה. l) B וזהד. m) B ידע. n) B וגבל. o) B אלדי. p) B מקדסא רפיעא פי בלד אססהא. q) B פאתאה. r) B הם בני. s) B קלבה. t) P beginnt mit אנמא.

עסכרהם וחואלי מסאכנהם: 29 פאכלוא ושבעוא גדא וכאן
מא אשתהוה אעטאהם: 30 בינאהם לם יגתנבוא[r] ען שהותהם[s]
ועאד טעאמהם פי פאהם[t]: 31 חתי חל בהם גצב[15]) אללה
פקתל מן אגלאהם ואגתא מן מכתאריהם: 32 פי[u] כל הדא
אכטוא ולם[v] יתקוא באעגובאתה: 33 פאפנא מן איאמהם פי
הבא ומן סניהם פי כבאל: 34 וכאן אדא יקאד אן יקתלהם
פאלתמסוה ויעודון ישלבונה[16]) [w] צרורה: 35 ידכרון[x] אנה
מעתמדהם ואלטאיק אלעאלי וליהם: 36 פיכאדעונה[y]
באפואההם ויכאדבונהם באלסנהם[z]: 37 וקלובהם גיר תאבתה
מעה[a] ולא מאמונה פי עהדה[17]): 38 והו אלרחים[b] יגפר
אלדנב[c] ולא יהלך כתירא[d] מא ירד גצבה ולא יתיר גמיע
חמיתה[18]): 39 ידכר אנהם בשריון רוח[e] מאר לא יטיק אן
יעוד: 40 וכם כאנוא יכאלפונה פי אלבר[f] וישאקונה פי
אלסמאוא[19]): 41 ויעודון פימתחנון אלטאיק ויחדון[20]) קדוס
אסראיל: 42 ולם ידכרוא קדרתה יום אפתכהם[g] מן יד אלעדו:
43 ומא ציר פי מצר מן איאתה ופי בלד אלצען מן בראהינה:
44 אד[h] קלב כלגאנהם דמא והואטלהם לם ישרבוהא: 45 ובעת
פיהם בכלט וחש[21]) פאכלהם ותמאסיח[22]) פאהלכהם: 46 ואסלם
אדאהם[23]) ללקראץ[24])[i] ואכסאבהם ללגראד: 47 וקתל גפאנהם[k]
באלברד וגמיזהם באלסקיע[25])[l]: 48 ואוקף ללברד בהאימהם
ומואשיהם לוהג אלנאר: 49 ובעת פיהם מן שדה גצבה
אלעברה ואלזגם ואלצרא ברסאלה מלאיכה אלעקאב:
50 וסקם[26])[m] פיהם סככא ולם יצד אנפסהם ען אלמות בעד
מא קדם חיואנהם אלי אלובא: 51 תם קתל[n] כל[o] בכר במצר
ומנהא אול מנאיל[p] מן מנאזל חם: 52 ורחל קומה כגנם[q]

---

r) B וזאלוא. s) B שהוא תהם. t) B פואהתם. u) B ופי. v) B פלם. w) M אלתמסוה ויעודון פיטלבונה. x) B וידכר. y) B וכדעות. z) B באלסנתהם. a) B תאבת לה. b) B אלרחום. c) B אלדנוב. d) B וכתיר. e) B ריח. f) B schaltet והם ein. g) B פכהם. h) B פאן. i) B ללקצאם. k) B גפנהם. l) B באלצקיע. m) B ויסקם. n) B וקתל. o) fehlt in M. p) B גיל. q) B כאלגנם.

8 ולא[p] יכונוא כאבאיהם אלגיל אלזאיל ואלמכאלף אלגיל
אלדי לם יצלח ניתה ולם תדום מע אלטאיק רוחה: 9 וכאן
קום[q] אפרים פי דלך אלוקת כנשאבה[r] או רמאה קום[s]
אנהזמוא פי יום חרב[t]: 10 לם יחפטוא עהד אללה ואבוא אן
יסירוא בתוראתה: 11 בל נסוא תסאביבה ואעגובאתה אלתי
אוראהם[5]): 12 ואלעגיב[u] אלדי צנע חדא אבאיהם פי ארץ
מצר בלאד אלצען: 13 ואד שק אלבחר וגוזהם[v] ואנצב[w]
אלמא כאלאטואד[6]): 14 וסירהם באלגמאם נהארא וטול
אלליל בצוא אלנאר: 15 וכאן ישקק[7])[x] אלצואנאת פי אלבר
ויסקיהם[y] כאלגמור אלעטימה: 16 ואכרג אלהואטל מן אלצכר
פאורד[8])[z] אלמא כאנהאר[a]: 17 עאדוא[b] איצא אלי אן אכטוא
לה וכאלפוא אלעאלי פי אלמפאזה[c]: 18 ואמתחנוא[9]) אלטאיק
פי קלובהם במא סאלוא[d] טעאמא מן גיר חאגה[10]):
19 פתכלמוא פיה וקאלוא אימיק[e] ינצד לנא מאידה פי אלבר:
20 הב אנה קד צרב אלצואן[11]) חתי פאץ מא[f] ואודיה תגר[g]
פטעאם איצא אימכנה[h] אן יעטינא או יצלח לקומה לחמאנא[i]):
21 לדלך סמעהם אללה ואחל[k] בהם עברה[12]) בנאר אשתעלת[13])
פי אל יעקב וגצב צעד[l] פי אל אסראיל: 22 סמא לם יומנוא
באללה ולם יתקוא בגותה[m]: 23 פאמר אלשואהק אלעאליה
ופתח מצאריע אלסמא: 24 פאמטר עליהם מנא פאכלוה ומן
דגן[14]) אלסמא אעטאהם: 25 ואטעמהם טעאמא גלילא ובעת
להם[n] בזאד שבעהם: 26 תם סיר בריח אלקבול[o] פי אלסמא
וקאד בעזה[p] אלגנוב: 27 פאמטר עליהם לחמאנא כאלתראב
וכרמל אלבחר מן טאיר דו גנח[q]: 28 אוקע דלך דאכל

---

p) B ולם. q) B בני. r) Pe كنشابون. s) P schaltet אדא ein. t) B אלחרב. u) B ואלעגאיב. v) B ואגאזהם. w) B ונצב. x) B וישקק להם. y) B schaltet מאא ein. z) B ואחדר. a) B כאלאנהאר. b) B ועאדוא. c) B אלמפאזאה. d) B אד וסאלוא. e) B schaltet אלטאיק אן ein. f) fehlt in B. g) B תגרה. h) M ימכנה. i) B מאכלא. k) B פאחל. l) B יזתאד. m) B במגותתה. n) M לה. o) B יסיר ריח אלקבל. p) B schaltet פי ein. q) B גנאח.

16 ופככת[17]) קומך בדראע קוי[18]) בני יעקב וסבטי[a] יוסף סרמדא:
17 אללה[b] כמא[c] ראך אלמא פוקף וראך אלמא[d] פארתעד
וארתגזת[19]) אלגמור[e]: 18 וסאלת אלגיום מאא ואעלנת
אלשואהק[20]) אצואתא[f]) וצארת צואעק סירא: 19 ומן[21]) צות
רואעדך דון אלפלך[22]) אצואת[g] אלברוק אלעמארה פרגזת
אלארץ ותזלזלת: 20 וכאן פי אלמא[h] טריקך וסבילך[i] פי[k]
אלגזיר מנה[l] מן חית לם תערף אתארך[23]): 21 וסירת קומך
כגנם מע[m] מוסי והרון:

פסרת[n] ידי לילה נגרה אפתי[24]) מתל הנה יד ה' הויה. ואשתקקת נפעמת מן ותפעם רוחו פגעלתה כרבא[25]). וצרפת חלותי היא צרעתי מן חלל צריע. וגעלת אלק' בקדש דרכך מסלה. וגמיע מא בעדהא מתלא במא פעל אללה אולא.

עח.

1 קול תעלים ותפהים[1]) יסבח בה אלאסף אנצתוא יא
קומי אלי דלאלתי[b] ומילוא סמאעכם[c] אלי אקואל[d] פאי:
2 פאני מפתתח באמתאל[2]) וראוי אחאדית[3])[e] קדימה: 3 אלתי
סמענאהא[f] פעלמנאהא ממא קצהא[g] לנא אבאונא: 4 ולא
נכתמהא ען[h] בניהם אלי אכר גיל[i] בל נקץ מדאיח אללה
ועזה ואעגובאתה אלתי צנעהא: 5 באן אקאם אלשהאדה
לאל[k] יעקב וציר אלשריעה פי אל אסראיל אלתי אמר בהא[l]
אבאינא באן יערפונהא בניהם: 6 לקבל יעלם אלגיל אלאכר[m]
מן אלבנין אלדי ינשון[n] ויקצון דלך עלי בניהם: 7 ויצירון
עלי אללה תכלאהם[2])[o] ולא ינסון שמאילה ופראיצה יחפטון:

a) B וסבט. b) B אללהם c) B פכמא. d) fehlt in B. e) B אלגמר. f) B אצואתהא. g) B אצאת. h) B אלים. i) B וסבלך. k) B schaltet אלמא ein. l) fehlt in B. m) B ביד. n) P beginnt נקול אנא פסרנא.

78 a) B תפהים ותעלים. b) B לדלאלתי. c) B אסמאעכם. d) B לאקואל. e) B באחאדית. f) M סמענא. g) B קץ. h) B מן. i) B גיל אכר. k) B פי אל. l) fehlt in M. m) B אן יעלמוא אלאגיאל אלאכרה. n) B schaltet יקומון ein. o) B תכלאנהם.

אד̇ [u] אסתראחוא [v] כמא כאנוא פיה כקו' להושיע כל ענוי ארץ סלה.[12])
ומעני [w] פי חמת אדם תודך הו אן̈ [x] אלט̇אלמין [y] מא דאם כאן אללה
ימהל [z] להם כאן אלנאס יתחד̈רון ותדאכ̇להם אלחמ״ה פאד̇א [a] אנתקם
אללה[b] מנהם רג̇ע אלנאס יסב̈חונה וישכרונה בד̇לא[c] מן[d] אלחמ״ה [e]
ואשתקקת יבצר מן קו' ועתה לא יבצר מהם פג̇עלתה פותא[13]).

עז.

1 והד̇א מג̇ד יסב̈ח בה אלמואט̇בון מן אל̃ אסף ואלידותון[1]) [a]:
2 אללהם̈ פאן̈[b] צותי [c] אליך אד̇ אצרך̇[d] וצותי [e] אליך[e] פאנצת[2])
ליי[f]: 3 ופי יום שד̈ה̈ אטלבך אד̇א[g] אנג̈רת עלי̈ אפאתי[3]) [h]
באלליל פמא תפתר חת̈י אבת נפסי[i] אן תתעז̈י[k]: 4 אד̇כר
אללה ואהים[l] מן ד̇כרה אשכו[m] פיתצו̈ר רוחי[4]) סרמדא[5]):
5 וקד אכ̇ד̇ אלגם̈ בג̇פון עיני[6]) פקרבת חת̈י ליס[n] אתכל̈ם:
6 ואד̇א[o] חסבת אלאיאם אלקדימה̈ וסני אלדהר: 7 ואנא
אד̇כר חסרתי[7]) באלליל ואשכוהא פי נפסי ותפת̈ש[p] רוחי
ותקול: 8 הל אלי אלדהר יכ̇ד̇ל אללה ולא יעוד זיאדה̈ פי
רצ̇א[q]: 9 והל כלא פצ̇לה אלי אלגאיה̈ או ג̇זם[8]) [r] עלי קול
ג̇יל ואג̇יאל[s]: 10 והל נסי אלטאיק[9]) אלחנ̈ה[10]) או צ̇ם̈ עלי
רחמתה בג̇צ̇ב סרמדא: 11 ואד̇א[t] קלת הד̇א[u] הי צרעתי[11])
ומד̈ה̈ אפ̃ה̈[12]) אלעאלי[13]): 12 אד̇כר שמאיל[14]) אלאזלי̈ כמא לם
אזל[v] אד̇כר קדימא[15]) אעג̇ובאתך: 13 ודרסת פי כת̇יר מן
אפעאלך ונת̇ת[16]) [w] פי תסאביבך: 14 אללהם̈ פאולינא[x] מן
סירך אלמקד̈סה̈ פאנ̈ה[y] לא אלאה אל̈א אללה אלאכבר:
15 אנת[z] אלטאיק עאמל אלאעג̇ובאת במא ער̈פת אלאמם עז̈ך:

---

u) P אד̇א. v) P אסתרחוא. w) P וקולה̈. x) fehlt in P. y) P אלט̇אלמון. z) P ימהלהם. a) P פאד̇. b) fehlt in P. c) P בדל. d) fehlt in P. e) in P von פאד̇ bis אלחמיה̈ irrtümlich wiederholt.

77 a) M וידותון. b) fehlt in B. c) B בצותי. d) B אתחנן. e) fehlt in B. f) B אלי̈. g) B אד̇. h) B אפתי. i) M נפס. k) B תתעאזא. l) B פאהים. m) B ואשכו. n) B לא. o) B ואד̇י. p) B ותתפת̈ש. q) B פירצ̇א. r) B וג̇ם. s) B וג̇יל. t) B וקד. u) fehlt in B. v) B תזאל. w) B ונת̈את. x) B פאולנא. y) B פאן̈. z) B אן̈.

והודינו אלתֿאני יסֿר שכרא לאןֿ אלשכר אנֿמא[y] יכון עלי אסתֿאל ואחסאן. וקו׳ תדברו בצואר עתק הו מקלוב תדברו עתק בצואר[10]) מתֿל ירוץ אליז בצואר. ופסֿרת וינר מזה מנגר נצֿחהא[11]) מתֿל כמים מגרים במורד וכמים הנגרים ארצה.

עו.

1 מגֿד יסֿבח בה אלמואתֿבון מן אֿל אסף באלחאן[1]):
2 יקאל[a] קד ערף אןֿ אללה סאכן פי חוז[2]) יהודה ופי אסראיל
אסמה[b] אלכביר: 3 ויצֿח[c] אן טֿלאלה פי מדינֿה אלסלאם[3])
ומוטנה פי ציֿון: 4 אדֿ כסֿר הנאך מן להיב[4]) אלקסיֿ וסיראת[5])[d]
אלמגֿן[e] ואלסיף וסאיר אלֿה אלחרב סרמדא: 5 ויעלם אנֿך
אלמכֿוף אלאגֿל מן אלמלוך אלמפתרסֿה: 6 אד סלבו אבטאל
אלקלוב ונאמוא[6]) פי צרעתהם ולם יגד דוי אלחיל קדרתהם:
7 מן דֿגרתך יא אלאה יעקוב אסבת אלמוכב[7]) ואלכֿיל:
8 אנֿך[ֿ]אלמכֿיף[f] אנת ומן דֿא[g] יקף בין ידיך מןֿ[g] חין תגצֿב:
9 תסמע מן אלסמא אלחכם פיכֿאף[h] בעֿץ אהל אלארץֿ
ובעצֿהם[i] יקרֿון: 10 אדֿא קאם אללה באלחכם ליגֿית גֿמיע
אלכֿאשעין סרמדא: 11 צארת חמיֿה[8]) אלנאס אלתי[k] כֿאנת
אלאֿן תשכרך אדֿ תתקלֿד פיהם בגֿמיע[9]) אלחמיֿאת: 12 יקולון
אנדֿרוא ללה[l] רבֿכם וסלמוא[10]) להֿ[m] אדֿ[n] תשאהדון גֿמיע
אלמחיטין[11]) בקדסה יגֿלבון[o] הדאיא לכֿופה: 13 וממֿא[p]
יפות[q] אלמדבֿרין אראהם[r] יציר מכֿופא ענד מלוך[s] אלארץֿ:

פסֿרת[t] מהררי אלמלוך לאנֿה ימתֿלהם באלגבאל כקו׳ הנני אליך הר המשחית. וקו׳ ארץ יראה ושקטה יעני כֿאף בעֿץ אהלהא והם אלטֿאלמין כקו׳ אשתוללו אבירי לב. ואטמאןֿ בעֿץ אהלהא והם אלמטֿלומין

---

y) P ממא.

76 a) B וכאן. b) B מלכה. c) B וצֿח. d) fehlt in B, M וסיראתה. e) B אלתרס. f) B אלמכֿוף. g) fehlt in B. h) B פכֿאף. i) B ובעצהא. k) B אלדֿי. l) so B u. M, Pe ﺍﻟﻠﻪ. m) B אליה. n) B אדֿא. o) B יסלמון. p) so B u. M, Pe ﻣﻤﺎ. q) B יפית. r) so B u. M, Pe ﺍﺭﻭﺍﺣﻬﻢ. s) B u. Pe אהל. t) P beginnt אןֿ פסֿרנא הררי טרף.

נוףע[y] ביתך לאן בית אללה יסמי חיק כקו' פיה ומחק הארץ וגו'[20]) ואיצא
והחיק לה אמה. וקו' אתח רצצת ראשי לויתן מתל אלאעדא בח"ה
מלתויה לאנת פקטע ראסהא וגעלת טעאמא לקום ברויין.[z] וקו' נאות חמס
מענאה נאותינו חמס אנהם סכנוא בלדנא[a] טלמא.

עה.

1 מגד[1]) יסבח בה אל אסף אלמואטבון[2])[a] תשפע יקולון
לא תהלך[3]): 2 חמדנאך יא רב לאסתחקאקך ושכרנך למא
כאן אסמך קריב מנא וקד קצוא[b] מן[c] אעגובאתך[d] קום קאל
חאכמהם[4]): 8 אדא מלכת גמעא[e] פאנא בלמסתקים אחכם
פיהם: 4 לו חתי[f] כאדת אלארץ אן[5]) תמוג בגמיע אהלהא
לכנת אנא אתבת עמדהא[g] סרמדא: 5 באן[6]) אקול
ללמהגנין[h] לא תמתדחוא וללטאלמין לא תרפעוא שאנכם[7]):
6 רפעה[i] תומוא בהא אלי אלסמא ולא תתכלמוא באלכנא
בענק קוי: 7 פאן דלך ליס[k] מן אלמשרק ואלמגרב[l] ולא מן
אלבראר ואלגבאל[m] חצל[n] לכם: 8 ואנמא אללה הו אלחאכם
ירפע הדא ויצע הדא: 9 ועקאבה שביה בכאס כמר כאתר[8])
ממלו[o] מזאגא מנגר[p] נצחהא[9]) ויקינא[q] גמיע טלחא אלארץ
ישרבון מן דראדיהא[r] חתי ימצונהא: 10 ואנא אכבר בדלך
אלי אלדהר ואמגד עליה אלאה יעקב: 11 ואדא גדע[s]
שאון[t] אלטאלחין בקולי הדא ארתפעת[u] שאון[v] אלצאלחין:

הודינו[w] אלאול אלדי הו ללה מחץ יסמא חמד לאן אלחמד קד
יכון ללנבאר ואלעאלם ועלי אנהמא לם יחסנא אלי[x] אלחאמד לחמא.

---

y) fehlt in M. z) P ברוין H مغازى. a) P בלדהם.

75 a) B מגד לדאוד יסבח בה אלמואטבין מן אלאסף אללואני. b) B יקצון. c) fehlt in B. d) B עגאיבך (B hat immer diese Pluralform). e) B גמאעה. f) B חתי לו. g) B אעמאדהא. h) B ללמהאגיין. i) B תרפעא. k) B ליס דלך. l) B schaltet ולא מן ein. m) B ואלבחאר. n) B חאצל. o) fehlt in B. p) B schaltet מע ein. q) B schaltet אן ein. r) B דרדיהא. s) B אגדע. t) B שאן. u) B ארתפע בה. v) B שאן. w) P beginnt mit אן. x) P אלא.

דׄאימא[w]: 11 לא[x] תרדׄ ענהם ידך וימינך בל אפניהם מן גוף
ביתך[11]): 12 ואנת אללה מלכנא[12]) אלקדים פאעל[y] אלמגותאת
פי אלבלאד: 13 אנת אלדׄי מזקת בעזׄך אלבחר וכסרת רוׄוס
קום שביה[z] באלתנאנין[13])[a] עלי אלמא: 14 ואנת רצׄצת רוׄוס
אלמלתוין[14]) וגעלתהא[b] מאכלא לקום מפאיזין[15]): 15 ואנת
שקקת לאבאינא אלעיון ואלאודיה ויבסת להם אלאנהאר
אלצעבה: 16 לך[c] אלנהאר מע אלליל ואנת הׄיאת אלקמר[16])
ואלשמס[d]: 17 ונצבת גמיע תכום אלארץ ואלקיט ואלכריף
אנת[e] כלקתהמא: 18 פאדׄכר הדׄה אלאמור אלדׄי עאיר[f]
בהא אלעדוׄ שעב אללה וקום גהאל[g] רפצׄוא באסמך: 19 ולא
תסלם ללסבע[h] נפסא תסתדלךׄ[17]) וחיוה צׄעפאך לא תנסא
בתהׄ: 20 ואנטר אלי אלעהד[i] פאןׄ קד מלוא דעאע[18]) אלארץ
מאוינא[k] טלמא: 21 ולא ירגע אלוצׄיע[l] כאזיא בל יכון אלצׄעיף
ואלמסכין ימדחאן אסמך: 22 כדׄאך פקם יא רבׄ[m] באלקסט[n]
ואכצם כצמאנא ואדׄכר מא לקינאה מן עאר גהׄאל כתירא[o]
מן אלזמאן: 23 ולא תגעל תמר תצוית אעדאך מנסיא[19])
ולא גלבה מקאומינא אלמרתפעה[p] דׄאימא:

עברת[q] למה אלקים זנחת לא חכׄל כמא עאדתי[r] אן אספר[s] כׄל
מסלה פי אסתדפאע בלא. ועברת הרימה פעמיך אשהר עקאבך לאןׄ אלאצל
ארפע קדמיך. ולמא נפי אלעקל הדׄא אלכלאם אלמנסׄם ען אלקדים וגב
אן יכון תחתה מעני הו אלעקאב לאןׄ אלקהר ימתׄל בוטי[t] אלקדם מתׄל
קי׳ עד אשית איביך הדום לרגלך ואיצׄא ולאמים תחת רגלינו[u] וקו׳ אמרו
בלבם נינם יחד יריד בה אלטבקה אלתאניה מן אלאעדא קאלוא ענׄא אן
אתותינו לא ראינו והו תׄלאתׄה אשיא אן מא מצׄי מן אלאיאת לם יכן
כמא נחכיה ואן מא[v] נתאנאה אן יגי מן טׄהור אלנבוׄה לים[w] נעלם מתי
הו פחכי אלנבי׳ גמיע דׄלך וכדׄבהם[x] פיה. וסׄרת מקרב חוקך כלה מן

w) B אלי אלגאיה. x) B פלא. y) B אלפאעל. z) B שביהי. a) B אלתנאנין.
b) B וגעלהא. c) B ולך. d) B מע אלשמס. e) B אנׄ. f) B עיׄר.
g) B גאהל. h) B ללסבאע. i) B בעהדך. k) B מאואנא. l) B אלצׄעיף.
m) In B lautet der Anfang des Verses: אללהׄם קם כדׄאך. n) B בכׄצרנא.
o) B פי כתיר. p) B מרתפעה. q) P אנא עברנא. r) P עאדתנא. s) P
נפסר. t) P כמא. u) M לרגלך. v) P ואנמא. w) P לם. x) P וכרבהם.

ב״ן אך בחלקות ועלי תואב אלצאלחין כקו׳ אחזת ביד ימיני, בעצתך וגו׳.
ופסרת ובריא אולם ולא כמר להם סיקולון לעל נצה מנה לאנ״י אשתקקת
אולם מן אולי אלדי הו לעל תם נעלתה מנסובא. ועברת מחלב עינמו
סמוחא ומשכיות מצמראת עלי אלאסתעארה לאן אצל חלב עינמו שחם
ואצל משכיות מוכרפה והדה מעאני געלת תחת תלך אלפאט יריד בה
אן אמדהם פי אלנעמה קד גאז אלמקדאר[82]). ופסרת מלא גראה מתל
אשר מלאו לבו מה אמולה לבתך ואשבאההמא פקאל קד צאר כתיר[e] מן
קומה גר״ין עליה. ואלאצל פי ימצו אלתמצי ואלעבארה אדראר[f]. ופי אכר
אלקצה עכם קו׳ רחקיך בקול[g] קרבת אלהים ויכון מלאכותיך רסאילך מתל
ויאמר חגי מלאך ה׳ במלאכות ה׳.

עד.

1 קול תפהים[1]) יסבח בה אל אסף אללהם[a] לא[2]) תכדל
אלי אלגאיה ולא יתוקד גצבך[3]) פי קום[b] רעיתך: 2 אדכר
גמאעתך אלתי מלכתהא קדימא ואסבאט נחלתך[4]) אלדין
פככתהם וגבל ציון אלדי סכנתה: 3 ואטהר עקאבך[5]) עלי
אלגלבאת[6])[c] אלדאימה ממא[d] אסי אלעדו פי אלקדס: 4 פאן
קד זארוא אעדאוך פי וסט מחצרך וגעלוא להם פיה אתארא[e]
ועלאמת: 5 תערף[f] כמא תדכל אלקדאדים פוק[g] שעב
אלחטב[7]): 6 ואלאן פגמיע[h] נקושהא הם באלמעול[i] ואלפוס[8])
יבהגונהא[k]: 7 וקד כלוא אלנאר פי מקדסך ובדלוא מסכנך
וטרחוה אלי אלארץ: 8 חתי נסלהם[9]) קד קאלוא ענא פי
אנפסהם אגמעין לטא[l] אחרקוא גמיע מחאצר[10]) אלטאיק[m]
פי בלאדה: 9 אנא[n] לא[o] נרי איאתנא אלמאציה ולים איצא[p]
נבי[q] יאתינא ולא מענא[r] מן יעלם אלי[s] מתי[t] אלפרג:
10 פאלי[u] כם יא רב יעירנא אלעדו וירפץ אלבאגץ[v] באסמך

---

e) P כתירא. f) P ארדאר. g) P בקולה.

74 a) B יא רב. b) schaltet כגנם ein. c) so B, M u. P אלגלבאת. d) B כמא. e) B אתארא. f) B יערף. g) B פי. h) B גמיע. i) B באלמעאול. k) B יהבגונהא. l) B אן. m) B אללה. n) B fügt אן hinzu. o) M לם. p) fehlt in B. q) M נבי. r) B מנא. s) fehlt in B. t) B schaltet יאתי ein. u) B אלי. v) B אלבגץ.

הדׄא[23]) לבעץׄ[c] מן אלשעוב[d] אכון[e] קד כדׄבת[23])[f] בדׄלה
אוליאך: 16 ואן כנת פכרת פי מערפהׄ דׄלך מן אלכׄאטר
פאדׄא בה תעב ושקא: 17 לכנני[g] אצבר חתׄי אדכׄל מקדס[h]
אללה פאנׄי אפהם עאקבתהם חיניד: 18 אנׄך גׄעלת דׄלך
להם אסתדראגׄא[i] תוקעהם בה[k] פי צׄגׄאיג: 19 יקאל כיף
צארוא וחשהׄ כטרפהׄ עין[24]) וסאפוא ופנוא מן דהושהם:
20 וכחלם[l] בעד אלתיקׄט מנהׄ כדׄאך יא רבׄ תגׄעל כׄיאלהם
פי בלאד[25])[m] מזריא[n]: 21 פאדׄא יכׄתמר[o] פי דׄלך קלבי[p]
ואתיקנה תהדׄא[26]) כלאׄ ואטמאןׄ: 22 ואלדׄי אנא פיה גׄאהלא[q]
לא[r] אערפה וקנת[s] ענדך מעהׄ[t] כאלבהאים: 23 צרת פיה
דאימא מעך למׄא אכׄדׄת ביד[u] ימיני[v]: 24 ובחכמך[w] סירׄתני
ובעד דׄלך אלכראמהׄ תתלקׄאני[x]: 25 פמא לי פי אלסמא
סואך[27]) ולא ארידׄ[y] פי אלארץׄ אחדא מעך: 26 לכן יחןׄ[28])[z]
גׄסמי ונפסי אקול אללה מעתמד קלבי וקסמי אלי אלאבד:
27 ואעתקד אןׄ בעידיך יבידוא וקד אעטבת כל מן טגי ענך:
28 ואנא פקרבך כׄיר לי וקד גׄעלתך יא אללה יא רבׄי[a] אן
אקץׄ גׄמיע רסאילך[29]):

גרץׄ[30])[b] הדׄה אלקצׄהׄ מא יוסוס פי קלוב אלנאס אדׄא שאהדוא נעמהׄ אלכפׄאר וחסן חאלהם כקו׳ כי קנאתי בהוללים וגו׳. פכאד כתׄיר מן אלמומנין ימילון עמׄאהם פיה מן אסתחקאק אלתׄואב כקו׳[c] ואני כמעט נטיו רגלי. ויטׄנון אןׄ גׄמיע מא תעבוא פיה מן עמל אלצאלחאת כאן עבתׄא כקו׳ אך ריק זכיתי לבבי. פאטׄהר אללה נבׄ״ה דאוד עלי מא פי אנפסהם ואונב עליהם אדׄא כׄטר דׄלך עלי אבואלהם יצברוא כקו׳ עד אבוא אל מקשי אל חתׄי ילקוא אלאנביא או אלאׄימהׄ או יקרוא[d] פי כתאב אללה פאנׄהם יקפון חיניד עלי עקובהׄ האולי אלטׄאלמין[31]) כמא

---

c) B עלי בעץׄ. d) B schaltet פאנׄי ein. e) fehlt in B. f) P غدرت. g) B לכני. h) B מסכן. i) B אסתחראגׄא. k) fehlt in B. l) B כחלם. m) B אלבלאד. n) B מזדרא. o) B יתכׄמר. p) M דׄלך פי קלבי. q) B גׄאהל. r) B ולם. s) B כנת. t) B פיה מעך. u) B בידי. v) fehlt in B. w) B ובחכמנך. x) B תתׄולאני. y) B schaltet שי ein und lässt אחד aus. z) B לכי ירנן. a) B יא רבׄ. b) P hat אן vor גרץׄ. c) P כמא קאל (immer statt כקולה). d) P u. M יקרון.

עג.

1 מגדי[1] יסבח בה אל אסף[2] אן אללה גואד עלי בני
אסראיל כאצה[3] אנקיא[4][a] אלקלב[b]: 2 ואנא פען קליל[5]
כאדת[6] רגלי אן תמיל[7] וקדמי אן תזול[7] מן סעאדתי[c]:
3 למא גרת עלי אלמהגנין[8][d] אד שאהדת[e] סלאמה אלטאלמין:
4 ולים עקודי[9][f] מן הלאכהם[g] ולא כטר פיקולון[10] לעלהם[11]
יצחון: 5 ופי שקא אלנאס ליסהם ומע אלאדמיין[h] מא[i] יבלון:
6 לדאך תטוקהם אלאקתדאר ושמלהם געל[12][k] אלטלם:
7 וממא[l] כרגוא ען[m] טמוח[n] עיונהם[o] וגאזוא מצמראת[13][p]
קלובהם: 8 צארוא יטנבון[14] יכאטבון אלגשם[15] בשר וכאנהם
מן אלרפע יתכלמון[q]: 9 וקד[r] געלוא אפואההם פי אלסמא
ואלסנהם[s] תסעי פי אלארץ: 10 לדאך רגע בעץ שעבה אלי
מדהבהם[16] ודר[17][t] להם[u] פיה מן מא אלגראה[18] עליה:
11 פקאלוא[v] כיף מן עלם אלטאיק ומן מערפה אלעאלי:
12 יכון[w] האולי אלטאלמין סלאמה[x] אלדהר[19] וקד כתר
יסארהם[20]: 13 ואנא יקינא[21][y] ללפראג קד זכית ניתי וגסלת
כפי בנקא[z]: 14 פכנת[a] מבתלי פי כתיר מן אלזמאן ועטה
תחל בי פי כל גדאה: 15 ואנא אן קלת אקץ דלך[b] מתל

73 a) B אתקיא. b) אלקלוב. c) B סעיי. d) B מן אלמהאגיין.
e) B schaltet מן ein. f) B עקד. g) B כלאמהם. h) B אלאדמיון.
i) B לא. k) B schaltet מן ein. l) B פכמא. m) B מן. n) B טרוח.
o) B קלובהם. p) B מא אצמרת. q) In B lautet V. 8: ויסעון בקול
אלשר ויתקלמון באלגשם בתרפע. r) B וכאנהם. s) B ואלסנתהם. t) B u.
P אד רד. u) B לה. v) M מא קאלוא. w) B ויכון. x) B סלאה.
y) fehlt in M. z) B בלנקא. a) B וכנת. b) so M u. P, H לי דלך,
in B fehlt דלך.

תפסיר ספר תהלים ושרחה

באלערביה̈

תאליף

רבינו סעדיה גאון בן יוסף אלפיומי

(תהל׳ עג — פט)

אכרגה וצחחה ועברה ובינה בחואש

צבי זעליג גאללינער

יבאע ענד מ. פאפפעלויער אלכתבי̄

בערלין

סנה̈ א׳ תתק״ג.

3 2044 037 944 238

DATE DUE

DEMCO, INC. 38-2931

3 2044 037 944 238

DATE DUE

DEMCO, INC. 38-2931

3 2044 037 944 238

DATE DUE

DEMCO, INC. 38-2931